

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИЩА ЛІНГВІСТИЧНА ШКОЛА
(ЧЕНСТАХОВО, ПОЛЬЩА)**

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: КОНЦЕПЦІЇ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

електронний збірник матеріалів
VIII Міжнародної науково-практичної
конференції (17 травня 2018 р.)

Київ – 2018

УДК 316.334.3 (082)

С 69

*Рекомендовано для оприлюднення на сайті факультету
Вченою радою Факультету соціально-економічної освіти та управління
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Протокол № 9 від 30 травня 2018)*

Редакційна колегія:

Євтух В.Б. – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, декан факультету соціально-економічної освіти та управління (*головний редактор*)

Ярошенко А.О. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціальної політики (*заступник головного редактора*)

Тополь О.В. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри економіки освіти (*відповідальний секретар*)

Сушицька Н.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної політики

Патинюк О.П. – кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри соціальної політики

Матвійчук Т.В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної політики

Ткач І.Я. – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної політики

Коновалова М.В. – кандидат наук з державного управління, викладач кафедри соціальної політики

Чернін І.М. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної політики

Сюсель Ю.В. – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології, заступник декана з наукової роботи, зав'язків з громадськістю та міжнародного співробітництва

С 69 Соціальна політика: концепції, технології, перспективи : електронний збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (17 травня 2018 р., Київ) / [ред. кол. : В.Б. Євтух, А.О. Ярошенко, О.В. Тополь та ін.]. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. – 162 с.

У збірнику представлені матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна політика: концепції, технології, перспективи», яка проводилася 17 травня 2018 р. кафедрою соціальної політики факультету соціально-економічної освіти та управління Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Видання присвячене презентації проблем побудови ефективної соціальної політики, соціального захисту та соціальної допомоги різним категоріям населення, підготовці фахівців соціальної сфери. Для наукових, науково-педагогічних та практичних працівників, аспірантів, магістрів та студентів.

УДК 316.334.3 (082)

Редакційна колегія не несе відповідальності за матеріали, опубліковані в збірнику. Усі вони подані в авторській редакції та виражають персональну позицію учасників конференції.

©НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018

©Факультету соціально-економічної освіти та управління

© Автори статей, 2018

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	7
Богдан О.А., Ярошенко А.О. Сучасні особливості соціальної політики України.....	7
Марценюк А.В., Тополь О.В. Роль фандрайзингу в роботі НДО в Україні: стан та перспективи розвитку.....	11
СЕКЦІЯ 2. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	16
Чернін І.М. Специфіка соціального захисту військовослужбовців в Україні.....	15
Крисюк Т.О., Сухицька Н.В. Соціальні аспекти системи соціального захисту.....	22
Глушко І.В., Сухицька Н.В. Соціальна відповідальність суб'єктів соціального управління.....	25
Павлюк О.В., Сухицька Н.В. Соціальні послуги в Україні: проблеми ефективності та оцінки якості.....	28
Корінчук Н.В., Чернін І.М. Соціальний захист людей з інвалідністю в Україні.....	31
Волошина В.В., Ярошенко О.Г. Інноваційні механізми соціального захисту безробітних.....	34
СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ.....	37
Чернуха В.С., Ярошенко А.О. Феміністична теорія в соціальній допомозі...37	37
Шумик А.М. Тополь О.В. Надання соціальних послуг людям похилого віку в територіальних центрах соціального обслуговування.....	41
Філіц Л.О., Тополь О.В. Ціннісні орієнтації людей похилого віку та їх вплив на ставлення до життя.....	48

Корнійчук А.Ю., Тополь О.В. Діагностика психологічних особливостей підлітків та вивчення виховного впливу на формування їх соціального самопочуття.....	53
Карбан Н.В., Ярошенко А.О. Технології соціальної роботи з кризовими сім'ями.....	56
Гуменюк А.М., Чернін І.М. Основні проблеми, які виникають у внутрішньо переміщених осіб при отриманні соціальної допомоги.....	59
Котик М., Тополь О.В. Сутність воєнно-травматичного стресу військовослужбовців.....	62
Могилевська Я.О., Тополь О.В. Методи діагностики психологічних особливостей військовослужбовців.....	64
СЕКЦІЯ 4. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	67
Васюта О.І. Формування валеологічної установки у молодій людині.....	67
Мирошніченко Ю.А. Ярошенко А.О. Підготовка фахівців соціальної сфери.....	71
Сірій О.О., Тополь О.В. Професійна компетентність фахівця із соціальної допомоги як важлива складова якісного надання соціальних послуг.....	73
Потеруха К.О., Ярошенко А.О. Оптимізація діяльності керівника соціального закладу: технологічні, соціальні, соціально-психологічні чинники.....	79
КРУГЛИЙ СТІЛ. НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї.....	83
Пархоменко Д.Ю., Тополь О.В. Сексуальне насильство у сім'ї.....	
Гаврик В., Тополь О.В. Наслідки жорстокого поводження батьків з дітьми у сім'ї.....	86
Назарська В., Тополь О.В. Причини геронтологічного насильства.....	90
Туркевич К., Тополь О.В. Соціально-психологічні характеристики жінки – жертви домашнього насильства.....	94
Гігійчук І.В., Тополь О.В. Технології допомоги постраждалим від насильства.....	97

Журибеда О.В., Тополь О.В. Домашнє насильство над дітьми: види та наслідки.....	101
Сушко О., Тополь О.В. Економічне насильство в сім'ї.....	106
Хохлов Є., Тополь О.В. Гендерне насильство.....	109
Кіндратюк А., Тополь О.В. Реабілітація жертв домашнього насильства.....	112
КРУГЛИЙ СТИЛ. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	117
Яремчук О.В. Сухицька Н.В. Конституція України в забезпеченні соціальної функції держави.....	117
Яремчук Т.В., Сухицька Н.В. Соціальний захист населення: сутність та особливості.....	121
Данилюк І.М., Сухицька Н.В. Правові та інституційні засади державної молодіжної політики.....	124
Дубас Т.М., Сухицька Н.В. Роль соціального страхування в системі соціального захисту.....	128
Мирошніченко Ю.А., Сухицька Н.В. Сучасна стратегія розвитку соціальної допомоги в Україні.....	131
Котик М.З., Сухицька Н.В. Особливості соціальної допомоги в Україні.....	133
Кірічек А.В., Сухицька Н.В. Рівень життя населення та його показники....	136
Добриніна А.Д., Сухицька Н.В. Пенсійна система України та її законодавча база.....	138
Покропивна О.Л., Сухицька Н.В. Проблеми соціального захисту бійців АТО на сучасному етапі.....	140
Панькович Ю.Ю., Сухицька Н.В. Проблеми соціального захисту осіб з обмеженими фізичними можливостями на сучасному етапі.....	144
Богомаз Л.А., Сухицька Н.В. Проблеми дітей-сиріт та інтернатна форма 2017-2026.....	146
Середюк В.О., Сухицька Н.В. Проблеми соціальної політики України щодо ВІЛ/СНІД захворювання на сучасному етапі.....	150

Качалкіна О.М., Сухицька Н.В. Методика і практика організації роботи з безпритульними дітьми.....	154
Ящук Ю.О., Сухицька Н.В. Проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	157
Богдан О.А., Коновалова М.В. Теоретичні засади та особливості державної соціальної політики України.....	159

СЕКЦІЯ 1

ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Богдан О.А., магістрантка

факультету соціально-економічної освіти
та управління НПУ ім. М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Ярошенко А.О., д.філос.н., професор

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Соціальна політика на даний час охоплює майже усі сфери життєдіяльності людини: виробничу, соціальну, політичну, духовну а також регулює стосунки між суспільством, колективом, громадою, особою у кожній з цих сфер та зонах їх взаємодії. Тому, соціальну політику можна визначити як діяльність держави й інших суспільних інститутів, спрямовану на прогресивний розвиток соціальної сфери, удосконалення умов, способу і якості життя людей, забезпечення певної частини їхніх життєвих потреб, надання громадянам необхідної соціальної підтримки, допомоги й захисту.

На сьогоднішній день не існує загального визначення терміну «соціальна політика». Це поняття визначають по різному в різних країнах. Спочатку її визначали як систему державних рішень, спрямованих на досягнення добробуту населення. Проте, дане визначення не є однозначним, тому, що до такої системи рішень може належати багато напрямів діяльності уряду.

Як відзначає М. Каргалова, соціальна політика – це не тільки питання соціального захисту й життєзабезпечення населення, турбота про здоров'я нації, допомога соціально вразливим верствам суспільства.

В. Пальцев пропонує таке визначення: під соціальною політикою варто розуміти цілеспрямовану діяльність держави й інститутів громадянського суспільства з регулювання соціальної сфери та соціальних відносин заради вдосконалення умов життя населення, насамперед соціально незахищених груп.

Аналізуючи складність соціально-економічної ситуації в країні, головним пріоритетом для соціальної політики є підвищення якості та рівня життя українських громадян.

Тому на сьогоднішній день постає одне з нагальних завдань: не пасивне пристосування соціальної політики до обмежених фінансово-матеріальних ресурсів країни, а визначення основних пріоритетів та активне впровадження реформ, які дають змогу втілювати в життя принципи соціальної справедливості й забезпечити постійне підвищення добробуту населення.

Першим пріоритетом Урядом визначена комплексна **реформа системи оплати праці**, запровадження європейських стандартів у сфері соціально-трудова відносин.

Мінімальна заробітна, яка була встановлена на рівні повної вартості споживчого кошику, зростає вдвічі – до 3200 гривень з 01.01.2017 року. А на кінець 2018 року мінімальна заробітна плата має зрости до 3723 гривень.

Отриманий ресурс дав змогу закласти у бюджет цього року кошти на підвищення заробітної плати працівникам бюджетних установ від 30 до 50 відсотків. Тому, можна констатувати, що результати першого етапу реформи оплати праці створили передумови для проведення модернізації системи пенсійного забезпечення громадян.

Другим пріоритетом – **реформа системи пенсійного забезпечення**.

Ключовим інструментом змін є посилення зв'язку пенсійного страхування з ринком праці, з індивідуальною сплатою соціальних внесків.

Зокрема, це: осучаснення пенсій з урахуванням показника заробітної плати 3 764,40 грн; встановлення з 01 січня 2018 року гнучких умов виходу на пенсію залежно від тривалості страхового стажу – цим важливим

рішенням ми посилюємо роль страхового стажу для визначення права на пенсію; призначення пенсій з 01 січня 2028 року незалежно від віку особам, у яких страховий стаж становить 40 і більше календарних років; встановлення мінімального розміру пенсії за віком для осіб, у яких тривалість страхового стажу становить 30/ 35 років, у розмірі 40% мінімальної заробітної плати після досягнення 65 років; скасовано обмеження виплати пенсій для пенсіонерів, які працюють. Пенсіонер, який заробив собі пенсію, з 1 жовтня 2017 отримує її в повному обсязі.

Третім – *забезпечення адресності в наданні державної соціальної допомоги по оплаті житлово-комунальних послуг*. Адресний характер допомоги означає, що її призначають конкретній сім'ї за зверненням власника чи наймача житла від імені всіх прописаних там осіб. Допомогу надається в безготівковому вигляді шляхом зменшення розміру зазначених вище платежів громадян на утримання житла за рахунок місцевого бюджету.

Четвертим важливим напрямом було визначено *децентралізацію системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад*. У 2017 році переведено максимальну кількість соціальних програм на механізми надання грошових компенсацій за послуги, які обрала сама людина, виходячи з власних потреб, а не рішень чиновника. Запроваджено практику соціального замовлення, розпочалася активна співпраця із недержавними установами в рамках надання соціальних послуг, що на ринкових умовах змушує державні служби надавати конкурентні послуги.

Необхідність проведення змін у соціальній сфері також було обумовлено завданнями і цілями загальних економічних реформ, та реформи державного управління, головною з яких є децентралізація.

Проведення реформ у сфері соціальної політики визначають головну мету: забезпечення гідного існування всіх громадян. Фактично для такої держави діє імператив: «держава існує для людини, для захисту її загальноновизнаних прав і свобод».

Відомо, що підходи до розв'язання соціальних проблем виявляються в моделі соціальної політики, яка обрана даним суспільством.

Тому, проаналізувавши моделі соціальної політики та актуальні реформи в Україні, можна стверджувати, що для України найбільш характерною є скандинавська, або соціал-демократична модель, і такі її регіональні типи, як шведська (скандинавська соціальна модель, німецька модель) соціального ринкового господарства, в яких у найбільш виражена соціальна орієнтація. Вони більшою мірою пов'язані з українськими соціальними традиціями, у яких важливе місце посідали ідеї соціальної справедливості і захищеності. А сучасні реформи пов'язані із підвищенням мінімальної оплати праці, децентралізацією соціальних послуг, надання пільг та пенсійна реформа передбачають наповнення державного бюджету та «тяжіють» до рівномірного розподілу ресурсів, що є основою соціал-демократичної моделі соціальної політики.

Проведення реформ у сфері соціально політики на сьогоднішній день є досить важливими, проте дані реформи можна вважати результативними лише тоді, коли досягнуто баланс між економічним зростанням держави й добробутом конкретної особи. Саме висока якість життя конкретної особи та сім'ї є головною метою та основним показником економічних успіхів держави. Це є тим головним викликом, на який має бути знайдено відповідь у контексті модернізаційного спрямування Української держави та її європейського вибору.

Марценюк А.В., магістрантка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д.філос.н., професор

РОЛЬ ФАНДРАЙЗИНГУ В РОБОТІ НДО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Україна сьогодні наближається до соціально орієнтованої економіки. Кількість категорій отримувачів соціальних послуг досягає позначки у 27. За останні чотири роки додалися нові категорії благо отримувачів – переселенці, внутрішньо переміщені особи, учасники бойових дій, діти-сироти, батьки, яких загинули в ході проведення АТО та військовослужбовці. Цьому передували суттєві зміни в політичному та соціально-економічному житті. Тому сьогодні як ніколи раніше надання соціальної допомоги, в тому числі й благодійними організаціями недержавної форми власності є досить актуальною.

Значна бюрократизація державних установ соціальної сфери спричиняє зменшення ефективності та якості надання соціальних послуг. Останні чотири роки показала, що наша держава не спроможна самостійно впоратися з величезною кількістю соціально незахищених верств населення та потребує допомоги третього сектору.

Відповідно до чинного законодавства України існує третій сектор включає три види благодійних організацій:

- 1) благодійний фонд;
- 2) благодійне товариство;
- 3) благодійна установа.

Саме функціонування таких організацій покликане надавати якісні соціальну послуги, тим самим зменшуючи навантаження на державні структури.

НДО на відміну від державних організацій мають більш широке поле діяльності та можливість застосування новітніх технологій. Враховуючи, що їх діяльність не спонсорується за кошти державного бюджету, вони вимушені розроблювати нові технології збору коштів. Серед таких особливе місце посідає – фандрайзинг.

Фандрайзинг виступає як комплексна система заходів (пошук, збір та вміння (мистецтво) залучення ресурсів) [6, ст. 3]. Питаннями розвитку фандрайзингу та дослідженням фандрайзингової діяльності присвячені роботи провідних вітчизняних та закордонних фандрайзерів: Артем'євої Т.В. [1], Балашової А.Л. [2], Башун О.В. [3], Дугласа Александра Дж. [4], Комаровського О.В. [5], Кристини Дж. Карлсон [4], Куц С. [7], Тульчинського Г.Л. [1] та інших.

Проте всі вони звертали увагу на проведення фандрайзингової діяльності в окремих сферах: бібліотек, освіти, культури тощо або висвітлювали тільки окремі аспекти того чи іншого питання. Тому проблеми розвитку фандрайзингу взагалі як засобу забезпечення реалізації соціально значущих програм, науково-дослідних проектів та безперебійної діяльності неприбуткових організацій залишаються актуальними, особливо в умовах економічної нестабільності України, що вимагає додаткових досліджень ефективності фандрайзингової діяльності.

Помітно, що протягом останнього десятиліття (2004-2014 рр.) збільшилася не лише кількість благодійних організацій. Але й збільшилася кількість пожертв, які залучаються благодійними організаціями та об'єми наданої допомоги для бенефіціарів. Частково це обумовлено зменшенням можливостей держави надавати вчасну допомогу громадянам і регіонам за принципом субсидіарності та на умовах сталого розвитку.

Помітними є нові форми функціонування благодійних фондів, яких раніше не було, які і обирають сучасні технології залучення фінансової допомоги.

Все частіше ЗМІ позитивно висвітлюють діяльність благодійних організацій і проекти, а також публікують заклики до благодійників.

Так, наприклад, в рамках реалізації проекту «Home of dream» БО «Благодійний фонд миру» було реалізовано таку стратегію збору коштів:

Участь у спільних проектах і отримання цільового фінансування за програмами міжнародних організацій. На відміну від фондів, які тільки фінансують проекти, існують благодійні агентства, крім видачі грантів залучають наукові колективи для участі у спільних проектах.

- Організація спеціальних заходів щодо збору коштів (фотовиставка «Крізь призму об'єктива», благодійний інтернет-аукціон «Ми – разом», День миру).

- Залучення волонтерів. В рамках благодійного аукціону було організовано творчу майстерню з студентами НУХТ.

- Особисті зустрічі. Хоча цей метод потребує великих витрат часу і високих професійних якостей Фандрейзер, такі зустрічі є високоефективним інструментом, так як допомога надається не організацією організації, а людиною людині (таким чином було організовано серію зустрічей з переселенцями зі Сходу, які відкрили власний бізнес та повернулися до життя»..

- Краудфандинг. Висвітлення проекту на краудфайдинговій платформі Kikstarter: написання мотиваційного тексту, зняття відеоролика про проект та власне залучення потенційних іноземних інвесторів до пожертви.

Корпоративні фонди та донорські організації задали позитивний стандарт публічної звітності про свою благодійну діяльність. Яку наслідують й інші фонди.

Разом з позитивними тенденціями бачимо щонайменше 3 великі провали у роботі благодійних фондів.

1. Більшість фондів працюють на роздачу грошей, наданих засновником, спонсорами чи благодійниками.. І\чи виконання діяльності без належної кількості ресурсів, необхідних для досягнення якісних результатів. (Не встигли зібрати\отримати, як вже роздали). Більшість проектів і програм фондів мають тенденцію швидких видимих ознак. До таких проектів можна віднести одноразові акції прибирання, допомоги людям похилого віку. Але всі ці проекти в майбутньому без оформлення в певний комплекс не несуть стратегічного значення для держави в цілому.

2. Переважна більшість фондів слабо залучає громадян у свою роботу в якості добровольців і\чи членів органу врядування. Таким чином, виникає замкнуте коло хронічної нехватки фахівців і елементарних робочих рук для виконання необхідної діяльності фондів. Тобто можна стверджувати, що у фондів слабо розвинена стратегія роботи з волонтерами, програмою їх заохочення на налагодженню роботи з організаціями, які можуть стати донорами волонтерів, наприклад школа, університетами та інше.

3. Більшість фондів, навіть відомих і заснованих корпораціями в Україні не мають фінансових запасів, що робить сектор благодійних фондів залежними від переважаючого джерела надходжень, позбавляє стратегічних перспектив і фінансової життєздатності.

Уточнення поняття «фандрайзинг», виявлення проблем та перспектив розвитку фандрайзингової діяльності в Україні дозволять розширити теоретичну та практичну базу з метою проведення ефективної фандрайзингової кампанії для залучення пожертв на реалізацію соціально значущих та наукових проектів. Слід зауважити, що сучасний стан характеризується як позитивними змінами (висвітлення діяльності в ЗМІ, прозорість діяльності за допомогою електронної звітності та інше), так і негативними – слабо розвинену систему отримання грантів, недолугість у використанні основних форм роботи по залученні коштів за допомогою фандрайзингу та неможливість працювати на деяких міжнародних краудфайдингових платформах.

Список використаних джерел:

1. Артемьева Т.В. Фандрейзинг. Привлечение средств на проекты и программы в сфере культуры и образования / Т.В. Артемьева, Г.Л. Тульчинский. –СПб.: Лань, 2010. – 286 с.
2. Балашова А.Л. Фандрайзинг для молодежной организации: конспект лекций / А.Л. Балашова. – М.: МГГУ им. М.А. Шолохова, 2008. – 103 с.
3. Башун О.В. Вплив маркетингу і фандрейзингу на трансформацію бібліотек / Наук. ред. В.С. Білецький.– Донецьк: УКЦентр, 1999. – 204 с.
4. Дуглас Александер Дж. Основные принципы фан! дрейзинга / Александер Дж. Дуглас и Кристина Дж.Карлсон. – Д.: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 240 с.
5. Комаровський О. В. Фандрейзинг у питаннях, відповідях та цитатах: навч. посіб. / О. В. Комаровський. – Луганськ : [б.в.], 2007. – 54 с.
6. Стан розвитку організаційного потенціалу громадянського суспільства в регіонах України. Дослідження організаційної самодостатності (практики фандрайзингу) організацій громадянського суспільства : [Звіт]. – К.: Центр філантропії, 2008. – 29 с.

*СЕКЦІЯ 2***СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: СТАН,
ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ**

Чернін І.М., к.е.н., доцент,
доцент кафедри соціальної політики
НПУ імені М.П. Драгоманова

**СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
УКРАЇНИ**

Соціальний захист військовослужбовців – це діяльність держави, яка спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі. Це право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

Військовослужбовці – громадяни України, які проходять службу на території України, беруть участь у всеукраїнському і місцевих референдумах, обирають і можуть бути обраними до відповідних місцевих рад та інших виборних державних органів згідно з Конституцією України.

Для побудови комплексного механізму соціального захисту військовослужбовців з позицій здійснення головних завдань з боку держави та суспільства, найбільш придатним є виконання ними таких функцій.

Соціально-інтегративної. Ця функція регулює процеси формування цілісної соціальної структури суспільства через механізми розподілу, обміну та споживання виробленого продукту.

Соціально-регулятивної. Вона регламентує процеси нормативно-обумовленого забезпечення мінімальних потреб соціальних суб'єктів, а також їхніх взаємин у ході спільної діяльності й спілкування.

Соціально-захисної. Дана функція реалізує завдання створення соціальної безпеки, забезпечує права та гарантії, що визначені законодавчими актами, та надання допомоги й підтримки непрацездатним верствам і групам, здійснює соціальне обслуговування населення.

Соціально-організаційної. Зазначена функція забезпечує формування та взаємодію соціальних інститутів і організацій, метою діяльності яких є задоволення матеріальних і духовних потреб населення.

Соціально-адаптивної. Функція держави і суспільства, яка стимулює формування та розвиток соціальних якостей, творчого потенціалу індивідів і груп (освіта, виховання, охорона здоров'я, сімейні відносини, звичаї, традиції тощо).

Соціальний захист військовослужбовців визначається специфікою їх діяльності та Законами України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 1992 року № 15 та «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей» від 2017 року № 21 у яких встановлено основні засади соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей.

Обов'язки військової служби пов'язані з виконанням специфічних завдань оборони країни в умовах, пов'язаних з ризиком для життя і здоров'я, підвищеними фізичними та емоційними навантаженнями, несприятливим впливом різного роду інших факторів. Особи, які обрали своєю професійною діяльністю військову службу, повинні відповідати її медичним та професійно-психологічним вимогам, мати необхідну фізичну і професійну

підготовку. Особливий характер такої служби не тільки обумовлює пред'явлення підвищених вимог до осіб що допускаються до неї та встановлення у зв'язку з цим законодавчих обмежень їх прав і свобод, а й зумовлює обов'язок держави – гарантувати їм підвищений соціальний захист і соціальне забезпечення.

1. Держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам військової служби, стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів.

До складу грошового забезпечення входять:

- посадовий оклад, оклад за військовим званням;
- щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія);
- одноразові додаткові види грошового забезпечення.

Грошове забезпечення виплачується у розмірах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

2. Держава гарантує військовослужбовцям належне пенсійне забезпечення за вислугу років, яка обчислюється з розміру грошового забезпечення, враховуючи відповідні оклади за посадою, військовим званням, процентну надбавку за вислугу років, щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії в розмірах, установлених законодавством, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

3. Держава гарантує продовольче, речове та інше забезпечення військовослужбовців. Продовольче та речове забезпечення військовослужбовців здійснюється за нормами і в термін, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

4. Військовослужбовці мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я. Вони

щорічно проходять медичний огляд і з ними проводяться лікувально-профілактичні заходи.

Військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової військової служби) та члени їх сімей мають право не більше одного разу на рік на санаторно-курортне лікування та відпочинок у санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах і на туристських базах Міністерства оборони України з пільговою оплатою вартості путівок при наявності права на податкової соціальної пільги. Порядок забезпечення путівками для санаторно-курортного лікування встановлюється Кабінетом Міністрів України.

5. Держава забезпечує військовослужбовців жилими приміщеннями на підставах, у порядку і відповідно до вимог, встановлених Житловим кодексом Української РСР та іншими нормативно-правовими актами.

Військовослужбовцям, які мають вислугу на військовій службі 20 років і більше, та членам їх сімей надаються жилі приміщення для постійного проживання.

Військовослужбовцям, а також звільненим з військової служби особам, які стали інвалідами під час військової служби, та членам їх сімей, які перебувають на їх утриманні, батькам та членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходженні військової служби, надається 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та за комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги) в жилих будинках усіх форм власності в межах встановлених норм, передбачених законодавством.

Військовослужбовці та члени їх сімей мають право на отримання службових жилих приміщень. Службове жила приміщення надається під час виконання військовослужбовцями обов'язків військової служби. Отримуючи службове жила приміщення, військовослужбовці не знімаються з обліку осіб, які мають право на отримання постійного житла.

За піднайом або найом військовослужбовцями жилих приміщень, вони отримують грошову компенсацію

6. Військовослужбовцям, які були призвані на військову службу в зв'язку з мобілізацією та звільняються зі служби після прийняття рішення про демобілізацію (крім військовослужбовців строкової військової служби), виплачується одноразова грошова допомога. Військовослужбовцям у разі звільнення з військової служби за службовою невідповідністю, у зв'язку з позбавленням військового звання, у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, допомога не виплачується.

7. Військовослужбовцям, які брали безпосередню участь у антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах проведення антитерористичної операції, і яким на день виключення зі списків особового складу військової частини не наданий статус учасника бойових дій, видається комплект документів, необхідних для надання цього статусу.

Пільги учасникам бойових дій надаються відповідно до статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

8. Центри зайнятості Державної служби зайнятості допоможуть військовослужбовцю: знайти роботу – тимчасову або постійну; пройти професійну підготовку, перепідготовку або підвищити свою кваліфікацію; отримати матеріальну допомогу на час безробіття. Допомога по безробіттю виплачується військовослужбовцю з восьмого дня після реєстрації в Державній службі зайнятості як безробітної особи.

9. У разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності, військовослужбовцю або членам родини здійснюється одноразова грошова допомога.

Крім того, держава здійснює:

- виплати грошового забезпечення військовослужбовцям за призовом;
- систему стимулювання військової майстерності в АТО;

- виплату одноразової грошової компенсації під час демобілізації;
- виплату пенсії членам сімей військовослужбовців у зв'язку із втратою годувальника;
- зарахування часу проходження військовослужбовцями військової служби в особливий період, що оголошується відповідно до Закону «Про оборону України», до вислуги років, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби на пільгових умовах. Час проходження служби, протягом якого особа брала участь в антитерористичній операції, зараховується як один місяць служби за три місяці;
- допомогу в проведенні поховання і компенсації матеріальних витрат на ритуальні послуги та спорудження надгробків сім'ям і батькам військовослужбовців, які загинули (померли) під час проходження військової служби;
- встановлення соціального захисту ветеранів військової служби і ветеранів війни та осіб, які до них належать;
- надає пільги на отримання освіти особам, батьки яких є військовослужбовцями.

Таким чином, держава забезпечує соціальний і правовий захист військовослужбовцям і членам їх сімей, надає цілий ряд пільг. Соціальний і правовий захист військовослужбовцям і членам їх сімей надається відповідно до законів України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей» та «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей».

Крисюк Т.О., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Сучасні соціальні аспекти у сфері соціального захисту в національному законодавстві України не втрачають своєї актуальності, кожна держава проголошує себе соціальною, а відповідно і соціальний захист має бути на високому рівні.

Вивченню проблеми соціального захисту присвячені роботи Н.Б. Болотіної, М.В. Лушнікової, А.М. Лушнікова, О.Є. Мачульської, П.Є. Морозова, С.І. Запари, А.М. Юшко, К.С. Лободи, О.С. Савича, Н.В. Сушицької та ін. Позицію у міжнародному аспекті висловлює С.І. Запара, яка визначає, що міжнародний соціальний аспект – впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягти соціального розвитку .

Соціальний захист у вузькому значенні – це певна обмежена сукупність дій, спрямованих на надання допомоги під час життєвих негараздів.

Соціальний захист має такі складові:

а) державний соціальний захист – загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове державне страхування та державна соціальна допомога);

б) спеціальний соціальний захист;

в) додатковий соціальний захист і недержавне соціальне забезпечення (недержавне пенсійне забезпечення та недержавні соціальні послуги).

Становлення та розвиток системи соціального захисту в різних країнах світу свідчить, що специфічні особливості розвитку України не дають змоги автоматично перенести досвід розвинених країн із соціального захисту населення, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини.

В умовах України цю проблему слід розглядати дещо ширше, а саме як забезпечення конструктивних змін у системі соціального захисту населення, які, з одного боку, зумовлюються необхідністю зміни на державному рівні правових основ існуючої системи, а з другого – в умовах децентралізації та регіоналізації економіки, тобто перенесення на рівень органів місцевого самоврядування відповідальності за розв'язання цілого кола соціально-економічних проблем, потребують пошуку неординарних підходів до реформування сфери соціального захисту населення.

За допомогою системи соціального захисту досягаються певні цілі соціальної політики, зокрема система соціального захисту:

- 1) дозволяє перерозподіляти дохід у суспільстві на користь найбільш вразливих членів соціуму, що зменшує бідність і нерівність у суспільстві;
- 2) стимулює домогосподарства здійснювати заощадження та відповідно продуктивні інвестиції;
- 3) бере на себе завдання управління соціальними ризиками;
- 4) дозволяє підтримувати ефективний і сталий розвиток у країні.

Більшість вітчизняних підходів до розуміння суті соціального захисту ґрунтуються на визначенні ролі держави у реалізації соціального захисту населення, однак нині існують численні програми міждержавного рівня, пов'язані із захистом від бідності, безробіття, забезпечення медичної допомоги та надання доступу до початкової освіти, що реалізуються Організацією Об'єднаних Націй, Світовим банком, Юнісеф тощо, а також приватні благодійні фонди.

Розкриття та тлумачення поняття «соціальний захист», є досить дискусійним і неоднозначним у колі науковців. Іноді його ототожнюють із соціальним забезпеченням, іноді протиставляють йому. Тому є потреба в

узагальненні характеристик, використовуючи весь масив запропонованих наукових парадигм.

Система соціального захисту розуміється як сукупність неприбуткових програм, які ґрунтуються на принципах соціального партнерства держави, роботодавців і найманих працівників і їх об'єднань, із метою запобігання та подолання бідності, допомоги особам, які опинилися на межі бідності чи потребують допомоги з огляду на певні обставини та реалізуються як на державному рівні, так і приватному завдяки благодійним організаціям і неформальній допомозі приватних осіб. Обширність соціального захисту населення залежить ще й від обсягів її фінансово забезпечення.

На державному рівні в системі соціального захисту чітко виділяються такі групи проблем:

- недосконалість нормативно-правової бази щодо реформування системи соціального захисту населення;
- необхідність структурних змін у програмах, спрямованих на підвищення адресності соціальної допомоги, в тому числі за рахунок скасування пільг, наданих багатьом категоріям громадян незалежно від їх матеріального становища, або встановлення там, де можливо, нового порядку надання соціальної допомоги, що базується на перевірці доходів;
- відсутність взаємоузгодження різних програм соціальної допомоги, наприклад програм дитячих допомог, житлових субсидій і соціальної допомоги родинам;
- складність переходу до єдиної системи грошових трансфертів у рамках мультипрограмної системи соціального захисту населення.

Отже, соціальний захист – це не тільки невід'ємна складова соціальної політики будь-якої держави, але і беззаперечна вимога цивілізаційного існування на достатньо високому рівні кожного без винятку суспільства. Адже людина як основний гарант існування соціуму має відчувати турботу та людяне ставлення, як певну гарантію існування держави й права.

Таким чином, сучасний розвиток системи соціального захисту населення України потребує комплексного підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку країни. Соціальне обслуговування, соціальне спонсорство, стимулювання надання послуг за допомогою прямого бюджетного фінансування та залучення коштів недержавних структур сприятиме підвищенню соціальних стандартів у державі та покращенню матеріальних умов існування малозахисених верств населення.

Лише приділивши увагу соціальному захисту та соціальним групам, які від нього безпосередньо залежать, держава забезпечить собі історичне визнання минулого, стабільне сучасне функціонування та щасливе існування громадян у майбутті, що і є підставою існування демократичної правової соціальної держави.

Глушко І.В., магістрант

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Чинна Конституція України визначає нашу державу як демократичну, соціальну, правову і закріплює низку положень щодо її соціальної відповідальності. Але ці конституційні приписи в практиці соціального управління втілюються поки що недостатньо. З огляду на це постає завдання осмислення рушійних сил та особливостей, функцій та принципів соціальної відповідальності суб'єктів соціального управління, перспектив її підвищення.

Сутність соціальної відповідальності як інструменту співпраці та партнерства держави і бізнес-середовища, засобу удосконалення системи соціально-трудових відносин є предметом активних дискусій в наукових, суспільних та бізнес-колах, але проблема соціальної відповідальності суб'єктів соціального управління не набула поки що достатнього висвітлення у українському науковому просторі. Провідні міжнародні організації (ООН, Міжнародна організація з сертифікації, ЮНЕСКО та ін.) реалізують різноманітні дослідницькі проекти в цій області. Глобальний договір – це добровільна міжнародна мережа корпоративного громадянства, ініційована з метою підтримки участі як приватного сектора, так і інших соціальних дійових осіб у заохоченні відповідального громадянства та сприянні загальним соціальним і екологічним принципам для вирішення проблем глобалізації.

Соціальна відповідальність суб'єктів соціального управління трактується з моралізаторських позицій, або з практико – орієнтованих позицій. Наприклад, формально – юридичний підхід має на увазі, що змістом соціальної відповідальності суб'єктів соціального управління є виконання законів. Використання соціально-трудового підходу обмежує коло зацікавлених сторін соціального закладу до виключно його працівників, що, незважаючи на всю важливість трудових відносин, не може розглядатися як повне втілення соціально відповідальної позиції установи. Підхід з позицій сталого зростання міг би претендувати на першість при дослідженні соціальної відповідальності суб'єктів соціального управління. Однак стійке зростання в даному випадку розуміється як стійке зростання самої установи, що очевидно, зовсім (якщо не сказати діаметрально) змінює акценти даного поняття.

Саме від соціальних працівників і менеджерів соціальної роботи залежить ефективність багатьох соціальних проектів, гідність громадян та їх гордість за власну країну. Соціальний працівник, який з презирством ставиться до своїх клієнтів, не може зрозуміти причин, попередити наслідки,

а отже, допомогти. Соціальна робота часто базується на примусових засадах «м'якого» соціального контролю. Завдання менеджера соціальної роботи полягають не в тому, щоб перетворити світ на якийсь ідеальний рай і клієнта на ангела, а сприяти, нехай навіть і примусово, здійсненню того мінімуму толерантності, без якого неможливе функціонування суспільства. Необхідно, щоб засади примусу не перевищували необхідного мінімуму. Іншими словами, втручання в життя клієнта повинно бути толерантним.

Побудова соціальної відповідальності працівників соціального управління має ґрунтуватися на пошуку та розповсюдженні найкращих взірців професійної діяльності. Але цей пошук має носити не стихійний, а цілеспрямований характер, який ґрунтується на теоретичній та науково-методичній основі і здатний забезпечити подальший розвиток національної системи соціального управління. Передовий досвід є одним із найдоступніших джерел нових ідей, підходів, технологій.

Усі інструменти, які формують відповідну соціальну відповідальність, поділяють на два види. До інструментів першого виду належить самоорієнтація працівників (за допомогою самоусвідомлення власної ролі) на кінцеві результати їхньої діяльності, пов'язані з цілями організації, цільовий посадовий профіль і самооцінка праці. До інструментів другого виду належать оцінні технології результатів трудової діяльності за участю працівників, а також оцінка ділових і особистих якостей соціального працівника, що відповідають виконуваним функціям на займаній посаді.

Засоби удосконалення рівня й залучення суспільства та бізнесу у систему соціальної відповідальності суб'єктів соціального управління торкаються по-перше міждержавного, державного та регіонального рівнів, а по-друге макро рівня, тобто здійснення цієї діяльності на рівні установи.

Будь-яка соціальна діяльність повинна відповідати раціональним і етичним критеріям. Раціональна складова розглядається як природне прагнення людини до успіху, процвітання й особистої безпеки (на мікрорівні) і ефективності трудової (економічної) діяльності. Етична складова включає

створення комфортних умов соціального співіснування і партнерських, доброзичливих стосунків з колегами та клієнтами . У соціальній роботі, де багато що залежить від уміння знайти підхід до клієнта і залучити його до плідної співпраці, ця модель довела свою ефективність.

Павлюк О.В., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ

Сучасний етап розвитку України як незалежної та соціальної держави відбувається в умовах суспільної та економічної кризи, що спонукає органи державного управління до пошуку шляхів оптимізації соціальних видатків, осучаснення та підвищення ефективності системи надання соціальних послуг як важливої складової соціального захисту населення. Сьогодні існує нагальна потреба в економії, раціональному використанні бюджетних коштів шляхом розроблення та впровадження ефективних і дієвих механізмів державного управління соціальними послугами. В умовах недореформування соціальної сфери, існування системних деформацій знижується життєвий рівень населення країни, поглиблюється його поляризація на «заможні» та «зубожілі» соціальні верстви, зростає нерівність у доступі до соціальних послуг, невдоволення рівнем соціального забезпечення. Це призводить до масштабної маргіналізації, соціального відторгнення жителів багатьох територій, підвищення в суспільстві соціального напруження, соціальних заворушень.

Відповіддю на ці та інші виклики, які постають сьогодні перед Україною, покликана стати модернізація вітчизняної системи надання соціальних послуг, ефективне функціонування якої мають забезпечити науково обґрунтовані механізми державного управління. Соціальні послуги повинні стати сучасним, визнаним у світі форматом надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які через інвалідність, вік, за станом здоров'я, соціальним становищем перебувають у складних життєвих обставинах, не можуть самостійно їх подолати, піклуватися про себе. Як свідчить практика, кількість осіб, що потребують надання соціальних послуг, і потреба в їх обсягах збільшуються.

Незважаючи на те, що в 2003 р. було прийнято Закон України «Про соціальні послуги», положення цього закону на практиці повною мірою не виконуються, а стан реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг є незадовільним. Діюча система надання соціальних послуг в Україні є неефективною, оскільки вона:

- по-перше, і надалі підміняється громіздкою системою пільг, соціальних виплат, іншими анахронізмами радянської моделі соціального забезпечення, які в сучасних реаліях суспільного розвитку є економічно необґрунтованими, неефективними та нераціональними;

- по-друге, за параметрами не відповідає вимогам, нормам і стандартам Євросоюзу, що з огляду на стратегічний євроінтеграційний курс державної політики України потребує її гармонізації та адаптації.

З огляду на глибинні зміни, які відбуваються в українському суспільстві, та враховуючи незадовільний стан функціонування вітчизняної системи надання соціальних послуг, питання розроблення, науково-теоретичного дослідження та практичного впровадження механізмів державного управління системою надання соціальних послуг набувають особливого значення та актуальності.

Ключовою причиною такого стану є недоліки механізмів державного управління системою надання соціальних послуг, які перебувають на стадіях

розроблення, апробації або впровадження. Виходячи з цього дослідження механізмів державного управління системою надання соціальних послуг є актуальним, таким, що відповідає вимогам часу і пов'язане з важливими практичними завданнями, віднесеними до пріоритетів сучасного розвитку українського суспільства.

Система соціальних послуг в Україні полягає в комплексі заходів, який охоплює різноманітні напрями соціальної сфери суспільства і здійснюється державними та громадськими організаціями з метою підвищення добробуту й надання соціального захисту різним верствам населення; системі управлінських, регулятивних, саморегулятивних способів і форм діяльності суб'єктів, сукупність принципів, рішень, дій, що втілюються в соціальних програмах та соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб, збалансування інтересів людини, соціальних груп суспільства, досягнення соціальних цілей, вирішення соціальних завдань, формування соціальних цінностей.

Нормативно-правове забезпечення системи надання соціальних послуг в Центрі сім'ї дітей та молоді поділено на два рівні. На першому рівні правова база створюється в рамках системи національної безпеки і має загальнообов'язковий для всіх характер (Конституція України, закони та постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України). На другому рівні створюється відомча нормативна база, яка уточнює і конкретизує з урахуванням специфіки кожного суб'єкта соціальних послуг.

Незважаючи на значну кількість прийнятих нормативно-правових документів у соціальній сфері, вітчизняна система соціального обслуговування людей, які перебувають у складних життєвих обставинах, перебуває на стадії розвитку. Однією з прогалин вітчизняного законодавства є відсутність затверджених стандартів якості соціальних послуг, що унеможлиблює впровадження ефективної системи моніторингу, контролю та оцінювання якості соціальних послуг.

Дослідження концептуальних засад управління якістю соціальних послуг свідчить про те, що у світовій практиці використовуються різні підходи до їх удосконалення, які запозичені з комерційної сфери. Перш за все йдеться про бенчмаркінг, який ґрунтується на пошуку найбільш досконалих методів діяльності, а також методу оцінки результативності «найкраща цінність», окремі принципи яких успішно застосовуються у сфері соціального забезпечення (традиційний підхід; науковий або технічний підхід; менеджеріал, або підхід переваги; підхід захисту інтересів споживача). Найбільш ефективною багатьма науковцями визнається система управління якістю, яка створена за допомогою стандартів серії ISO, що має відношення до наукового (технічного) підходу.

Вважаємо, наразі є необхідність у тому щоб в Законі було прописано механізми моніторингу, оцінки ефективності діяльності соціальних служб та їх працівників, отримувачів соціальних послуг, а також механізми контролю за якістю соціальних послуг та дієві санкції за порушення їх якості.

Корінчук Н.В., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Чернін І.М., к.е.н., доцент

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

З кожним роком у загальній структурі населення України збільшується частка людей з обмеженими функціональними можливостями. Якщо на початку 90-х рр. минулого століття в Україні нараховувалося близько 1,5 млн осіб з інвалідністю, що становило 3 % від усього населення, у 2006 р. їх чисельність дорівнювала 2,4 млн осіб, тобто 5,3 % усього населення, то на

кінець 2017 р. вона досягла понад 2,6 млн осіб, що становить 6,1 % від загальної кількості населення.

Внаслідок недосконалості законодавства з питань соціального захисту населення, люди з інвалідністю одні з найперших відчують на собі наслідки загострення соціально-економічної кризи в країні. Чинна система виплати соціальної допомоги даній категорії населення перебуває під впливом значних фінансових обмежень і більше зорієнтована на можливості національного бюджету, а не реальні потреби.

Проблема соціально-правового регулювання призначення та виплати соціальної допомоги людям з інвалідністю не є новою. Вона була предметом досліджень відомих правників та працівників соціальних служб. Серед вітчизняних науковців та практиків, які досліджували різні аспекти соціального захисту людей з інвалідністю, слід виділити М. Авраменка, С. Богданова, О. Дікову-Фаворську, А. Капську, Е. Лібанову, О. Макарову, С. Мельника, К. Міщенко, С. Пасічніченко, В. Скуратівського, В. Сушкевича, Н. Теплоу.

Законодавство України передбачає досить широкий спектр соціальних послуг людям з інвалідністю, як особливо незахищеній соціальній групі. Зокрема, в Україні, як і в багатьох країнах світу, сьогодні розроблено нормативно-правову базу, що забезпечує виплату пенсій з причин інвалідності, пільгове оподаткування громадських підприємств інвалідів, пільгове забезпечення ліками, безкоштовний проїзд в транспорті, безкоштовне забезпечення їх спеціальним транспортом та іншими засобами пересування тощо.

Серед основних нормативно-правових актів, які регулюють соціальний захист людей з інвалідністю можна виділити: Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»; Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»; Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»; Закон України «Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності».

Варто зазначити, що правове поле хоча й містить багато позитивних кроків на шляху вирішення численних проблем людей з інвалідністю, але є переважно декларативним, не забезпеченим матеріальними ресурсами та механізмами управлінського впровадження.

Як засвідчують проведені дослідження, регулюючі заходи держави щодо соціального захисту людей з інвалідністю сьогодні неструктуровані. Проблемними питаннями досі залишаються недосконалість законодавства та непослідовність політичних рішень. Негативно впливає на ситуацію в країні високий рівень корупції у державному секторі і недостатні темпи реформ. Перед людьми з обмеженими можливостями постає ряд перешкод ще на етапі отримання та черговому переосвідченні статусу інваліда. Практично усі МСЕК організуються у містах та районних центрах, що ускладнює доступ людей з інвалідністю, у першу чергу тих, що проживають у сільській місцевості до їх основних соціальних, політичних і економічних прав наданих чинним законодавством.

Потребує реформування і система виплати соціальних допомог особам з інвалідністю, оскільки постійна позитивна динаміка зростання пенсійних і соціальних виплат цієї категорії людей є недостатньою для їх соціального захисту. Люди з обмеженими можливостями продовжують залишатися найменш забезпеченими серед різних верств населення в Україні. Такий стан свідчить про постійну необхідність не тільки підвищення соціальних виплат людям з інвалідністю, але й про зміну технології їх розрахунку та надання. А тому потрібно детальніше вивчати усі можливі механізми активізації потенційних трудових сил осіб з обмеженими можливостями. Одним з ефективних варіантів такого механізму є можливість працевлаштування людей з інвалідністю.

Отже, проблема соціального захисту та виплати соціальної допомоги людям з інвалідністю реально має місце в Україні, де рівень державного соціального захисту даної категорії населення оцінюється як низький, що відображає соціально-економічні проблеми розвитку суспільства в цілому.

Сьогодні функція держави стосовно людей з інвалідністю повинна виявлятися у створенні правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення їхніх потреб щодо здоров'я, матеріального забезпечення, посиленої трудової та громадської діяльності на благо держави Україна.

Волошина В.В., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Ярошенко О.Г., доктор педагогічних наук,

професор, член-кореспондент НАПН

України, заслужений працівник освіти України

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БЕЗРОБІТНИХ

Сучасна Україна стрімко розвивається, суспільство отримує безпрецедентний досвід розвитку на шляху демократії. Наразі позитивні тенденції розвитку не виключають прояв кризових явищ. Одне з них полягає у безробітті та його негативних соціально-економічних наслідках.

На законодавчому рівні визначено поняття безробіття, статус безробітного, порядок призначення соціальної допомоги, тощо. Основними нормативно-правовими актами, які регулюють дане явище є Закон України «Про зайнятість населення» та Закон «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [1].

Одним з ефективних чинників подолання безробіття в Україні є впровадження інноваційних механізмів соціального захисту, тобто удосконаленої системи економічних, соціальних та організаційних заходів,

здійснюваних державними та недержавними організаціями. Зазначене забезпечить підтримку людей, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування.

Аналіз статистичних даних показав, що у січні 2018 року зареєстровано 378,9 тисяч безробітних. Незважаючи на те, що це на 24,5 тисячі осіб більше, ніж у грудні 2017 року, рівень реального безробіття залишається набагато вищим, ніж число зареєстрованих безробітних [2].

Як показує практика, застаріла система соціального захисту безробітних, зокрема робота державних центрів зайнятості, не завжди задовольняє потреби суспільства в пошуках потрібної роботи. Вихід вбачаємо в тому, щоб знаходити альтернативні методи для вирішення даної проблеми, зокрема:

- створення організацій-посередників між безробітними та роботодавцями (кадрових агентств);
- ширшого використання зарубіжного досвіду в системі соціального захисту безробітних;
- запровадження стратегії модернізації в центрах зайнятості.

Діяльність кадрових агентств важлива тим, що даний вид організацій забезпечує надання послуг роботодавцям з пошуку і підбору персоналу або безробітним з пошуку роботи та працевлаштування. Інноваційність такого підходу полягає в тому, що діяльність кадрового агентства складається з трьох основних складових: пошук, оцінка та підбір персоналу на певні вакансії, наявні у роботодавців.

Чільне місце у поліпшенні соціального захисту безробітних посідає модернізація центрів зайнятості. Вона передбачає запровадження нових та розвиток існуючих сервісів надання послуг, забезпечення прозорості діяльності за рахунок оптимізації управлінських функцій, посилення фінансової дисципліни та раціонального використання наявних ресурсів.

Узагальнення зазначеного дозволяє зробити висновок, що соціальний захист безробітних в Україні носить динамічний характер – запроваджуються нові технології в центрах зайнятості для непрацюючих громадян, удосконалюється законодавство, створюються альтернативні методи подолання безробіття – кадрові агентства.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України: офіційний веб-портал: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

СЕКЦІЯ 3

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА РІЗНИМ КАТЕГОРІЯМ НАСЕЛЕННЯ

Чернуха В.С., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Ярошенко А.О., д.філос.н., професор

Феміністична теорія в соціальній допомозі

Фемінізм – теорія рівності статей, що лежить в основі руху жінок за звільнення.

Феміністська соціальна допомога заснована на уявленні, що ідеологія, соціальна структура і поведінка взаємопов'язані. Найбільш поширені компоненти феміністської соціальної допомоги включають інтеграцію теорії і практики, роботу в партнерстві з жінками, розгляд приватних питань як соціальних, пошук колективних рішень соціальних проблем, облік зв'язки між відповідальністю жінок за інших і необхідністю задовольняти власні потреби, здатність оцінювати і цінувати досвід, навички і знання жінок, повагу до гідності кожної жінки, дотримання принципів і методів, які гарантують благополуччя дітей, чоловіків і жінок [1, с.67].

Прихильники фемінізму розглядають всі аспекти соціальних взаємодій через призму неорієнтаційного впливу чоловіків і жінок в усіх сферах життя: у сім'ї, професійній діяльності, політиці, при влаштуванні на роботу, в споживацької спроможності, і в діяльності громадських організацій. Феміністська соціальна допомога будується на цих уявленнях і спрямована на усунення нерівності. Жінки – соціальні працівники у спілкуванні з жінками-клієнтами дотримуються стратегії передачі повноважень клієнту, його посилення. Це суперечить традиційному для соціальної допомоги

акценту на контролі погано пристосованих людей (або груп), що знаходяться в стані кризи. Значна частина феміністської соціальної допомоги проходить в місцевих організаціях, серед яких можуть бути центри допомоги жертвам зґвалтування, притулки для жінок.

В феміністській соціальній роботі підкреслюється внесок гноблення жінок у створенні проблем, з якими доводиться мати справу соціальним працівникам. Показовим прикладом служить насильство сексуального характеру над дітьми, причиною якого прийнято вважати спотворені сімейні стосунки і, зокрема, роль матері. Прихильники такої позиції забувають, що винними в жорсткому поводженні частіше виявляються чоловіки, що пояснюється вираженими відмінностями у розподілі влади між чоловіками та іншими членами сім'ї.

Виходячи з фемінізму, сучасна теоретик соціальної допомоги Леїна Домінілла пропонує кілька практичних принципів соціальної допомоги з жінками:

- ✓ визнавати різноманітність жінок; цінувати їх сильні сторони; уникати привілеїв одним групам жінок на шкоду іншим, оскільки це відтворює владні ієрархії в суспільстві;
- ✓ ставитися до жінок як до активних агентам змін, здатним самостійно приймати рішення у всіх аспектах їхнього життя; надавати жінкам можливість висловитися, розповісти про свої потреби і способи вирішення проблем;
- ✓ розглядати індивідуальні проблеми жінок не самі по собі, а в контексті соціальних ситуацій і визнавати взаємозв'язку між конкретними людьми і групами, що мають відношення до проблеми; переконуватися в тому, що потреби жінок задовольняються в системі їх взаємодії з іншими людьми, групами та спільнотами, а особистість кожної жінки теж розглядається як система; визнати взаємозалежний характер людських відносин, внаслідок чого все те, що відбувається з однією людиною або групою, має вплив на іншого людини;

✓ визнати, що проблеми кожної жінки мають соціальні причини і працювати як на індивідуальному, так і на соціальному рівні в кожному випадку інтервенції; перевизначати приватні, індивідуальні негаразди як публічні, соціальні проблеми; визнавати принцип «особисте є політичне» на макро-, мезо- і мікрорівнях практики; прагнути знаходити колективні рішення для індивідуальних проблем.

У свою чергу, здійснюючи соціальну роботу з чоловіками, важливо визнавати такі закономірності:

✓ гендерні відносини пов'язані з владою і грають велику роль в житті чоловіків; маскулінізм з'ясовна в аспекті динаміки владних відносин, в яких більш сильні прагнуть домінувати над тими, хто вважається соціально підлеглими або слабкими;

✓ існує зв'язок між структурними обмеженнями, індивідуальним поведінкою і недоліками емоційного розвитку;

✓ чоловіки мають привілейовані позиції над жінками в силу особливої організації суспільства і відповідають за власну поведінку в практиках гноблення;

✓ чоловіки різняться між собою; це розмаїття відбиває, в тому числі, різну ступінь привілейованості як окремих індивідів, так і груп;

✓ існує системне схожість між чоловіками, які вправляються у владі, пригнічуючи жінок і дітей, демонструючи невідконтрольне і агресивна поведінка, і тими, хто хоча й не роблять насильницьких дій, але впевнені в справедливості соціальних відносин, що породжують подібну поведінку;

✓ необхідно вітати перевизначення мужності, щоб воно ґрунтувалося на відносинах підтримки та рівності, а не гноблення і домінування [2, с.75-77].

Соціальна допомога, заснована на теорії фемінізму, відштовхується від уявлення, що ідеологія, соціальна структура і поведінка взаємопов'язані. Наприклад, проблеми клієнта можуть бути наслідком твердих переконань про традиційні гендерні ролі. Тим самим соціальний працівник в подібній

ситуації ставить наступні цілі: досягнення у клієнта розуміння впливу, який чинять на його або її поведінку патріархатної цінності і структури; розвиток самокерованої, особистості, що прагне самореалізації; створення або посилення соціальних структур, спільнот, практик, заснованих на принципах егалітаризму.

У деяких випадках потрібно, щоб індивідуальну або групову роботу терапевтичного характеру проводили соціальні працівники жіночої статі, хоча серед феміністські налаштованих соціальних працівників зустрічаються і чоловіки. Найбільш поширені компоненти феміністської соціальної допомоги включають інтеграцію теорії і практики, уважне слухання жінки, дати зрозуміти, що вона може нам довіряти, роботу у взаємодії між соціальним працівником та жінкою, розгляд приватних питань як соціальних, пошук колективних рішень соціальних проблем, визнання взаємозалежності, яка існує між представниками місцевих, національних і міжнародних співтовариств, розуміння характеру відносин між неоплачуваною домашньою роботою жінок і ринком праці, облік зв'язки між відповідальністю жінок за інших і необхідністю задовольняти власні потреби, здатність оцінювати і цінувати досвід, навички і знання жінок, повагу до гідності кожної жінки, дотримання принципів і методів, які гарантують благополуччя дітей, чоловіків і жінок.

Список використаних джерел

1. Теория социальной работы: Учебное пособие/Под ред. д.ф.н., проф. Е.П. Агапова. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°»; Ростов н/Д: Наука-Спектр, 2011. – 280с.–67-68с.
2. Dominelli L. International Social Development and Social Work. A Feminist Perspective // M. C. Hokenstad, J. Midgley (eds.). Issues in International Social Work. Washington: NASW Press, 1997. P. 74-91.

Шумик А.М., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д.філос.н., професор

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

З метою організації допомоги в обслуговуванні самотніх непрацездатних громадян у сфері соціального захисту населення були створені окремі комунальні заклади державної власності – територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Але розширювати обсяги терцентрів, створюючи нові відділення і запроваджувати нові послуги є досить складним процесом і практично неможливим. Фінансування закладів строго обмежене і суворо регламентується державними нормативними актами. Тому з огляду на той факт, що матеріально-технічна база залишається колишньою і вимагає з кожним роком більше коштів на її утримання, то вартість однієї послуги зростає. Як наслідок значна частка населення змушена відмовитись від послуг терцентрів.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що сфера соціального захисту має ряд проблемних питань з приводу фінансування і вимагає негайного їх вирішення для забезпечення підтримки життєдіяльності незабезпечених верств населення. Дослідження проблем соціального захисту населення та шляхи їх подолання приділено багато робіт учених та статей у наукових журналах. Аналіз літературних джерел дозволив установити, що існує необхідність удосконалити соціальний захист шляхом здійснення реформ з боку держави. Великий вклад у вивчення поставленої в дослідженні

проблеми внесла О.А.Стефанова, яка визначила недоліки функціонування системи соціального обслуговування літніх людей в Україні. Кількісне зростання частки людей похилого віку зумовлює усе частішим потраплянням у сферу дослідницького інтересу питання покращення якості соціальних послуг, якому присвячено праці науковців О.І.Ляш, О.Ю.Росошанського, О.В.Шилобрида, К.В.Дубич, Ю.В.Горемікіної та ін.[1].

Завдання і методика дослідження полягає в необхідності державної підтримки при визначення недоліків системи соціального захисту, способів подолання цих недоліків та визначення перспектив покращення надання соціальних послуг терцентрами. Методологічною основою виступають положення про територіальний центр; Конституцію України; закони України; Постанови Верховної Ради України; Укази і Розпорядження Президента України; постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, інші нормативно-правові документи, що регулюють процес надання соціальної допомоги, розпорядженнями голів обласної та районної адміністрацій.

Процес старіння тісно пов'язаний зі збільшенням числа хворих, що страждають на різні захворювання, у тому числі і властиві тільки людям похилого віку. Спостерігається постійне зростання кількості літніх людей, що потребують тривалого медикаментозного лікування і опіки. Погіршення здоров'я ставить літню людину у велику залежність від інших членів сім'ї. Але у багатьох сім'ях молодь вже не проявляє колишнього співчуття і поваги до старшого покоління та прагне до економічної незалежності і самостійності [2].

У цивілізованому світі особлива роль у забезпеченні життєдіяльності літніх людей відводиться державі. Кожна людина, що дожила до похилого віку, має право розраховувати на допомогу держави. Людина похилого віку, яка не може самостійно пересуватися або за станом здоров'я потребує постійного догляду, має право на обслуговування у стаціонарних закладах соціального обслуговування. Закон «Про соціальні послуги» визначає та характеризує наступні види соціальних послуг, серед яких [3]:

– **Соціально-побутові** – забезпечення продуктами харчування, м'яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, одягом, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового патронажу, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів, продуктів, інших предметів необхідності тощо;

– **Психологічні** – надання консультацій з питань поліпшення взаємин з оточуючим соціальним середовищем, вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад тощо. Психологічні послуги з питань психічного здоров'я, застосування психодіагностики надаються спеціально підготовленими фахівцями з медичною освітою;

– **Соціально-педагогічні** – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організацію індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої творчості, іншої діяльності, пов'язаної з навчально-пізнавальними процесами, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, заінтересованих осіб.

– **Соціально-медичні** – включають консультації щодо запобігання виникнення та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримку та охорону її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапію.

– **Соціально-економічні** – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових виплат і компенсацій, консультацій і допомоги у відновленні чи початку економічної діяльності, або надання інформації щодо таких можливостей (навчання, перекваліфікація, інформація тощо).

– **Юридичні** – надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних

життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо особи, яка знаходиться у складних життєвих обставинах (оформлення правових документів, адвокатська допомога, захист прав та інтересів особи тощо), юридичного представництво інтересів таких осіб у різних інстанціях.

– *Послуги з працевлаштування* – пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи, надання інформації щодо робочих місць (створення нових, бронювання, вакансії).

– *Послуги з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями* – комплекс медичних, психологічних, інформаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації права на професійну орієнтацію та підготовку, освіту, зайнятість.

– *Інформаційні* – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги).

– *Інші соціальні послуги* – послуги, прямо не визначені законом, але потреба в яких виникає з розвитком нових суспільно-економічних відносин чи виникненням складної ситуації у конкретної особи або в інший спосіб, який важко передбачити завчасно.

Аналізуючи види соціальних послуг, можна зробити висновок, що у стаціонарних закладах соціального обслуговування людям похилого віку на достатньому рівні надаються соціально-побутові, соціально-медичні, соціально-економічні та інші види послуг. У той же час, надання психологічних, юридичних та інформаційних послуг не є на достатньому рівні, це обумовлено тим, що у стаціонарних установах немає юридичних,

психологічних, консультаційних центрів підтримки людей похилого віку. Окремо слід розглянути по відношенню до людей похилого віку послуги з працевлаштування, так як це питання є дискусійним і на даний час немає законів, що допомогли б людям пенсійного віку знайти роботу, яку вони можуть виконувати відповідно до стану свого здоров'я [4].

Основною тенденцією розвитку системи соціального обслуговування осіб похилого віку на сучасному етапі є створення стаціонарних закладів нового типу для невеликої кількості підопічних, діяльність яких є максимально наближеною до європейських стандартів, а саме надання якісних соціальних послуг, усунення соціальної ізоляції та сприяння їхній активній участі в суспільному житті [2].

У системі соціального захисту населення розвинена мережа територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), який є спеціальною державною, або комунальною установою, що надає соціальні послуги пенсіонерам, інвалідам, самотнім непрацездатним та іншим соціально незахищеним громадянам вдома, в умовах стаціонарного, тимчасового та денного перебування, які спрямовані на підтримання їхньої життєдіяльності та соціальної активності. Також, територіальні центри впроваджують інноваційні моделі надання соціальних послуг на рівні громади [1].

Інноваційні моделі надання соціальних послуг:

- надання територіальними центрами соціальних послуг особам з психічними захворюваннями за місцем проживання;
- сприяння розвитку системи транспортних засобів особам похилого віку;
- створення університетів третього віку для осіб похилого віку;
- розвиток у громаді послуг з медико-соціальної опіки, хоспісної та паліативної допомоги.

«Університет третього віку» є інноваційним проектом, що має на меті практичну реалізацію принципу «Навчання протягом усього життя».

Навчання в університетах третього віку будується, як правило, на основі власної активності слухачів і постійного діалогу з викладачем і не регламентується обов'язковими програмами. Надважливим є фактор спілкування людей старшого віку. Цьому сприяють об'єднання літніх людей за інтересами, створення умов, що забезпечують життєву перспективу, високу соціальну активність, організацію регулярних зустрічей із представниками органів влади, вченими, діячами науки й культури. Основними методами, що використовуються при навчанні літніх людей є групова робота та проведення дискусій, які стають соціальними адаптерами для пенсіонерів, допомагаючи їм не тільки поновити свої знання, але й знаходити нові види занять [5].

Отже, тенденція до зростання чисельності людей похилого віку спонукає суспільство до реалізації нових підходів соціального обслуговування цієї найбільш соціально незахищеної категорії населення, враховуючи побутові, психологічні, фізичні, соціальні потреби літніх людей, а також національні та регіональні особливості.

В умовах інтеграції України до Євросоюзу в межах соціальної політики держави постає нагальна проблема необхідності удосконалення системи соціального захисту населення, спрямованої на підтримку людей похилого віку і, зокрема, реформування системи соціального обслуговування та надання соціальних послуг.

Метою реформування стратегії соціальних послуг є зміцнення та підвищення ефективності і дієвості системи соціального обслуговування населення шляхом реформування механізму надання соціальних послуг на ринковій основі, що керується попитом, де пріоритетами мають стати втручання із запобігання та реінтеграції, координація з іншими механізмами соціальної підтримки та особлива увага до послуг на рівні громад.

Поглиблених досліджень потребують проблеми формування системи соціальних послуг у відповідності до потреб людей похилого віку. Саме вивченню потреб даної категорії населення слід приділити значну увагу. В

Україні не існує нормативно затверджених форм оцінювання потреб у послугах. Розробка методики оцінювання потреб людей похилого віку є перспективою подальших досліджень. Така методика дасть змогу соціальним службам чи іншим сервісним агенціям, громадським організаціям краще визначити потреби і відповідно надати якісні соціальні послуги. Тому, перед соціальними службами стоїть завдання розробки простої у застосуванні методики оцінювання потреб, саме людей похилого віку, частка яких збільшується з кожним роком.

Список використаних джерел

1. Стефанова О.А. Реалізація державної соціальної політики підтримки осіб похилого віку серед ветеранів і дітей війни [Електронний ресурс] / О.А.Стефанова // Теорія та практика державного управління. – 2010. – №3 (30). – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/tpdu/2010-3/doc/3/21.pdf>.
2. Россошанський О.Ю. Стан та перспективи створення компактних місць поселення осіб похилого віку. [Електронний ресурс] / О.Ю. Россошанський, О.В. Шилобрид // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. –2011. – №17(171). – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_17/Rossoshan_Silob.pdf.
3. Ляш О.І. Стратегічні орієнтири державної політики України в напрямі підвищення якості соціальних послуг [Електронний ресурс] / О.І. Ляш // Журнал Європейської економіки. – 2012. – том 11(№2), червень. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/jee/2012_2/ua/jee-2ua/06I_ua.pdf.
4. Дубич К.В. Модернізація системи соціального захисту населення як напрям реформування державного управління в Україні [Електронний ресурс] / К.В.Дубич // Державне управління. Серія: право та державне управління, Вісник 2. – 2012. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VAPSV_pdu/2012_2/St_1.pdf.

5. Горемикіна Ю.В. Україна на шляху до Європейського Союзу: інновації у сфері соціальних послуг [Електронний ресурс] / Ю.В.Горемикіна // Вісник Хмельницького національного університету. –2009. – № 5. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_5_1/101-104.pdf

Філіц Л.О., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д.філос.н., професор

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТАВЛЕННЯ ДО ЖИТТЯ

Людина постійно розвивається, прагне до особистісного зростання, самоактуалізації, реалізації внутрішнього потенціалу. Це є найважливішою якістю особистості, особливо для повноцінного її функціонування у суспільстві як суспільної одиниці. Потреба в саморозвитку, прагнення до самовдосконалення є показником зрілості людини та одночасно, є метою її досягнень та, деякою мірою, сенсом існування.

Людина живе повноцінним життям тоді, коли реалізує потенціал своїх можливостей, а особливо важливим це є тоді, коли вона виходить на пенсію.

На даному етапі розвитку суспільства люди похилого віку є однією з найменш соціально захищених верств населення. Актуальність дослідження ціннісних орієнтацій пов'язане зі збереженням активного життя людей похилого віку.

Цінності є орієнтиром у житті, виступають соціальним контролюючим механізмом, який реалізується у поведінці. Ця реалізація дозволяє

насолоджуватися життям, отримувати справжнє задоволення, почуватись весь час щасливим.

Це питання широко досліджувалось у працях таких вчених, як Б.Г.Ананьєв, Н.В.Андрєєв, І.Г.Беленька, В.В.Болтенко, К.Вишневська-Рошковська, Є.І.Головаха, І.В.Давидовський, Е.Еріксон, О.М.Карпінська, І.С.Кон, О.О.Кронік, О.Г.Лідерс, Н.А.Логінової, К.Росяк, С.Є.Піняєва, Х.О.Порсева, Г.Томе, Н.В.Халинина, Є.І.Холостова, І. В. Шаповаленко, Н.Ф.Шахматов, Н.П.Щукіна, Р.С.Яцемірська та ін.

Похилий вік – це дуже особливий етап розвитку особистості, що виступає завершальним періодом, характеризує змінами позицій у суспільстві та є складним соціально-психологічним явищем [3, с.87].

Вчені вважають, що у похилому віці відбуваються зміни на таких рівнях життя людини: фізіологічному, психологічному, особистісному та соціокультурному. В основному ті цінності, які були важливі в молодому віці, то в похилому стають не актуальними та зовсім по іншому впливають на життя людини.

Коли людина переоцінює власне життя, адекватно себе сприймає та реально оцінює ситуацію, в якій знаходиться, то вона відкидає для себе все те, що є для неї не потрібним. На думку деяких вчених, літня людина переживає кризу, що характеризується тим, що особа готується до зовсім нового буття [5].

Відповідно до рівня активності людей похилого віку виділяють такі їх типи:

- 1) Ті, хто менш емоційно сприймає та переживає вихід на пенсію;
- 2) Ті, хто починає пасивно ставитись до оточуючого середовища, стає відчуженим, перестає себе поважати та відчувається зовсім нікому не потрібним.

Особи, які відносяться до першого типу частіше заздалегідь готуються до старіння і намагаються шукати нові шляхи включення себе у суспільне життя, ретельно розплановують свій майбутній вільний. Поведінка іншого

типу кардинально відрізняється та є більш байдужою. Тому головне на цьому етапі це адекватна реформація ціннісних орієнтацій [4].

В.В. Болтенко говорить про те, що зміна ціннісних орієнтацій – це адаптивний процес, при якому змінюється співвідношення орієнтацій (або посилюються, або послаблюються одні за рахунок інших). В своїх працях вона виділяє особистісні та соціальні зміни, що відбуваються в процесі старіння [1].

Відповідно і виділяють певні відхилення. Особи недовіряють оточуючим, неприймають близьких людей, у них відсутня потреба у піклуванні про когось та ін. Це стає негативним чинником у формуванні адекватної розстановки ціннісних орієнтацій.

А саме ця правильна розстановка характеризується досить швидкою адаптацією, з'являється можливість для певного розвитку, для побудови планів на майбутнє, це все вказує на формування позитивного налаштування та хорошої перспективи на майбутнє.

Результатом активної творчої роботи, яка направлена на те, щоб людина переосмислила свої життєві уставки та цінності це і є прийняття власної старості. Нормальний розвиток цього процесу характеризується відсутністю депресивної проєкції на минуле та самозвинувачень себе у тих чи інших вчинках, які вже не виправити. Людина просто наче намагається переглянути свої минулі цілі, настанови, переконання і намагається сформувати зовсім нові, адекватно оцінюючи свою соціальну ситуацію на даному етапі життя [6].

Досить сильний вплив на людей похилого віку мають близькі люди та взаємовідносини з ними, що виступають факторами оточуючого середовища. Якщо людина веде активне життя, то вона певним чином може уповільнити процес старіння, проте цей фактор може впливати і негативно.

Також можна відмітити, що у похилому віці значення щасливої сім'ї набуває певної новизни, тому що підвищується вірогідність втрати близьких людей і що часу на спілкування з ними вже не так і багато.

Саме сім'я займає одне з перших місць у ціннісній структурі старшого покоління. Має велике значення коли близькі люди живі та мають можливість проживати разом та бути залученими до якоїсь спільної діяльності.

Окрім подружнього сімейне життя означає взаємовідносини із дітьми, онуками. Саме сім'я надає психологічну підтримку за умов нормальних взаємовідносин. Життя, доля, проблеми дітей є піклування старшого покоління.

Тому залученість людей похилого віку у проблеми близьких є надзвичайно важливою. Найменш значимими цінностями для людей похилого віку є краса природи та мистецтва, творчість та розваги.

Така низька значимість у старості краси природи та мистецтва, можливо, пов'язана із тим, що особи можуть мати досить мало вільного часу, адже приділяють його собі та близьким. Зазвичай ті, кому бракує уваги оточуючих, більш схильні ставити такі цінності на передній план.

У такий спосіб люди похилого віку шукають компенсацію. Спілкування з природою, догляд за садом або тваринами, інтерес до мистецтва знижують рівень напруги. Якщо розглядати творчу діяльність як певну цінність, вона частіше є переважаючою у тих, хто займався творчістю протягом життя. Інші ж мають інакші пріоритети, такі як передавання накопиченого досвіду та ін.

Один із науковців, І.С. Кон, виділяє різні типи соціально-психологічної старості, в яких основними є такі види діяльності як активна творчість, самоосвіта, піклування про сім'ю, турбота про власне здоров'я [2].

Отже, ціннісні орієнтації людей похилого віку є досить різні. Вони допомагають досить тверезо дивитись на своє життя та вміти адекватно розставити цінності відповідно до кожної особистісної сфери.

Люди похилого віку турбуються про своє власне здоров'я і це для них є основним, щоб як найефективніше розпланувати свій власний час та продуктивно намагались виконувати ту чи іншу діяльність. Прагнуть обирати

активний спосіб життя, потребують спілкування з оточуючими, намагаються адаптуватись, пізнавати нове, розвиватись, а наше основне завдання сприяти цьому та створювати усі необхідні умови для повноцінного життя, щоб люди похилого віку не почували себе самотніми та покинути.

Список використаних джерел

1. Болтенко В.В. Особенности межличностных отношений в старческом возрасте // Экспериментальные исследования в патопсихологии / В.В. Болтенко ; под ред. А.А. Портнова. – М., 1976. – С.163-167.
2. Кон И.С. Постоянство личности: миф или реальность / И.С. Кон // Хрестоматия по психологии : учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов/ Сост. В.В. Мироненко; Под ред. А.В. Петровского. – 2-е изд., перер. и доп. – М. : Просвещение, 1987. – С. 161-168
3. Карпінська О.М. Пріоритетні цінності людей похилого віку, що навчаються / О.М. Карпінська // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Психологія. – 2015. – Т. 20. – Вип. 2 (36). Ч. 1. – С.81-87
4. Порсева Х.О. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій осіб похилого віку / дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 / Порсева Христина Олегівна; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2005. – 220 с.
5. Халинина Н. В. Ценностные ориентации людей пожилого возраста и их представление о ценностных ориентациях значимых других / Н. В. Халинина // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2009. – № 102. – С. 408-411.
6. Шахматов Н.Ф. Психическое старение / Н. Ф. Шахматов – М. : Медицина, 1996. – 505 с.

Корнійчук А.Ю., магістрантка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,
Науковий керівник:

Тополь О.В., д.філос.н., професор

ДІАГНОСТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ТА ВИВЧЕННЯ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ЇХ СОЦІАЛЬНОГО САМОПОЧУТТЯ

Важка економічна ситуація в країні та військовий конфлікт на Сході України негативно відбиваються на суспільстві, що в свою чергу призводить до погіршення соціального самопочуття населення, особливо молоді. Тому що молодь, в силу соціальних, вікових, психологічних особливостей, більше, ніж інші вікові групи, піддана впливам і змінам, що відбуваються у суспільстві. Усе більше у виховних закладах ми можемо стикатися з проявами девіантної поведінки, форми якої можуть бути від агресивної до протиправної включаючи різні залежності, такі як: алкоголізм, тютюнопаління, геймблінг, лудоманія. Це все вказує на те, що суспільство переживає кризовий період в усіх сферах життя – соціальній, економічній, політичній та духовній, що і веде до нездорового соціального самопочуття та його прояву девіантної поведінки, що підкреслює актуальність теоретичного й практичного дослідження зазначеної проблеми.

Метою статті є теоретичний аналіз соціально-психологічного аспекту соціального самопочуття молоді у сучасному суспільстві.

Вивченням ролі феномену соціального самопочуття із психологічної точки зору займалися такі дослідники як: Є.І. Головаха, О.В. Коротєєва, Р.В. Паніна, А.А. Русалінова, Н.Е. Симонович, де соціальне самопочуття розглядалося, як соціально-психологічний стан, що виникає у людини під

впливом об'єктивних чинників життєдіяльності як макромасштабних, так і особистісних.

Сьогодні діагностика є універсальним способом отримання необхідної інформації про досліджуваний процес чи об'єкт, застосовується у різних галузях та має різні цілі. В процесі попередження і подолання девіантної поведінки соціально-педагогічна діагностика виконує ряд комплексних функцій. Вона допомагає з'ясувати об'єктивну інформацію про підлітків, дає можливість правильно визначити цілі і завдання виховної роботи, також вона сприяє створенню єдиних педагогічних вимог сім'ї та школи до учня. На її основі здійснюються програми виховання, втілюється індивідуальний і диференційований підхід.

Емпіричне дослідження до даної теми проводилося нами на базі загальноосвітньої школи I-III ступенів, яким було охоплено 34 учні: 17 учнів 8-А класу та 17 учнів 9-А класу та 10 сімей. Відповідно підлітки, учні школи на час проведення дослідження знаходилися у школі, де проходив навчально-виховних процес. Так, метою нашого дослідження стало вивчення та теоретичне обґрунтування змісту соціального самопочуття молоді в сучасному суспільстві.

Перед нами були поставлені такі завдання дослідження: діагностика психологічних особливостей підлітків, схильних до агресивної поведінки; вивчення особливостей участі батьків та вчителів у формванні соціального самопочуття.

Дослідження проводилася в три етапи:

– I етап – виявлення осіб, що проявляють агресивність (графічна методика «Кактус» М.А.Панфілової);

– II етап – діагностика рівня та типу агресивності підлітків («Опитувальник діагностики агресивних та ворожих реакцій людини» Бассар-Дарки, анкета для класного керівника «Критерії агресивності дитини» А.Г.Долгової);

– III етап – вивчення особливостей ставлення батьків та вчителів до соціального партнерства, як форми впливу на формування здорового соціального самопочуття (спеціально розроблені анкети на «Визначення рівня готовності до соціального партнерства»).

За отриманими результатами діагностики можна стверджувати, що рівень агресивності у більшості школярів в нормі, лише в одного учня з них – вище норми. Однак майже у 50% учнів вище норми індекс ворожості, що, звичайно вказує на погане соціальне самопочуття. Враховуючи вище сказане, на третьому етапі дослідження нами було опитано 10 сімей, які виховують дітей, що мають схильність до агресивної поведінки, а також 10 вчителів.

Свою роботу ми почали з аналізу соціального статусу сімей. На початку даного дослідження ми провели бесіду з кожною сім'єю окремо, в ході чого спостерігали за поведінкою батьків під час розмови. Було виявлено, що всі батьки досліджуваних мають середню або вищу освіту. А також, що підліток, схильний до агресивної поведінки, є єдиною дитиною у 8 сімей, 2 сім'ї мають по 2 дитини з порушеннями в поведінці. Це вказує на те, що багато батьків, які мають проблемну дитину, не мають бажання мати більше дітей через розчарування від постійної турботи і втоми від першої дитини, відчувають страх перед наступною дитиною, яка так само, на їх погляд, може бути важковиховуваною.

Після індивідуальної співбесіди з батьками їм була запропонована спеціально розроблена нами «Анкета визначення рівня готовності до соціального партнерства» що стосувалася інших відомостей щодо плідної співпраці з працівниками навчального закладу у вихованні підлітків в напрямку профілактики девіантної поведінки і як результат покращення соціального самопочуття. Як з'ясувалося, більшість батьків (80%) у випадку проблем з поведінкою дитини не звертаються за допомогою до шкільних фахівців. Крім того, більше половини батьків (60%) взагалі не беруть участі у навчально-виховній роботі школи, навіть не завжди відвідують батьківські збори (10%). Виявилось, що позитивно оцінюють роботу школи у вихованні

учнів активні батьки, які беруть активну участь в навчально-виховній роботі. Аналіз відповідей показав, що на даний момент рівень готовності батьків до соціального партнерства школи і сім'ї нижчий за середній. Щодо вчителів, то їм теж було запропоновано заповнити спеціальну анкету, розроблену нами. Аналіз відповідей показав, що батьки не звертаються до вчителів, але всі педагоги позитивно ставляться до ідеї соціального партнерства. Вони готові взаємодіяти з батьками задля ефективного виховання підлітків з девіантною поведінкою.

Отже, нами було вивчено та теоретично обґрунтовано зміст соціального самопочуття молоді в сучасному суспільстві. За результатами емпіричного дослідження ми виявили, що погане соціальне самопочуття має прямий зв'язок із девіантною поведінкою, а також, що рівень готовності батьків до системи соціального партнерства школи і сім'ї нижчий за середній, що не можна сказати за вчителів, які позитивно ставляться до даної технології. Підбиваючи підсумок всього вище сказаного, соціальне партнерство школи і сім'ї є універсальною технологією соціальної роботи, що дозволить запобігти погіршенню соціального самопочуття у молоді, а отже уникнути проявів девіантної поведінки.

Карбан Н.В., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Ярошенко А.О., д. філос. н., професор

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З КРИЗОВИМИ СІМ'ЯМИ

Кризова сім'я – це сім'я, яка переживає зовнішню або внутрішню кризу (зміна складу сім'ї, дорослішання дітей, розлучення, хвороба, смерть когось із членів сім'ї, втрата роботи, житла, документи, засобів до існування і т.д.).

Як правило, проблеми, з якими стикаються подібні сім'ї, стосуються соціальної, правової, матеріальної, медичної, психологічної, педагогічної та інших сторін її життя. При цьому тільки один вид проблем зустрічається досить рідко, оскільки всі вони взаємопов'язані і взаємообумовлені.

Технологія соціальної допомоги є відносно новим напрямком у соціальній сфері та являє собою сукупність методів, прийомів, дій, що застосовуються соціальними службами, окремими соціальними установами, соціальними працівниками для досягнення поставлених цілей в процесі здійснення соціальної допомоги, вирішення соціальних проблем, забезпечення ефективності реалізації завдань при соціальному захисті населення.

Соціальна робота з сім'єю має багатоаспектний характер. Можна відзначити, що сьогодні немає єдиних підходів до практики соціальної роботи з сім'єю.

Соціальні служби допомоги сім'ї ведуть роботу з виявлення сімейного ризику, надання допомоги і підтримки цим сім'ям. Служби допомоги сім'ї проводять сімейні консультації, організують служби знайомств, сексологічні кабінети, організують сімейні туристичні походи, екскурсії, створюють центри сімейного дозвілля, клуби молоді сім'ї.

Технології соціальної роботи з сім'єю повинні носити випереджаючий, попереджуючий характер. Завдання таких технологій (в діяльності держави, соціальних інститутів) – сприяти не тільки лікуванню «соціальних хвороб», а й їх запобігання.

Технології соціальної роботи включають в себе:

- технології профілактики, в тому числі технологію профілактики сімейного неблагополуччя,
- технології соціальної діагностики,
- соціальної експертизи
- соціально-економічні технології;
- технології корекції сімейних відносин та інші.

В рамках соціальної роботи з сім'єю широко використовується технологія профілактики сімейного неблагополуччя. У свою чергу, вона включає в себе такі технології як: технологія діагностики сімейного неблагополуччя, технологія інформаційної діяльності, освітні технології, технології психокорекції та інші.

Технології діагностики сімейного неблагополуччя включає в себе: вивчення конкретних явищ, процесів, що відбуваються в сім'ї, умов і факторів соціального функціонування сім'ї. Результатом соціальної діагностики повинна бути постановка соціального діагнозу. Соціальний діагноз – це вихідний матеріал для прийняття конкретних заходів щодо профілактики або допомоги сім'ї.

Технологія діагностики може включати в себе такі форми як: тренінги, бесіди, інтерв'ю, тести, арт-терапія, побудова генограмми сім'ї які дозволяють фахівцеві зрозуміти суть назріваючої сімейної проблеми і вжити необхідних превентивних заходів по її вирішенню.

Технологія інформаційної діяльності передбачає діяльність з інформування клієнтів всіх категорій про сімейні проблеми, роз'яснювальну роботу з ними. Спеціаліст із соціальної роботи в процесі своєї професійної діяльності з профілактики сімейного неблагополуччя розповідає клієнтам про прийоми запобігання складних ситуацій в сім'ї, про методи вирішення спорів, про виховання дітей і іншому.

Технологія психокорекції як вид технології профілактики сімейного неблагополуччя включає в себе такі методи роботи фахівця з сім'ями-клієнтами:

– дитячо-батьківські групи, в яких відбувається взаємодія дітей і батьків в процесі будь-якої діяльності. Це можливість їх зближення, спільного проведення часу, сприяє взаєморозумінню між ними.

– арт-терапія – це метод психокорекції, який дозволяє за малюнками дітей та батьків виявити будь-яку проблему і провести корекційну роботу з даної проблеми.

– тренінги дозволяють виявити суть проблеми, спрогнозувати подальший розвиток ситуації, провести корекцію через взаємодію з фахівцями і іншими людьми в тренінгових групах.

Таким чином, можна сказати, що на сучасному етапі розвитку технологій соціальної роботи з сім'єю використовуються всі перераховані вище технології. Вони можуть використовуватися як окремо, так і в сукупності – це залежить від конкретного випадку.

Гуменюк А. М., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Чернін І.М., к.е.н., доцент

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПРИ ОТРИМАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

Явище внутрішньо переміщених осіб не є новим для України, проте із 2014 року їх кількість значно зросла. У зв'язку з анексією Криму та проведенням АТО на території Донецької та Луганської областей. На кінець 2017 року кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в Україні складає 1 453 536 осіб, що являє собою майже 4% усього населення.

З часу появи значної кількості внутрішньо переміщених осіб Держава прийняла ряд Законів що визначають статус цих осіб та регулюють їхні права. Незважаючи на це досі існує ряд проблем з якими стикаються внутрішньо переміщені особи після того як покидають окуповану територію. Ці проблеми дуже різні: по-перше, проблеми пов'язані із діяльністю законодавчої та виконавчої гілок влади, по-друге, побутові, економічні,

місцеві чи індивідуальні. Всі вони включають в себе проблеми адаптації особи на новому місці життя та сприйняття їх місцевим населенням.

Головними проблемами внутрішньо переміщених осіб в Україні залишаються проблеми припинення або відмови у нарахуванні соціальних виплат, різного роду перевірки, незрозумілість деяких процедур. За даними громадських організацій, які надають правову допомогу внутрішньо переміщеним особам, переселенці ще звертаються за юридичною допомогою із питань відновлення документів (паспорт, ППН, документи про освіту, правовстановлюючі документи на майно), отримання довідки внутрішньо переміщеної особи, отримання субсидій тощо.

Серйозним викликом для внутрішньо переміщених осіб є питання працевлаштування та пошук житла. Дві основні проблеми, з якими стикалися приблизно 40% внутрішньо переміщених осіб під час пошуку роботи, – це низькі заробітні плати та невідповідність вакансій їхній освіті та професії. Внутрішньо переміщені особи зазначають, що роботодавці часто не хочуть їх наймати на роботу й таким чином їх дискримінують відносно місцевого населення.

За результатами моніторингу стану виконання положень оновленого Закону команда Благодійного фонду «Право на захист» виявила ряд проблем у правозастосуванні Закону. Це відсутність чіткого механізму взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, дітей без супроводу, що подекуди ставала перешкодою при взятті на облік дитини внутрішньо переміщених осіб. При розірванні внутрішньо переміщеними особами трудових відносин з роботодавцем, який перебуває на непідконтрольних територіях через брак коштів не всі внутрішньо переміщені особи мають можливість оплатити послуги нотаріуса щодо засвідчення відповідної заяви про розірвання трудових відносин.

Одним із найбільш негативних явищ стала практика ігнорування органами влади положення Закону про безстроковість дії довідки внутрішньо переміщених осіб, що призводило до неможливості реалізації особистих прав

внутрішньо переміщених осіб, наприклад, отримати соціальні виплати. Так, працівники Державної міграційної служби перестали проставляти штампи про реєстрацію місця проживання на довідках внутрішньо переміщених осіб, оскільки втратили відповідні повноваження відповідно до Закону. В той же час, органи соціального захисту населення нерідко розглядали довідку внутрішньо переміщених осіб без відмітки органу міграційної служби як недійсну, керуючись підзаконними актами (постановами Уряду № 509 и № 505).

Наразі важко оцінити, скільки людей потерпають через проблеми із взяттям їх на облік як внутрішньо переміщених осіб, або не стають на облік з різних причин.

Уряд не тільки стикнувся з великою кількістю проблем запровадження ефективної та дієвої системи обліку внутрішньо переміщених осіб, але й не зміг забезпечити до зібраних даних публічний доступ. До останнього часу не було налагоджено системи надання інформації про характеристики зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (вік, стать тощо) і не було підготовлено загального профілю переміщеного населення.

Не зважаючи ні на що, Держава, уряд намагається подолати існуючі проблеми докладаючи максимум зусиль та залучаючи міжнародних експертів для проведення моніторингів та впровадження програм спрямованих на подолання проблем з якими стикаються внутрішньо переміщені особи в новому житті.

Котик Мар'яна, студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова,

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

СУТНІСТЬ ВОЄННО-ТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Актуальність теми. В сучасних умовах у нашій країні відбуваються глибокі зміни, які стосуються всіх сфер життя громадян та суспільства в цілому. Це пов'язано із ситуацією, що склалася на Сході України і збільшенням кількості військовослужбовців – учасників бойових дій. Разом із бойовим досвідом, вони отримують фізичні й психологічні травми, а їхня психіка зазнає значних змін. Згодом учасники таких екстремальних подій починають страждати на психічні розлади та відчувати труднощі у процесі адаптації до мирного життя. Тому виникає потреба у пошуку ефективних шляхів адаптації та соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців, що побували в районі збройних конфліктів.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це непсихотична відстрочена реакція на травматичний стрес, здатна викликати ряд психічних і поведінкових порушень. Для виникнення ПТСР необхідно, щоб людина випробувала дію стресора, який виходить за межі звичайного людського досвіду і здатний викликати дистрес. До основних симптомів синдрому ПТСР відносяться: порушення сну; патологічні спогади (нав'язливі повернення); нездатність згадати – амнезія на деякі події (уникнення); надчутливість (підвищена пильність); надзбудження (неадекватна надмобілізація). До вторинних симптомів ПТСР відносять: депресію, тривогу, імпульсивну поведінку, алкоголізм, соматичні проблеми, порушення «Его»-функціонування тощо [1, с. 40].

Психологічні наслідки участі в бойових діях призводять до того, що в умовах вже мирного часу, через загострене почуття справедливості, підвищену тривожність, «вибухові» реакції, що періодично виникають у відповідь на будь-які подразники, депресивні стани, у ветеранів порушується соціальна взаємодія, виникають сімейні конфлікти та проблеми з працевлаштуванням. У таких людей втрачається інтерес до суспільного життя, знижується активність при вирішенні життєво важливих проблем.

Основні симптоми ПТСР:

- яскраві сни та нічні кошмари;
- яскраві сни, від яких людина прокидається з відчуттям реальності подій та дій, які можливо вона скоїла під впливом спогадів;
- усвідомлюваний флешбек – переживання, в яких яскраво представлені образи психотравмуючої події, супроводжуються візуальними, звуковими та нюховими складовими. При цьому може втрачатися контакт з реальністю;
- неусвідомлюваний флешбек – неочікуване, абстрактне переживання, яке супроводжується певними діями та образами [2, с. 95]

Перебування на війні відноситься до тієї екстремальної ситуації, коли людина постійно перебуває в найсильнішому психоемоційному стресі, переборюючи його вольовими зусиллям. Обходиться все це високою ціною. Майже у всіх учасників бойових дій неминуче тією чи іншою мірою спостерігаються зміни у фізичному і психічному стані.

Висновки. Бойові дії на Сході України, що на сьогоднішній день є справжньою війною, спровокували хвилю проблем психосоціальної адаптації, в якій посттравматичний стресовий розлад набув нових якісних і кількісних характеристик. У будь-яку мить бойові стреси можуть нагадати про себе різними проявами. Неврози виникають переважно в тих військовослужбовців, які побували на полі бою, жили в окопах, зазнали поранень, каліцтва, стали свідками загибелі бойових друзів, були у полоні.

Дуже часто самі учасники АТО не помічають у себе розладів психіки. Але якщо їм вчасно не допомогти, то війна для них не закінчиться ніколи.

Список використаних джерел

1. Алещенко В.І. Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами : навчальний посібник / В.І. Алещенко, О.Ф. Хміляр. – Харків, ХУПС. – 2005. – 84 с.

2. Ломакін Г.І. Прояви порушень реадаптації учасників бойових дій у системі суспільних відносин / Геннадій Іванович Ломакін //Проблеми емпіричних досліджень у психології (6-7 грудня 2012р., Київ) : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції / За ред. І.В. Данилюка, І.В. Ващенко. – К. : ОВС, 2012. – С. 94-100.

Могилевська Я. О., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Для вивчення індивідуальних психологічних особливостей особистості військовослужбовця в останні роки застосовується система психолого-педагогічних методів, яку умовно можна об'єднати в три групи:

- 1) загальні теоретичні методи.
- 2) загальні емпіричні методи: спостереження, пізнавальна (діагностична) бесіда, анкетування, аналіз документів і результатів діяльності, вивчення незалежних характеристик, біографічний та ін.
- 3) спеціальні методи: тестування, опитування, соціометрія та ін.

Професійна діяльність офіцера підрозділу (групи, розрахунку, бойової частини і т.д.) також має свою специфіку, що і визначає вибір із запропонованої системи тих методів, застосування яких не тільки доступно, а й раціонально в роботі з вивчення підлеглих. До них, насамперед, відносяться емпіричні методи.

Розглянемо основний зміст перерахованих методів і деякі методичні рекомендації щодо їх застосування в службовій та професійній діяльності.

Одним з найбільш доступних і широко застосовуваних методів вивчення психологічних особливостей особистісної сфери військовослужбовця є *спостереження*. Під ним розуміється вивчення психологічних особливостей особистості на основі аналізу їх зовнішнього прояву в природних (службових, вахтових, бойових) умовах. Воно передбачає систематичне цілеспрямоване нагромадження фактів, що характеризують вчинки, поведінку, судження підлеглого, що дозволяє зробити висновки про його індивідуальні психологічні особливості. За допомогою спостереження можна виявити і стан людини. Зовнішня сторона поведінкової активності (жести, міміка, мовні особливості, вчинки) є тільки емпіричним, вихідним матеріалом (інформацією), а дійсним предметом вивчення служить їх психологічний зміст. Тому головним у спостереженні є правильна (обгрунтована) інтерпретація (тлумачення) психологічного сенсу зовні спостережуваних явищ. Достовірність результатів спостереження залежить від таких умов: чіткості усвідомлення офіцером того, що він хоче дізнатися про підлеглого; цілеспрямованості планування і вибору ситуацій, в яких досліджуваний найбільш повно проявляє себе; систематичності; вибіркової; тривалості; зіставлення даних спостереження з даними, отриманими іншими особами та іншими методами психолого-педагогічного вивчення.

Індивідуальна бесіда передбачає досягнення як діагностичної (пізнавальної), так і виховної цілей. Обидві вони досягаються одночасно і розділяти їх неправомірно. В іншому випадку діагностична бесіда може

вилитися в допит. З точки зору вітчизняної психології та педагогіки, індивідуальна діагностична (пізнавальна) бесіда є вивченням індивідуальних особливостей особистості військовослужбовця на основі аналізу змісту його усних відповідей на заздалегідь визначений перелік питань. Як показує аналіз, це один з доступних, важливих і найбільш дієвих методів вивчення військовослужбовця. В ході бесіди офіцер має можливість не тільки глибше пізнати внутрішній світ підлеглого, його погляди, переконання, ідеали, а й підтримати позитивні устремління, націлити його на оволодіння своєю спеціальністю, надихнути на корисні справи, звернути увагу на недоліки і допомогти їх усунути. Кожна індивідуальна бесіда вимагає спеціальної попередньої підготовки: ознайомлення зі змістом особової справи; визначення мети, часу і місця її проведення; продумування плану проведення бесіди, питань і методики її проведення (початок розмови, створення невимушеної обстановки, вихід на заплановані питання і т.д.).

Опитування – метод збору первинної інформації за допомогою звернення до респондентів. Джерелом інформації в опитуванні є письмові чи усні судження-відповіді військовослужбовця. За допомогою опитування можна отримати як інформацію про факти, події, так і відомості про думки, оцінки, потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, життєві плани військовослужбовців. Причому цю інформацію можна отримати досить швидко і одночасно від великої кількості людей.

Отже, знання методів психологічної діагностики та їх оптимальне використання необхідне при роботі з військовослужбовцями для отримання об'єктивної інформації.

СЕКЦІЯ 4

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД****Васюта О.І.,****науковий співробітник****НПУ ім. М.П. Драгоманова****ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ УСТАНОВКИ У МОЛОДОЇ
ЛЮДИНИ**

Міцне здоров'я – є основою життя кожної людини, здоров'я молоді – потенціалом суспільного та соціально-економічного розвитку держави. За результатами репрезентативного соціологічного дослідження «Молодь України – 2017», проведеного Центром незалежних соціологічних досліджень «ОМЕГА» на замовлення Міністерства молоді та спорту України, майже 85% молодих людей цілком задовільні станом свого здоров'я, з яких 32,3% респондентів зазначили, що практично «не хворіють», 52,4% відповіли, що «іноді бувають застуди чи інші недовготривалі захворювання». Лише у 2,8% є серйозні проблеми зі здоров'ям [1, с.48].

За результатами соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України за 2009-2014 рр. був визначений ієрархічний порядок життєвих цінностей і динаміка ціннісних пріоритетів сучасної української молоді. «Міцне здоров'я» як цінність, посіло перше місце в пріоритетних цінностях. Проте аналіз динаміки ціннісних пріоритетів молоді в Україні свідчить, що за період 2009-2014 рр. ряд ціннісних молодіжних пріоритетів суттєво підвищили свої індекси, серед них: державна незалежність України, демократичний розвиток країни, свобода слова, демократичний контроль рішень влади, національно-культурне відродження, соціальна рівність, участь

у релігійному житті, участь у політичному житті. У той же час, «міцне здоров'я» як ціннісний пріоритет молоді суттєво понизив свій індекс [4, с.8]. Тому, формування валеологічної установки у молодій людині, що характеризує спрямованість особистості на збереження, укріплення й розвиток здоров'я є сьогодні надзвичайно актуальним.

Установка – готовність суб'єкта до певних дій. Поняття установки спочатку було введено в рамках експериментальної психології німецькими дослідниками для позначення обумовленого минулим досвідом фактору, що визначає швидкість реагування на сприйняту ситуацію (Л. Ланге) і деякі ілюзії сприйняття (Г. Мюллер, Т. Шуман), а також для характеристики спрямованості різних психічних процесів (Н. Ах). Д.Н. Узнадзе та дослідники його школи визначали установку як готовність суб'єкта до сприйняття майбутніх подій і здійснення цілеспрямованих дій, що є основою його цілеспрямованої виборчої активності [1, с.332].

Тобто, валеоустановки регулюють широкий спектр усвідомлюваних і неусвідомлюваних форм психічної діяльності людини, від вироблення ставлення до здоров'я до моделювання майбутньої здоров'язберігаючої поведінки.

Валеоустановка визначає спрямованість особистості на підтримку здоров'я і подолання хвороби, вона характеризується готовністю до певного способу сприйняття і реагування в ситуаціях, що пов'язані із загрозою здоров'ю.

Дослідники визначають валеоустановку як психічне утворення, що включає три компоненти: когнітивний – уявлення про здоров'я (здоровий спосіб життя) і про хвороби; емоційно-оцінний – емоційне ставлення до проблем здоров'я і хвороби, їх суб'єктивна оцінка; поведінковий – стереотипи поведінки, спрямовані на підтримку здоров'я та подолання хвороби [1, с. 302].

Когнітивний компонент валеоустановки характеризується сформованістю уявлень про здоров'я і хвороби, причому уявлення про

здоров'я (здоровий спосіб життя) настільки ж розвинені й диференційовані, як і уявлення про хвороби.

Емоційному компоненту відповідає позитивний емоційний настрій, пов'язаний з переживанням і відчуттям власної активності, сили, творчих ресурсів, з насолодою від спорту, ігор, активного способу життя. Позитивний емоційний стан виникає незалежно від поведінки значущих інших, оскільки обумовлюється не стільки позитивною стимуляцією ззовні, скільки внутрішньо-особистісними ресурсами молоді людини.

У поведінковому плані молоді люди з високо розвинутою валеоустановкою відрізняються активністю в подоланні хвороби і підтримці (зміцненні) свого здоров'я. Їх характерними особистісними особливостями є задоволеність собою (своїми вчинками і діями), прагнення активно долати труднощі й перешкоди на шляху до мети. Є підстави припустити, що у носіїв такої валеоустановки буде спостерігатися прагнення до створення загальної здорової атмосфери у майбутній сім'ї.

Взаємозв'язок між валеологічними установками (намірами) та діями по збереженню і зміцненню здоров'я найбільш повно виражається у здоровому способі життя, на який мають вплив виховання, традиції та особисті нахили й здатності людини.

За результатами дослідження «Молодь-2015», переважна частина української молоді (77%) вважає свій спосіб життя здоровим. 26% визнали, що дотримуються повністю здорового способу життя, а 51% вважають, що дотримуються скоріше здорового, ніж нездорового способу життя, кожен п'ятий (20%) не вважає свій спосіб життя здоровим [2].

Отже, високий рівень сформованості валеологічної установки характеризує здатність молоді людини до самостійних дій по збереженню й розвитку здоров'я і дотриманню здорового способу життя. Середній рівень сформованості валеоустановки характеризує здатність молоді людини до забезпечення здорового способу життя при наявності допомоги ззовні (спортивні тренери, друзі та ін.). Низький рівень сформованості

валеоустановки характеризує недостатність власних ресурсів для забезпечення здорового способу життя, звинувачення інших у своїх хворобливих станах тощо. На психічному рівні можуть проявлятися страхи, підвищена тривожність, невпевненість у собі.

Список використаних джерел

1. Васильєва О.С. Психологія здоров'я человека: еталони, представлення, установки: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / О.С. Васильєва, Ф.Р. Филатов. – М. : Академия, 2001. – 352 с.
2. Молодь України – 2015 : результати дослідження [Електронний ресурс] /Міністерство молоді і спорту України ; ООН в Україні. – К., 2015. – 88 с. – Режим доступу : http://www.un.org.ua/images/documents/3685/Molod_Ukraine
3. Молодь України – 2017 : результати соціологічного дослідження. – Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2017. – 72 с.
4. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді : Інформаційні матеріали про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року) / Міністерство молоді та спорту України ; Державний інститут сімейної та молодіжної політики. – К. : [б.в.], 2016. – 46 с.

Мирошніченко Ю.А., магістрантка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:

Ярошенко А.О., д. філос. н., професор

Підготовка фахівців соціальної сфери

Підготовка фахівців соціальної сфери є нелегким завданням у будь-якій країні, враховуючи глобальність цілей соціальної допомоги, складність її об'єкта, різноманітність функцій та сфер діяльності.

В Україні ситуація ускладнюється тим, що підготовка фахівців для соціальної сфери здійснюється в умовах суперечливого процесу розробки й осмислення сутності соціальної освіти, принципів, змісту і технологій її реалізації.

Сьогодні перед вищими закладами освіти України, які готують соціальних працівників і соціальних педагогів, стоїть нелегке завдання – підготувати професійно компетентних спеціалістів. З одного боку, підготовка професіоналів забезпечить можливості для подальшого успішного становлення цієї сфери діяльності, необхідної для соціального розвитку як окремої людини, так і суспільства загалом. А з іншого – результативність розвитку соціальної допомоги, і особливо на етапі її професійного становлення, значною мірою визначається рівнем компетентності та зрілості кожного конкретного представника цієї професії.

У різних країнах існують суттєві відмінності в характері управління соціальною освітою. Найбільш перспективним шляхом розвитку системи соціальної освіти було визнано оптимальне поєднання вітчизняного і міжнародного досвіду у цій сфері.

Міжнародна асоціація шкіл соціальної допомоги не вважає, що загальна міжнародна освіта може мати переваги над освітою, яку можна

отримати у власній країні. Проте до системи підготовки соціальних працівників існують загальні вимоги, які стосуються академічних стандартів програми й придатності претендента до роботи.

Вивчення міжнародного досвіду дає змогу встановити загальні вимоги до навчання соціальних працівників та визначити найбільш ефективні моделі їх підготовки, що містять перспективи та можливості для їх подальшої адаптації у власній країні.

Доцільно зазначити, що в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору важливим є вивчення не лише вітчизняного досвіду професійної підготовки соціальних працівників, але й досвіду європейських та світових освітніх систем з метою визначення нових підходів, напрямів розвитку соціальної освіти в Україні з урахування міжнародних стандартів і тенденцій розвитку професійної підготовки фахівців.

Отже, підготовка фахівців для соціальної сфери в Україні має базуватися на власній концептуальній моделі. Для визначення моделі підготовки соціальних працівників необхідно: враховувати та опиратися на соціально-економічні реформи, оскільки вони мають вирішальний вплив на сутність соціальної допомоги взагалі та на систему вимог, що пред'являються до професійних працівників цієї сфери.

Тому, перед соціальною освітою в Україні стоїть складне завдання – збалансувати сучасну ситуацію, акцентувати увагу на найвищій цінності – людині, її проблемах для забезпечення гідного життя кожному.

Вітчизняні педагоги-теоретики й практики прагнуть отримувати якомога повнішу інформацію про роботу своїх зарубіжних колег, запозичувати їхні досягнення й учитися на їхніх помилках. У цей контекст влітаються міжнародні зіставлення в галузі освіти, що є зараз однією з найактуальніших сфер людської діяльності.

Системне зіставлення міжнародного й вітчизняного педагогічного досвіду може сприяти глибшому осмисленню наших власних проблем,

виправленню помилок і прорахунків, підвищенню ефективності навчально-виховної діяльності українських освітніх інститутів.

Сірий О.О., магістрант

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЯКІСНОГО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

На сучасному етапі розвитку суспільства питання підготовки компетентних фахівців соціальної сфери, які змогли б працювати не лише в соціальних службах, але й безпосередньо з людьми різних категорій, значно зростає. Актуальність проблеми підготовки висококваліфікованих, конкурентоздатних спеціалістів соціальної сфери, які можуть надавати різним групам клієнтів, зокрема й людям з інвалідністю, кваліфіковану допомогу у вирішенні різноманітних проблем, здійснювати соціально-педагогічну підтримку особистості, створювати сприятливі умови для їх соціалізації, зумовлює підвищення уваги з боку суспільства до питання покращення якості життя, забезпечення прав та рівних можливостей молоді з обмеженнями у психо-фізичному розвитку.

Для успішного виконання своїх функцій сучасний фахівець повинен володіти не тільки сумою загальних і спеціальних знань, навичок і умінь, а й комплексом певних якостей особистості, що забезпечують плідну роботу, тобто бути компетентним у своїй діяльності.

Поняття професійна компетентність розглядали на різних рівнях і під різними кутами зору вітчизняні й зарубіжні науковці. Серед них: В. Болотов, В. Сериков, В. Ковальчук, Н. Копилова, К. Корсак, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, І. Тараненко, А. Михайличенко, В. Аніщенко, А. Хуторський, Е. Шорт, М. Потапчук, Д. Сафін, В. Журавльова, В. Тимченко, І. Томчук, М. Теплов, Дж.Рамен, О. Деркач, И. Огарева, Ю. Варенков, Л. Петровская, Л. Берестова, І. Єліна, В. Зазикіна, І. Кулькова, Т. Єгорова, І. Дроздова, Т. Жаворонкова та ін.

Теоретичний аналіз поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених, які займаються проблематикою професійної компетентності соціальних працівників (Л. Анциферова, Ю. Варданян, П. Вейл, І. Клімкович, Н. Кузьміна, О. Маркова, Ф. Мерн, Л. Мітіна, В. Огарев), виявив, що при всій різноманітності позицій авторів виявляються загальні положення щодо визначення поняття компетентності фахівця із соціальної допомоги [1].

По-перше, вироблено єдине смислове поле концепції компетентності взагалі і професійної компетентності зокрема, в якому професійна компетентність розглядається як сукупна, цілісна характеристика (якість, властивість) особистості, що інтегрує в собі окремі парціальні складові (компоненти, компетенції). По-друге, професійна компетентність визначається як проявлені на практиці прагнення і здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, навички, досвід, особові якості) для успішної продуктивної діяльності в професійній сфері, усвідомлення соціальної значущості і особистої відповідальності за результати цієї діяльності, необхідності її постійного вдосконалення. По-третє, становлення професійної компетентності може ефективно здійснюватися в процесі безперервної професійної освіти[2]. У більшості країн зміст професійної компетентності соціального працівника включає як рівні базової і спеціальної освіти, так і уміння акумулювати широкий досвід у практичній діяльності, формування професійних умінь і навичок.

Підготовка професійних працівників соціальної сфери – одне з головних завдань у системі соціальної освіти та соціальної політики. Вона потребує нового погляду і наукового обґрунтування цілісної дидактичної системи підготовки соціальних працівників, пошуку форм і засобів навчання і самонавчання, адекватних вимогам до рівня підготовки професіонала. Пошук шляхів оптимізації професійної підготовки фахівців для системи соціального захисту населення лежить у руслі загальнодидактичних проблем педагогіки вищої школи [1]. Як свідчать психолого-педагогічні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, готовність майбутнього фахівця до самостійної діяльності не можна розглядати поза зв'язком з професійною компетентністю соціального працівника. Оскільки, з одного боку, професійні риси суб'єкта діяльності розглядають у контексті вияву психологічних особливостей особистості, необхідних для засвоєння спеціальних знань, умінь і навиків, що забезпечують необхідну ефективність професійної праці [3].

Таким чином, можна сказати, що компетентність - це володіння певними компетенціями, тобто знаннями та досвідом власної діяльності, що дозволяють виносити об'єктивні судження і приймати точні рішення [2].

У поняття професійної компетентності входять:

- Методична компетентність - володіння спеціальним професійним інструментарієм - технологіями, методами соціальної роботи.
- Соціальна компетентність - під нею розуміється соціальна зрілість особистості фахівця, професійна позиція, також його незалежність від зовнішніх впливів і оцінок, комунікативність і самоефективність.
- Організаторська компетентність включає в себе організаційні вміння, наполегливість, цілеспрямованість, здатність приймати рішення, самоорганізованість соціального працівника [1].

Соціальна робота не приносить великих капіталів, вона дуже важка, оскільки полягає в постійному спілкуванні з людьми, у яких горе, які

страждають. І, тим не менш, навіть часом, не претендуючи на зарплату, у вільний від основної роботи час представники різних соціальних верств суспільства здобувають професійну освіту соціальних працівників, беруть участь у діяльності різних організацій, що займаються соціальною допомогою.

Найважливішою характеристикою особистості фахівця є його гуманістичний потенціал - орієнтація на людину як на найвищу цінність, як «міру всіх речей» [4].

Специфіка професійної діяльності в галузі соціальної роботи така, що в основі цієї діяльності повинна бути потреба допомогти людям, полегшити їхнє існування, підтримати почуття власної гідності людини і розвивати його особисту і соціальну відповідальність.

Дослідники виділяють три групи якостей соціального працівника:

- психологічні характеристики, які є складовою частиною здатності до даного виду діяльності;
- психолого-педагогічні якості, орієнтовані на вдосконалення соціального працівника як фахівця-професіонала;
- психолого-педагогічні якості, спрямовані на створення ефекту особистої чарівності [4].

У першу групу якостей включаються вимоги, що пред'являються професійною діяльністю до психічних процесів: сприйняття, пам'яті, увазі, мисленню, психічним станам (втоми, апатії, стресу, тривожності, депресії, увазі як станом свідомості); емоційним (стриманість, індіферентність) і вольовим (наполегливість, послідовність, імпульсивність) характеристикам. Деякі з цих психологічних підстав є головними, без яких взагалі неможлива якісна професійна діяльність. Вони входять в структуру задатків. У роботі з людьми, як правило, психологічні вимоги ґрунтуються на зібраності й уважності, розумінні іншого, прояві таких вольових якостей, як терпіння,

самовладання і т.д. Без цих, провідних для даної професії характеристик психіки, неможлива ефективна робота [3].

До другої групи якостей відносяться психоаналітичні якості, спрямовані на вдосконалення фахівця як особистості, як працівника. Це такі якості, як самоконтроль, самокритичність, а також стресостійкі якості - фізична тренуваність, самовнушаємость, вміння переключитися і керувати емоціями.

До третьої групи якостей належать: комунікабельність, емпатичність, візуальність (зовнішня привабливість особистості), красномовність та ін. Зокрема, третя група якостей пов'язана і базується на деяких психологічних теоріях комунікацій (самопред'явлення або самопрезентація). Умінням правильно (адекватно ситуації) подати себе повинен володіти фахівець у будь-якій сфері соціальної взаємодії.

Соціальний працівник професійно допомагає людям, тому він повинен мати навички педагогічної діяльності. Знання, вміння і навички соціальної роботи складають фундамент педагогічної культури фахівця соціальної сфери. До числа її структурних елементів також відносять психолого-педагогічну спрямованість особистості, педагогічні здібності і майстерність, мистецтво ділового спілкування і культуру службової поведінки [4].

Саме тому, наявність особистісних властивостей, необхідних у професійній діяльності, дозволяють соціальному працівнику бути професійно тактовним (викликати симпатію у клієнтів, завоювати їхню довіру, дотримуватися професійної конфіденційності, проявляти делікатність в інтимних питаннях життя клієнта і т.д.); володіти емоційною стійкістю при всіх колізіях, невдачах, складнощах роботи, сумлінно виконувати свій обов'язок, проявляючи спокій, доброзичливість і увага до клієнтів; наявність професійної компетентності фахівця соціальної роботи дозволяє йому більш ефективно здійснювати свою професійну діяльність.

Соціальний працівник повинен докласти всіх зусиль до того, щоб стати і залишатися фахівцем-експертом у своїй професійній практиці і у виконанні

своїх професійних обов'язків. Співробітник соціальної служби повинен нести персональну відповідальність за якість своєї роботи [3].

Соціальний працівник не має права використовувати свої професійні знання, навички та вміння, а також відносини з клієнтом в особистих цілях. Вони повинні уникати зв'язків і відносин, які йдуть на шкоду клієнтам.

Крім того, соціальна робота відноситься до тих рідкісних видів професійної діяльності, де часто не професійні знання та навички, а особистісні якості спеціаліста в чому визначають успішність і ефективність роботи.

Однією з передумов успіху, ефективності соціально-педагогічної роботи є вміння спеціаліста визначати проблеми і потреби на різних рівнях: індивідуальному, міжособистісному і суспільному.

Для становлення і розвитку системи соціально-педагогічної роботи в Україні надзвичайно важливою є опора на світовий досвід. Належне осмислення різних підходів і методів зарубіжних шкіл соціальної роботи дозволять чіткіше визначати, доповнювати цілі, завдання і зміст цієї роботи у нашому суспільстві.

Отже, професійна компетентність соціального працівника представляє інтегральну систему професійно-значимих (когнітивних), мотиваційних і особистісних компонентів. Формування професійної компетентності залежить як від рівня підготовленості до роботи в соціальній сфері, так і готовності постійно вдосконалювати свій професіоналізм. Також, важливим для становлення і розвитку системи соціального забезпечення в Україні надзвичайно важливою є опора на позитивний світовий досвід. Належне осмислення різних підходів і методів зарубіжних шкіл соціальної роботи дозволять чіткіше визначати, доповнювати цілі, завдання і зміст цієї роботи у нашому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – М.: Академия, 2002. – 368 с.

2. Брюханова Н. Підходи до розуміння компетентності та компетенції в освіті / Н.Брюханова // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 4. – С. 40-49.
3. Ілініч С. Ю., Ляшкова Н. О./ Професійна компетентність фахівців соціальної сфери як соціодидактична проблема. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [znpkr_sp_2016_26_11.pdf](#)
4. Олена Карпенко/ Професійні функції соціального працівника як складова професійної компетентності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/20/visnuk

Потеруха К.О., магістрантка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені
М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Ярошенко А.О., д., філос. н., професор

Оптимізація діяльності керівника соціального закладу: технологічні, соціальні, соціально-психологічні чинники

На сьогодні аспекти управління соціальним закладом є надзвичайно доцільними та актуальними, адже допомагає майбутнім фахівцям соціальної сфери оволодіти сучасними методами ефективного використання людських ресурсів, засвоїти основи системного управління організаціями, набути вміння та навички робити психологічний аналіз внутрішнього й зовнішнього середовища організації і примати ефективні управлінські рішення.

Оскільки управління соціальними закладами в Україні тільки починає свій розвиток, існує низка проблемних питань, які чекають свого вирішення, серед яких і визначення чинників, вибору форм та методів, що впливають на оптимізацію діяльності керівника соціального закладу.

Досить часто вітчизняні фахівці з управління соціальними закладами у своїх наукових працях спираються на положення західної теорії менеджменту і недостатньо враховують специфіку соціальної роботи (Г.А.Дмитренко, М.Ф.Головатий та ін.). Інша група науковців використовує зарубіжний досвід управління закладами соціальної сфери і розглядає управління як невід'ємну частину соціальної роботи (І.Д.Зверева, Г.М.Лактіонова, М.П.Лукашевич, К.С.Шендеровський та ін.). Ми погоджуємося з думкою В.П.Андрущенко, В.П.Беха, І.І.Миговича, М.І.Михальченка, що теорія управління закладами соціальної сфери синтезує загальноуправлінські закономірності та положення зі специфікою управління соціальною допомогою.

Мета статті – окреслити основні чинники, що зумовлюють специфіку управління соціальним закладом, та визначити їхній вплив на управлінську діяльність керівників.

На сьогодні, багато умов та чинників мають вплив на управлінську діяльність. Ми виділяємо наступні: 1) технологічні, що відображають відносини людини та природи, людини й техніки (характер вирішуваних завдань, складність праці, технічна оснащеність, рівень використання науково-технічних досягнень); 2) соціальні, що відтворюють широкий спектр відносин між класами, соціальними прошарками та групами і виникають у процесі суспільного виробництва в різних сферах суспільної свідомості й суспільної психології; 3) соціально-психологічні, які походять із суспільної та біологічної зумовленості людської поведінки, міжособистісних, міжгрупових, внутрішньо особистісних людських відносин, які характеризують ставлення людей до праці, нагромадження й використання ними свого потенціалу (моральний клімат в колективі,

психофізіологічний стан працівника, статус і визнання, організаційна культура фірми, подяка, перспектива просування по службі).

Зазначені чинники, що впливають на управління соціальними закладами підкреслюють необхідність управлінської підготовки керівників, забезпечення ефективної роботи управлінських ланок, які працюють на громадських засадах, відпрацювання управлінських зв'язків всіх структурних підрозділів соціального закладу, забезпечення гнучкості керуючої підсистеми та її відповідність керованій підсистемі.

На мою думку, для оптимізації діяльності керівника соціального закладу слід використовувати професійні програми підвищення рівня професійної компетентності, програми тематичних постійно діючих семінарів, програми спеціалізованих короткострокових навчальних курсів, програми тематичних короткострокових семінарів, тренінгів тощо. Завдяки такому підходу професійна культура керівника буде зростати.

Нами визначено рекомендації, які можуть бути використані керівниками місцевих органів управління, керівниками соціальних закладів з метою підвищення якості управлінської діяльності.

По-перше, необхідним вбачаємо проводити моніторингові процедури щодо виявлення позитивних та негативних тенденцій, які мають місце в системі управління соціальними закладами, дають змогу вчасно корегувати та спрямовувати діяльність закладів з метою підвищення ефективності та результативності їх управління.

По-друге, особливу увагу приділити взаємозв'язку теоретичної та практичної підготовки керівників, формуванню у них моральних якостей, знань, умінь і навичок, потрібних для виконання управлінських функцій на високій посаді.

По-третє, для покращення діяльності керівника соціального закладу слід використовувати професійні програми підвищення рівня професійної компетентності, програми тематичних постійно діючих семінарів, програми спеціалізованих короткострокових навчальних курсів, програми тематичних

короткострокових семінарів, тренінгів тощо. Завдяки такому підходу професійна культура керівника буде зростати.

Таким чином, оптимізація діяльності керівника соціального закладу – це цілісна система заходів, що сприяють розвитку, є основою професійного становлення та фундаментом подальшого професійного зростання.

КРУГЛИЙ СТІЛ
НАДАННЯ ДОПОМОГИ
ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД НАСИЛЬСТВА У СІМ'І

Пархоменко Д.Ю., студентка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО У СІМ'І

За визначенням Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який Верховна Рада України ухвалила у 2017 р., «домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1]».

Отже, жертвою домашнього насильства може стати будь-хто: жінка, яку постійно лає і б'є її чоловік, дівчинка-підліток, що страждає від сексуальних переслідувань свого вітчима, хлопчик, якого лупцює мати-алкоголичка, старенька бабуся, що її ненавидять власні діти.

У законодавстві різних країн термін «сексуальне насильство» визначається дещо по-різному. Але загалом можна сказати, що цей термін стосується примусового сексуального контакту, іноді із застосуванням фізичної сили. Сюди входить сексуальна наруга над дітьми або підлітками,

кровозмішення, гвалтування або сексуальна експлуатація з боку людини, від якої сподіваються допомоги, скажімо лікаря, вчителя чи священнослужителя. Сексуальне насильство може бути словесним або фізичним. Деяким жертвам погрожують розпорою, якщо вони розкажуть про те, що трапилось.

Згідно досліджень, лише у США щороку майже чверть мільйона людей повідомляють про те, що зазнали сексуального насильства. Близько половини з них є у віці 12-18 років.

В Україні проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї тривалий час не була предметом спеціальних досліджень соціологів, психологів та соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти при вивченні злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері. Однак, практика останніх років доводить концептуальне осмислення цього питання на державному рівні. Свідченням цього є і прийняття законодавчої бази, і створення кризових центрів роботи з тими, хто потерпає від насильства у родині.

Деякі підлітки, піддані насиллю в сім'ї, не повідомляють про це, соромлячись, боячись переслідувань, звинувачень в брехні і т.д. До недавнього часу вважалося, що сексуальне насильство в сім'ї зустрічається досить рідко, однак дослідження останніх 10-15 років показали, що це не так. За американськими даними, 22% всіх американських дітей піддалися сексуальному насильству в сім'ї в тій чи іншій формі. Зачасту трапляються інцести в співвідношенні батько-донька чи вітчим-падчерка, хоча існують і інші варіанти (наприклад, брати – сестри). Дослідження таких батьків показало, що частіше це особистість з імпульсивним поведінкою, недостатньо розвинутим контролем і крайньою нечутливістю до наслідків своїх дій, як правило, вони виходять з дисфункціональних сімей і мають особистісні та сексуальні порушення

Сексуальні дії по відношенню до дітей можуть привести до довгострокових наслідків. В дорослому житті вони часто випробовують труднощі у встановленні меж спілкування з протилежним полом. Жінки, що

займаються проституцією, значно частіше повідомляють про пережитий у дитинстві сексуальним та фізичним насиллям досвід.

«В Україні зареєстровано понад 4300 кримінальних проваджень, в яких жертвами сексуального насильства є діти», – повідомив заступник начальника Національної поліції Костянтин Бушуєв [2]. Загальна кількість постраждалих від насильства дітей становить 4700. Також поліцейський додав, що у 2017 році, в порівнянні з минулим, діти стали частіше звертатися до поліції за фактами сексуального насильства або сексуальної експлуатації. «Від дітей надійшло близько 1200 заяв. І це фактично 10% від загальної кількості повідомлень про насильство щодо дітей. Тобто, діти самі ініціювали дзвінок. Ця динаміка має позитивну тенденцію. Якщо в минулому році це було близько 6% від загальної кількості, то в цьому – вже 9%, тобто діти стали частіше звертатися», – зазначив Бушуєв [2].

Поліцейський вважає однією з причин такої тенденції плід просвітницької роботи. «Ми це пов'язуємо з результатами конкурсного підходу і широкої участі не тільки громадськості, а й Національної поліції в просвітницькій роботі, в реалізації певних проектів, пов'язаних з роботою з дітьми в школах. Широке поширення набуває у нас проект «Шкільний офіцер поліції», до якого залучена патрульна поліція [2]», – резюмував він.

Очевидно, що суспільство має звернути на цю проблему найпильнішу увагу. Психологи стверджують, що діти, які страждали в дитинстві від сімейного насильства, отримують психологічну травму на все життя. Крім того, висока ймовірність того, що вони будуть так само виховувати і своїх дітей, вважаючи це правильним методом.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII /Верховна Рада України //Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2018. – № 5. – ст.35. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

2. В полиции назвали число дел, открытых за сексуальное насилие против детей [Электронный ресурс] // Сегодня 17.11.2017. – Режим доступа : <https://www.segodnya.ua/ukraine/v-policii-nazvali-chislo-del-otkrytyh-za-seksualnoe-nasilie-protiv-detey-1091193.html>

Гаврик Валерія, студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

НАСЛІДКИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ БАТЬКІВ З ДІТЬМИ У СІМ'Ї

Жорстоке поводження з дітьми – це погане поводження з дітьми у віці до 18 років і відсутність турботи про них. Воно охоплює всі види фізичного та/або емоційного жорстокого поводження, сексуального насильства, зневаги, неуваги і експлуатації в комерційних або інших цілях, що призводить до нанесення реальної або потенційної шкоди здоров'ю, виживанню, розвитку чи гідності дитини в контексті взаємозв'язку з відповідальністю, довірою чи владою.

Жорстоке поводження з дітьми є глобальною проблемою з серйозними довічними наслідками. Статистичні дані з цього питання є доволі неточними. Фізичне насильство над дітьми зустрічається у всіх соціально-економічних групах, але расові та соціально-економічні фактори впливають на частоту і тяжкість насильства. Чверть всіх дорослих повідомляють про те, що в дитинстві вони піддавалися фізичному насильству.

Підлітки частіше піддаються насильству, ніж діти молодшого віку, проте діти раннього віку набагато частіше отримують важкі, або навіть

смертельні травми і/або побої. Як ретроспективні, так і проспективні дослідження, опубліковані в останні роки, доводять сильну кореляцію між травматичними подіями дитинства, у тому числі фізичне жорстоке поводження, сімейне неблагополуччя і соціальна ізоляція, і порушеннями фізичного та психічного здоров'я в дорослому віці. Жорстоке поводження з дітьми завдає страждання і може мати довготривалі наслідки.

Жорстоке поводження призводить до стресу, який пов'язаний з порушенням раннього розвитку мозку. Екстремальний стрес може порушувати розвиток нервової та імунної систем. Внаслідок цього, в зрілому віці людям, що піддавалися жорстокому поводженню в дитинстві, загрожує підвищений ризик виникнення проблем поведінки, фізичного і психічного здоров'я, таких як: вчинення насильства або стає жертвою насильства; депресія; куріння; ожиріння; сексуальна поведінка високого ризику; незапланована вагітність; зловживання алкоголем і наркотиками.

Жорстоке поводження може призводити до розвитку серцевих і онкологічних захворювань, самогубств та інфекцій, що передаються статевим шляхом.

Наслідки жорстокого поводження з дітьми включають довічні порушення фізичного і психічного здоров'я, а його наслідки в соціальній та професійній області можуть в кінцевому підсумку сповільнити економічний і соціальний розвиток країни. Жорстокому поводженню з дітьми можна запобігати – для цього необхідний комплексний підхід. За допомогою ефективних програм можна підтримувати батьків і прищеплювати їм позитивні навички виховання дітей. Безперервна турбота про дітей може сприяти зниженню ризику повторного жорстокого поводження і мінімізації його наслідків.

За приблизними оцінками, щорічно відбувається 34000 убивств дітей у віці до 15 років. Ця цифра недооцінює справжні масштаби проблеми, так як значна частка випадків смерті в результаті жорстокого поводження з дітьми

неправильно пояснюється падінням, опіками, утопленням та іншими причинами.

Фактори ризику жорстокого поводження з дітьми не у всіх соціальних і культурних умовах однакові, але їх вивчення дає загальне уявлення про причини жорстокого поводження з дітьми. Незважаючи на те, що жорстоке поводження з дітьми зустрічається у всіх сім'ях, навіть тих, які виглядають дуже благополучними для оточуючих, все ж є деякі обставини, що збільшують ризик жорстокого поводження з дітьми.

Ряд чинників у взаєминах в сім'ях або між сексуальними партнерами, друзями і ровесниками може підвищувати ризик жорстокого поводження з дітьми, наприклад: проблеми фізичного або психічного здоров'я чи розвитку будь-якого члена сім'ї; розлад у родині або насильство між іншими членами сім'ї; ізолюваність в співтоваристві або відсутність кола підтримки; відсутність підтримки у вихованні дитини з боку інших членів сім'ї.

Окремі особливості громад та спільнот можуть підвищити ризик жорстокого поводження з дітьми. До них належить: гендерна і соціальна нерівність; відсутність належного житла або послуг для підтримки сімей, а також відповідних інститутів; високі рівні безробіття і злиднів; легкий доступ до алкоголю і наркотиків; неналежні стратегії і програми по запобіганню жорсткому поводженню з дітьми, дитячої порнографії, дитячої проституції і дитячої праці; соціальні і культурні норми, які підтримують або прославляють насильство над іншими, що схвалюють застосування тілесних покарань, що вимагають жорстких гендерних ролей або принижують статус дитини у взаєминах між батьками і дітьми; соціальні, економічні, медико-санітарні та освітні стратегії, які призводять до поганих життєвих стандартів або соціально-економічної нерівності або нестабільності.

Отже, всі види жорстокого поводження з дітьминосять глибокі шрами. Деякі з цих шрамів можуть бути фізичними, але емоційні травми не менш важливі, вони мають довгострокові наслідки, впливають на все життя, порушують душевне здоров'я дитини, спотворюють самосвідомість,

пригнічують здатність мати здорові стосунки з іншими людьми, здатність нормально функціонувати вдома, в школі або на роботі. Основні проблеми такі.

Відсутність довіри до оточення, проблеми побудови відносин з оточуючими. Якщо ви не можете довіряти власним батькам, кому взагалі ви можете довіряти? Насильство з боку батьків руйнує базис майбутніх міжособистісних стосунків. Якщо відсутній базис батьківської любові, довіри, поваги – то вкрай складно навчитися довіряти іншим людям, або навіть зрозуміти, хто з них заслуговує на довіру. Це може привести до страху перед відносинами або прихильностями, через побоювання піддатися суворому контролю або насильству. Це також може привести до нездорових відносин через відсутність досвіду нормальних міжособистісних відносин.

Основні почуття знецінюються або спотворюються. Якщо дитині не говорили в дитинстві знову і знову, що вона розумниця, що вона гарна, спритна, сильна, кохана і все на світі зможе – пізніше їй вкрай складно повірити в це. Така людина схильна до низької самооцінки, не прагне отримати гарну освіту, погоджується на низьку оплату за свою роботу, бо не вірить, що може щось більше або варта чогось більшого. Особливо глибокі психічні травми у дітей, які перенесли сексуальне насильство: ярмо сорому, невпевненості в собі і недовіри оточуючим – переслідує таких людей до старості.

Проблеми з проявами емоцій. Діти, які зазнали хронічного насильства, не мали можливості безпечно виражати свої емоції. В результаті, емоції спотворювалися. Дорослими, ці люди відчують напади незрозумілої тривоги, депресії або гніву. Щоб придушити в собі ці тяжкі відчуття вони нерідко вдаються до алкоголю або наркотиків.

Назарська Валерія, студентка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

ПРИЧИНИ GERONТОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Старість – дуже важкий період в житті людини, а демографічне старіння вимагає від суспільства все більших фінансових витрат та інших матеріальних ресурсів на обслуговування цієї вікової категорії населення. Суспільство повинно взяти на себе вирішення всіх проблем, пов'язаних з комплексом захисту і соціального обслуговування та забезпечення літніх й старих людей.

Геронтологія – це наука про старість і старіння, що вивчає процеси старіння із загально-біологічних позицій, а також досліджує суть старості та вплив її приходу на людину і суспільство.

У сучасному суспільстві образ старості носить, у більшості, негативний характер. Вважається, що особам літнього й, особливо, похилого віку властиві такі риси, як: негативізм, консерватизм, інертність, упертість, запальність, підвищена уразливість, егоїзм, дратівливість, дріб'язковість, скнарність та ін.

Відношення до старості в західній та східній культурах має істотні відмінності. У сучасній західній культурі немає традиційно прийнятного, шанобливого, поважного ставлення молоді до старих людей. Представники молодого покоління або бояться старості, або ставляться до неї з байдужністю чи презирством. Нерідко люди похилого віку дотримуються аналогічної точки зору.

За останні роки проблема геронтологічного насилля щодо людей похилого віку почала набувати катастрофічного характеру в Україні. Це

пов'язано з різними соціальними, політичними, економічними чинниками, що відбуваються в державі. В першу чергу це пов'язано з ставленням людей до осіб похилого віку та піклуванням про них державою. Держава повинна створити механізми соціального захисту та соціальних гарантій; підвищити статусу осіб похилого віку; створити організації та соціальні структури, які допомагали б задовольнити їм хоча б первинні фізіологічні потреби і не на довго могли взяти їх на утримання.

Причинами є геронтологічна незначимість, відсутність поваги до старших, конфлікт між людьми похилого віку та їхніми дітьми чи онуками та ще багато інших чинників. Ці люди стикаються з цією проблемою в основному після виходу на пенсію, коли їхній світ кардинально починає змінюватися. Багато родичів навішують на них ярлик «пенсіонера» та починають зневажати через це. Зважаючи на теперішній мінімальний рівень пенсійного забезпечення в Україні ці «старенькі» не в змозі інколи забезпечити себе, а родину тим більше.

За спостереженнями вчених негативне ставлення до представників періоду пізньої дорослості може проявлятися у вигляді пасивної або агресивної взаємодії оточуючих зі старими людьми. Діапазон цієї взаємодії може коливатися від байдужого або зневажливого ставлення мікро соціальних груп або окремих її членів до осіб літнього й похилого віку до непрямого або прямого насильства над ними.

Під непрямим насильством розуміється:

- 1) обмеження юридичних, трудових і цивільних прав людей похилого віку;
- 2) порушення припустимих меж у фармакотерапії (наприклад, перевищення доз седативних або знеболюючих засобів, безконтрольне призначення препаратів без урахування їхньої доцільності й індивідуальних протипоказань для старих людей (антидепресантів, транквілізаторів, снодійних або інших засобів); перевищення строків тривалості прийому лікарських препаратів; несвоєчасний прийом ліків або відмова в них хворому та ін.);

- 3) халатне відношення при догляді за старими людьми, яке здатне спричинити фізичні або психічні травми (відсутність профілактики пролежнів, порушення гігієнічних норм утримування, психологічна й соціальна ізоляція, тобто відмова в повноцінному спілкуванні, необхідних прогулянок, створення інформаційного вакууму та ін.);
- 4) порушення режиму харчування (відсутність збалансованого харчування з урахуванням потреб старого організму – вітамінів, клітковини, білків, необхідної кількості рідини, пропуск своєчасного прийому їжі та ін.);
- 5) пасивне ставлення до процесу хвороби або вмирання (небажання вживання необхідних заходів для порятунку здоров'я або життя старої людини).

До прямого насильства відносять:

- 1) соціальну агресію (неповажне ставлення в суспільстві до старих людей, скоєння образливих, хуліганських дій стосовно них й ін.);
- 2) психологічний терор (дезінформація, залякування, образи, знущання, підбурювання до суїциду);
- 3) економічне насильство (позбавлення фінансової волі, скоєння кримінальних дій – фінансовий шантаж, вимагання, злодійство, трудова експлуатація);
- 4) насильницьку ізоляцію (соціальну, фізичну, психологічну та інформаційну ізоляцію);
- 5) позбавлення можливості реалізації гігієнічних вимог і потреб;
- 6) позбавлення відпочинку або сну;
- 7) позбавлення їжі й/або води;
- 8) застосування прямої фізичної сили (жорстоке ставлення, позбавлення рухів або зв'язування, сексуальне насильство, заподіяння навмисних тілесних ушкоджень);
- 9) відмову в необхідному лікуванні, позбавлення медичної допомоги;
- 10) вбивство.

Частіше за все ейджизм у суспільстві зустрічається:

- у вигляді негативних міжперсональних взаємодій, ініційованих представниками молодого покоління відносно осіб літнього й похилого віку (відсутність поваги до старих людей, образлива поведінка стосовно них, прояви недобррозичливості й агресії);
- у вигляді зневажливих висловлювань про старість і старих людей (прислів'я, приказки);
- у байдужному відношенні медичного персоналу в поліклініках, санаторіях і лікарнях до осіб літнього й, тим більше, похилого віку («Скільки Вам років? Чого Ви хочете від свого зношеного організму? Не морочте нам голову своїми хворобами! Вам уже жодне лікування не допоможе!» та ін.).

Отже, з причинами, що призводять до насилля вже визначилися, але треба ще знайти як їх вирішити. Найкраще буде взяти у закордонних країн їх методику боротьби з геронтологічним насиллям. Одним з яких є метод «сусідського контролю», коли літній людині встановлюється в домі кнопка тривоги і якщо щось сталося він її натискає, а реагує на неї сусідні будинки ще до того як приїде міліція. Таким чином, запорукою достойної старості людей похилого віку є повага та піклування про свої літніх родичів.

Люди похилого віку є носіями мудрості, досвіду й джерелом життєвої філософії для молодого покоління. Завдяки спілкуванню з ними виконується величезна соціальна й культурна функція в суспільстві – здійснюється зв'язок і спадкоємність поколінь, передається накопичений досвід.

Відчуття власної потреби іншим людям, на думку більшості геронтологів, є однією з головних умов психологічної задоволеності в літньому й, тим більше, у похилому віці. При цьому мова йде не тільки про здатність самостійного життя на основі особистої відповідальності за себе, але й про можливість старої людини нести відповідальність за інших, близьких йому людей.

Туркевич Катерина, студентка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЖІНКИ – ЖЕРТВИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

В останні роки проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї все більше привертає увагу фахівців. У США та Західній Європі перші роботи, присвячені цій проблемі, стали з'являтися, починаючи з 70-х років. Пізніше були розроблені різні соціальні програми для профілактики наслідків такого насильства.

В Україні проблема насильства над жінкою та дитиною в сім'ї тривалий час не була предметом спеціальних досліджень соціологів, психологів та соціальних працівників. Нею займалися, в основному, криміналісти при вивченні злочинів, які здійснювалися в сімейно-побутовій сфері. Однак, практика останніх років доводить концептуальне осмислення цього питання на державному рівні. Свідченням цього є і сприйняття законодавчої бази, і створення кризових центрів роботи з тими, хто потерпає від насильства в родині.

Мета статті – виокремлення основних соціально-педагогічних та психологічних характеристик жінки – жертви домашнього насилля.

Найбільш поширеним видом домашнього насильства є насилля чоловіка над жінкою. Як відомо з досліджень жінки – жертви насильства в сім'ї стикаються з різними видами соціально-педагогічних та психологічних проблем.

Дослідники розглядають такі соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінок – жертв домашнього насильства:

- фрустрація та депресія;
- соціальна ізоляція;
- самознищення (суїцид);
- залежність (емоційна, психологічна, економічна, фізична, сексуальна);
- відчуття провини;
- низька самооцінка;
- криза ідентифікації;
- втрата відчуття загрози [1, с.44].

Це основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінок – жертв домашнього насильства на основі зарубіжного досвіду. Не всі вони притаманні українським жінкам, але необхідно розглянути їх і виділити основні шляхи корекції. Ображена жінка проходить крізь довгі страждання, її переживання стражденне, і вона схильна до фрустрації. Її депресивний стан виявляється в такій поведінці, як істерика, скарги на відчуття безпорадності або втоми, психосоматичні симптоми. Корекція такого стану має бути направлена на роботу з релаксації, роботу з відчуттями [2 с. 55].

Інша видима характеристика жінки-жертви – це підвищення соціальної ізоляції. Поступово ці жінки відчувають, що в них перериваються родинні зв'язки. Вони більше не відвідують свою сім'ю, друзів, бо їх кривдник вважає це не потрібним, таким, що засмучує його та дружину

Суїцид – це головна проблема жертв насильства. Жінки-жертви мають низький рівень уміння вирішувати проблеми та прийняти рішення, і одним з виходів вони вважають смерть. Також жінки-жертви мають підвищений ризик наркотичної та алкогольної залежності.

Психологічна залежність – поступове пристосування жертви до ситуації насильства. Дуже часто чоловік маскує контроль турботою, і дружина повільно потрапляє в повну залежність. Коли ж починає розуміти свій стан, наштовхується на агресію з боку нападника, і для того, щоб

уникнути актів насильства, напрацьовує захисні реакції (це може бути замовчування своїх почуттів, постійне відчуття страху тощо).

Економічна залежність виражається в повному контролі сімейного бюджету з боку партнера: жінка-жертва віддає свою зарплатню чоловіку, і з цього часу він розпоряджається фінансами. У цьому випадку жертва втрачає самостійність, не має права витратити гроші на особисті потреби або потреби дітей без дозволу чоловіка.

Фізична залежність проявляється в тому, що жінка не має права відчувати втому, відпочивати, якщо це не подобається кривднику. Чоловік, незважаючи на фізичний стан жінки, її біль або погане самопочуття, продовжує вимагати виконання домашньої роботи, при цьому не маючи наміру взяти на себе допомогу.

Сексуальна залежність виражається в повному підкоренні жертви бажанням чоловіка. Він може вимагати сексуальних стосунків, коли жінка не бажає цього, гвалтувати її уві сні чи в непритомному стані, виконувати сексуальні фантазії без згоди жінки, примушувати її мати сексуальні стосунки з іншими партнерами або заробляти гроші проституцією.

Жертва домашнього насильства втрачає своє его. Це означає, що вона вже не впевнена в тому, хто вона, і ідентифікує себе з роллю матері, берегині, господарки, не називаючи себе жінкою, спеціалістом, красунею, розумницею. Жінка перестає турбуватися про свою особистість: врода, гігієна, професійне зростання тощо. Корекція – пошук усіх ролей, повернення ідентифікації з роллю жінки, навчання навичок турботи про своє тіло. Скривджена жінка втрачає відчуття межі загрози, вона не до кінця розуміє, що насилля веде до серйозних наслідків як для неї, так і для дітей. Жінка звикає до страху, синців, поламаних кісток, залежності, дитячих сліз, для неї вже немає межі болю. Корекція має бути направлена на поглиблене вивчення та аналіз насилля, усвідомлення жінкою повної картини домашнього насильства та його наслідків, а потім навчання вміння приймати адекватні рішення [3 с. 238].

Жінки-жертви, які були дітьми насильників або вже довго знаходяться в ситуації насильства, дуже звикають до цього стану і навіть бачать у ньому свою долю. Корекція сумирності – це комплексна робота над зняттям відчуття провини, підвищення самооцінки, навичкам адекватного реагування та прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки – жертви сімейного насилля /К. Мінакова// Соціальна педагогіка.–2005.–№2. – С.43-47
2. Савчук О.М. Стратегії роботи із співзалежними жінками, які зазнають насилля в сім'ї / О.М.Савчук //Практична психологія та соціальна робота. – 2003.– №4. – С.51-60
3. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи : навч. посіб. /В.М. Шахрай. – К. : Центр навч. літ, 2006.– 464с.

Гігійчук І. В., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД НАСИЛЬСТВА

Соціально-економічні потрясіння останніх десятиліть викликали негативні соціальні явища: жорстоке поводження з дітьми, насильство над членами сім'ї, зростання соціального сирітства, правопорушень і злочинів неповнолітніх. За даними статистики щорічно жертвами злочинів стають до 17 тис. дітей. Тому інноваційна діяльність з виявлення, запобігання та

профілактики сімейного насильства, формування системи роботи в регіонах з активним залученням широких верств громадськості, бізнесу стає пріоритетним напрямком роботи Міністерства соціальної політики.

Зростання насильства є зараз домінуючою тенденцією для всього світу в цілому. Це руйнівна сила, яка принижує, гвалтує, пригночує, експлуатує.

Згідно зі статистикою МВС, 40% тяжких злочинів скоюються в сім'ї над жінками, 38% від загального числа вбитих на ґрунті сімейно-побутових конфліктів становлять жінки. За статистичними даними генеральної прокуратури за 2017 рік насильство має місце в кожній четвертій українській сім'ї.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства.

У цьому Законі зазначається, що протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [1].

Насильство явище комплексне. Комплексність характеризується існуванням різних типів насильства в залежності від характеру травм. Домашнє насильство – це система поведінки однієї людини для збереження влади й контролю над іншою людиною.

Насильство в сім'ї розвивається циклічно: одна з головних особливостей домашнього насильства полягає в тому, що воно являє собою

повторювані в часі інциденти (паттерн) множинних видів насильства (фізичного, сексуального, психологічного та економічного).

У рамках гендерної соціології існує певна класифікація насильства щодо жінок: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство.

Фізичне насильство проявляється у формі погроз застосування фізичної сили (загроза вдарити, побити, вбити); лякають жестів (спроба замахнутися, вдарити); застосування сили крім нанесення ударів (потрясиваніє, поштовхи, утримання силою, заподіяння сильного болю – викручування рук, загрожує застосуванням зброї або предметом, яким можна вбити людину); у формі нанесення ударів і побиття.

Як правило, фізичне насильство не носить важкий характер, і жінки не отримують значних травм. Ризик стати жертвою фізичного насильства підвищений у мешканок села; у жінок з низьким рівнем освіти; у жінок, які мають освіту вище, ніж у чоловіка; у жінок з низьким рівнем доходів. Цей ризик збільшується з віком.

У багатьох випадках виявляється, що бути жертвою і бути агресором – стійка форма поведінки, яка зберігається при різних інтимних зв'язках. Жінки, яких до поточного шлюбу вже бив хто-небудь з близьких чоловіків, з більшою ймовірністю можуть піддатися насильству і в подальшому шлюбі.

Наслідками фізичного насильства є і формування у жертви так званого «синдрому битої жінки». У цьому випадку жінка відчуває себе слабкою, безпорадною, контрольованою, нездатною нести відповідальність за своє життя. Нерідко жертва відчуває почуття власної провини за скоєне над нею насильство або просто заперечує факт такого, переконуючи себе й інших у тому, що це є у більшості сімей.

Фізичне насильство тісно пов'язане з сексуальним, при цьому, чим жорсткіше форма сексуального насильства, тим сильніше цей зв'язок.

Сексуальне насильство – секс без обопільної згоди, проти бажання, із застосуванням фізичної сили, погроз, залякування, насильницьке вчинення статевого акту, після побоїв, секс як засіб приниження та образи. Воно має на

увазі статевої зносини внаслідок застосування чоловіком сили або безперервного напорю з його боку; це вчинення сексуальних дій проти волі жінки, а також примушування партнерки до неприйнятних для неї прийомів, способам сексуальних відносин. Це невдалий або статевий акт, здійснений з хворою жінкою або інвалідом, під тиском або під впливом алкогольного або наркотичного сп'яніння.

Небезпечним і поширеним видом насильства є психологічне насильство – насильство із застосуванням словесних і психічних коштів, приниження гідності, образи, зневажливе ставлення, що веде до втрати самоповаги, докори, лайка, в тому числі нецензурна, грубість, залякування.

Таким чином, насильство – це проблема, яку не можна не помітити. Будь-яке насильство є руйнівним для розвитку особистості. Насильство – дія, за допомогою якого добиваються необмеженої влади над людиною, повного контролю поведінки, думок, почуттів іншої людини. Способами досягнення подібної влади та контролю є приниження, образу, погрози, залякування, маніпуляції, шантаж, загроза фізичного впливу, надмірне обмеження, а так само, використання фізичного, психологічного, сексуального та економічного насильства.

Оскільки випадки насильства в офіційних статистичних даних зазвичай не виділяються в окрему категорію і складають значну частку прихованої від очей злочинності, то справжні масштаби різних видів насильства в сім'ї визначити важко. Незважаючи на брак даних про масштаби насильства в сім'ї в його різних формах і проявах, наявної інформації достатньо для того, щоб привернути до цього явища широку увагу.

Довгий час ця тема замовчувалась і відкидалася суспільством, що породжувало безліч помилок і невірних уявлень. Сьогодні з статистика фіксує позитивну динаміку цього страшного явища і все більш очевидним стає той факт, що проблема сімейного неблагополуччя в цілому і насильства зокрема вимагає вирішення комплексу завдань.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII /Верховна Рада України //Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2018. – № 5. – ст.35. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

Журибеда Ольга, студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ: ВИДИ ТА НАСЛІДКИ

Жорстоке поводження з дітьми і нехтування їх інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідки завжди завдають серйозної шкоди здоров'ю, розвитку і соціалізації дитини, нерідко складають загрозу її життю чи навіть, спричиняють смерть. Фізичне насильство – нанесення дитині батьками чи особами, що їх замінюють, вихователями чи іншими особами фізичних травм, різних тілесних ушкоджень, що вадять здоров'ю дитини, порушують її розвиток і позбавляють життя. Фізичне насильство включає також залучення дитини до вживання наркотиків, алкоголю та ін. У деяких родинах як дисциплінарну міру застосовують різні види фізичного покарання – від потиличників і биття ременем, які майже завжди супроводжуються словесними образами і психічною травмою.

Сексуальне насильство чи спокушання - використання дитини дорослою людиною чи іншою дитиною для задоволення сексуальних потреб та отримання вигоди.

Психічне (емоційне) насильство – постійна чи періодична словесна образа дитини, погрози з боку батьків, опікунів, учителів, приниження її людської гідності, демонстрування нелюбові, ворожості до дитини. До цього виду насильства належать також постійна неправда і обдурювання дитини (у результаті чого вона втрачає довіру до дорослого), а також ситуації, коли вимоги до дитини не відповідають її віковим можливостям.

Починаючи з першого моменту життя, дитина шукає любові і підтримки своїх батьків. Видатний психолог Еріх Фром виділив два напрямки впливу батьків на життя дитини:

- турбота про задоволення фізичних потреб до дитини;
- ставлення до дитини, що визначає її любов до життя.

Коли батьки добре ставляться до дитини, це допомагає їй зрозуміти, що життя прекрасне, що добре бути хлопчиком чи дівчинкою.

Виховання дітей потребує терпіння, самовіддачі та внутрішньої стабільності. Крім того, дуже важливо знати, які наслідки в душі дитини залишають наші вчинки, агресивна поведінка, необережні висловлювання.

Види поведінки дорослих, які можуть спричинити психологічну травму дитини:

- відмова у визнанні, невіра в дитину, неприйняття дитини;
- приниження, особливо небезпечно робити це в присутності сторонніх;
- тероризування, залякування своїх дітей, погрожування дітям фізичною розправою;
- ізоляція, коли дитину зачиняють одну в кімнаті, або в комірці та іншому тісному приміщенні;
- емоційне ігнорування, коли батьки вважають, що суворе виховання підготує дитину до суворого життя і відмовляють дитині в співчутті та турботі, не обіймають її, не голублять, не розмовляють з нею.

На жаль, у нас ще існують такі психологічні моделі стосунків між людьми, за яких ми не кажемо дитині: «Яке щастя, що ти у мене є!», «Як я тебе люблю!», «Ти у мене найкращий».

Серед різних видів психологічного травмування спеціалісти виділяють словесні образи по відношенню до дітей, які сприяють розвитку певного ставлення дитини до самої себе, агресивності, бажання заподіяти шкоду собі та іншим людям. Травмовані діти часто справляють враження злих, нещасних. Часто відчують потребу втекти, не маючи навіть чіткого уявлення куди.

На жаль, нерідко травмування дитини вдома супроводжується її травмуванням у школі. Дитина готова бачити в учителеві замісника батьків, ставитись до нього з довірою. І коли вчитель поводить себе по відношенню до дитини негативно, це породжує психологічні травми або поглиблює їх.

Психологічні травмування в школі можуть відобразитися у таких діях:

- словесні образи та приниження;
- обзивання дитини дурнем чи ідіотом;
- доведення дитини до сліз криком;
- потурання по відношенню до дітей, які знущаються над іншими;
- використання домашнього завдання як покарання тощо.

Ми часто не замислюємося над тим, що відчуває дитина, коли публічно обговорюється або проявляється її неуспіх. У всіх випадках травмування словом – ялики, імена, глибоко проникають в душу дитини.

У неї з'являються оцінюючі судження «Я погана», «Я нерозумна», «Нікому я не можу подобатись». Спочатку дитина думає так про себе зрідка, потім все частіше, потім це перетворюється в дійсність.

Як же нам навчитися уникати психологічних травм?

В першу чергу, дорослим треба навчитися формувати партнерські дружні стосунки в своїй сім'ї. Навчитися уважно й шанобливо ставитися одне до одного, відкрито висловлювати свої почуття та обговорювати свої

проблеми. Дуже корисно оволодіти засобами, які допомогли б впоратися зі стресом, розв'язувати та уникати конфліктів. Добре було б зрозуміти, яких психологічних травм ви зазнали в дитинстві. І за допомогою психологів спробувати їх подолати. Вирішивши стати батьками, необхідно познайомитися з основами дитячої та вікової психології, оволодіти практичними навичками з догляду та спілкування з дітьми. В своїх дітях необхідно розвивати здатність розповідати про їхні почуття і турботи батькам і друзям. Підготувати дітей до вміння захистити свої права. Чим краще у дитини розвинуті соціальні навички та вміння, тим краще вона почуватиметься в товаристві людей, тим краще вона захищена від психологічної травми.

Помилки батьків. Чи можна їх уникнути?

Давайте визнаємо, ми всі робимо помилки у вихованні дітей, як маленькі, так і великі. Одні з нас визнають ці помилки і намагаються їх виправити. Інші впевнені в своїй непогрішимості категорично відкидають навіть думку про те, що вони зробили щось неправильно. З наших помилок виростають великі дитячі психологічні травми. Це може призвести до агресивної поведінки дитини, особливо підлітка, вдома, в школі, серед однолітків, а згодом вже створюючи свою власну сім'ю, така людина часто вдається до насильницьких дій до своїх близьких у власній сім'ї.

Одна з найбільш розповсюджених помилок – зловживання владою. Це і незрозуміле і невинуваті покарання, висміювання дитини в присутності інших людей, ізоляція. Заклопотаність, похмурість батьків, показовий тон – все це озивається в серці дитини болем, страхом втратою почуття безпеки, усвідомленням своєї непотрібності батькам. В домінаційній, тоталітарній сім'ї, авторитет батьків отожднюється з засобами насильства над дітьми, демонстрацією своєї переваги над ними. Зловживаючи своєю владою, батьки визначають, що повинно цікавити дитину, дозволяють або забороняють, навіть не питаючи думки дитини.

Як дитина себе відчуває, коли ми зловживаємо владою?

Виявляється, наша авторитарність не робить дитину щасливою. Малюк перестає радіти приходу дорослого, рветься нитка довіри між дітьми та батьками.

Як же так виходить, що бажаючи дітям любові і добра, ми часто залякуємо їх, принижуюмо, тощо?

Що робити якщо все це трапилось, як виправити помилку?

Наприклад, сімейні традиції.

Чудово мати сімейні традиції і передавати їх з покоління в покоління, але деякі з них мають негативні сторони. Суспільство розвивається, змінюються погляди на виховання дітей, і тепер сліпе наслідування традицій, починаючи від тугого сповивання новонародженого до неповаги до особистості дитини і, на жаль, до тілесних покарань навряд чи є добрим прикладом. Якщо ми хочемо, щоб діти довіряли нам, зважали на нашу думку, треба вміти визнавати свої помилки і при необхідності вибачатися перед дітьми.

«Добре виховати дітей – значить виробити у них звичку враховувати що у людей навколо них рівні з ними права. Неухильно керуватися принципом загальним як для дорослих так і для дітей: можеш поводити себе так як тобі подобається, але при цьому не зловживай своєю свободою, не використовуй її на шкоду іншим». (Ада Делла Топпе).

В партнерській сім'ї конфлікти вирішуються мирним шляхом, всі члени сім'ї беруть участь у вирішенні важливих проблем. В цих випадках батькам легше уникнути помилок, легше побудувати з дитиною стосунки, які б базувалися на повазі та довірі.

Сушко Олена, студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'І

Домашнє насильство зазвичай асоціюється виключно із застосуванням фізичної сили. Але насправді набагато частіше люди стають жертвами економічного або морального насильства в сім'ї. Економічне насильство в сім'ї зустрічається в усіх соціально – економічних групах, а внаслідок економічної кризи, це явище набуло великого розмаху. Економічну дискримінацію і насильство живлять стереотипи, традиції, стійкі уявлення та новомодні правила бізнес-етики. Насильство може набирати різних форм і стосуватися будь-кого – чоловіків, жінок, дітей. В одностатевих парах теж є насильство щодо партнерів і дітей, але у 95% жертвами домашнього насильства стають саме жінки.

Економічне насильство над іншими членами сім'ї здійснюють люди, які концентрують в своїх руках всі доходи сім'ї: свою зарплату, зарплату другого з подружжя, пенсії батьків та інші види доходів. При цьому тільки від них залежить, скільки з «загальної скарбнички» отримає кожен з членів сім'ї.

Часто такий вид насильства притаманний людям, які є єдиними «годувальниками» в сім'ї. Вони вважають, що розподіл грошей, визначення пріоритетних витрат, фінансові покарання або заохочення – це їх прерогатива по праву. Робиться це під приводами «загального» бюджету, «розумного» планування фінансів і «турботи» про добробут сім'ї. В результаті люди, що потрапили у фінансову залежність у власній родині, відчують себе приниженими і обдуреними. Коли ж справа доходить до поділу майна і

активів (наприклад, в разі розлучення), то раніше залежні люди найчастіше залишаються ні з чим.

Зокрема до економічного насильства відносять:

- прийняття грошових і фінансових рішень без відома або згоди жертви;
- витрачання кривдником грошей виключно на себе, відмова в наданні грошей на оплату рахунків, їжу, речі для дітей і т.п;
- пряма заборона, щоб жертва працювала або продовжувала навчання, та дії, спрямовані на те, щоб вона не змогла працювати або вчитися;
- втручання в оплачувану роботу жертви – образлива поведінка, постійні тривалі дзвінки їй на роботу, несподівані візити на її робоче місце;
- відмова надати жертві доступ до власних фінансових коштів – аж до того, що без кривдника у неї не буде їжі, одягу і даху над головою;
- крадіжки грошей або матеріальних цінностей у партнера, надмірні витрати на його або її кредитній карті, блокування доступу до фінансів чи матеріальних цінностей;
- вимога детальних звітів, як і на що витрачаються гроші;
- видача жертві невиправдано маленьких сум на утримання, які ніяк не можуть окупити навіть мінімальних витрат на себе і сім'ю;
- експлуатація фінансових ресурсів або власності партнера заради власної вигоди;
- підробка документів, щоб отримати доступ до банківського рахунку жертви або оформити кредит на її ім'я без її згоди;
- примус жертви до підписання паперів, які обмежать її доступ до фінансів або ресурсів, або оформлення кредитів на її ім'я;
- саботаж кредитних виплат жертвою, щоб зіпсувати її кредитну історію;
- умисне створення таких ситуацій, в яких жертва буде змушена просити гроші;
- примус партнера виписувати чеки на ім'я кривдника;

- відмова від медичної страховки або блокування кредитних карт партнера без його або її відома;
- свідоме псування або відмова в товарах першої необхідності, включаючи їжу, одяг, ліки та засоби особистої гігієни.

Юридично довести вину «економічного тирана» вкрай складно. Ще складніше залучити його до відповідальності. Крім того, як показує практика, жертвам економічного насильства найчастіше потрібні психологічна підтримка, ознайомлення зі своїми правами та відновлення самооцінки. Для цього зазвичай потрібні комплексні заходи. Треба сказати про свою претензію безпосередньо тирану, іншим членам сім'ї та своїм близьким. Запропонувати свій варіант ведення бюджету та розподілу коштів сім'ї. Звернутися до психолога. Тривалий фінансовий тиск не проходить для психіки безслідно і тягне за собою купу додаткових проблем. З ними потрібно розібратися.

Отже, економічне насилля проти членів сім'ї існують і розвиваються, вони прибирають різних форм, змінюються відповідно до еволюції соціальних комунікацій, економічних відносин і технологій. Дискримінація і насильство живляться стереотипами, соціально-економічними й культурними традиціями, а також безпорадністю людей, які потрапляють в економічну пастку. Це взаємопов'язані, взаємодоповнювальні і взаємопідтримні складники, адже якби не було одного, то й іншому було б легше протистояти. Зазвичай ситуацію погіршують соціальна незахищеність, незнання прав, віддаленість у часі наслідків і їх довгочасний ефект. Саме тому важливо знати про економічний бік дискримінації і насилля та вміти їх помічати щодо інших і щодо себе. Це перший крок на шляху до протидії.

Хохлов Євгеній, студент

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Тополь О.В., д. філос. н., професор

ГЕНДЕРНЕ НАСИЛЬСТВО

Під гендерним насильством (gender-based violence) мається на увазі насильство, яке чинять здебільшого чоловіки проти переважно жінок. Оскільки агресивної поведінки очікують саме від чоловіків, то вони – група, яка чинить насильство будь-якого типу і яка так само страждає від насильства (у війнах, вуличному насильстві тощо). Тобто, передусім чоловіки є як агресорами, так і жертвами насильницької поведінки.

Але є певні типи насильства, де жертви – переважно жінки. Тому Організація Об'єднаних Націй вирішила виділити окремий тип насильства – гендерне насильство або насильство проти жінок (поширена міжнародна аббревіатура VAW – violence against women), в основі якого лежать владні стосунки між чоловіками й жінками. У 1993 році була прийнята Декларація ООН про викорінення насильства щодо жінок. У статті 1 дане визначення насильства проти жінок: «довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загрози скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя».

Ще одна важлива ознака гендерного насильства – це радше так зване «невуличне» насильство – тобто жертва може бути знайома з насильником. І справді, у випадку згвалтувань доволі часто насильниками є не невідомі чоловіки, а знайомі жінці люди. Отже, проблема в тому, що це тип насильства, яке не завжди очікуване, адже ми звикли вважати, що «наш дім –

це наша фортеця», що у приватній сфері, у сім'ї ми можемо почуватися захищеними.

Це – проблема 21 століття, актуальна для всіх країн світу; немає жодної країни, де ця проблема була б розв'язана.

Що цікаво, насильство може пояснюватися «культурою» – наприклад, так звані «вбивства честі» (родина звинувачує жінку в непокорі велінню «зберігати сімейні традиції» та вбиває жінку через те, що вона мала стосунки з чоловіком без згоди сім'ї, часто з чоловіком із іншої культури, таке трапляється в Єгипті, Ємені, Пакистані, Туреччині тощо). Приклад в Україні – відоме «традиційне» прислів'я – «Б'є – значить любить».

Ми бачимо, що завдяки довгим рокам боротьби проблема перейшла зі сфери «приватності» в публічну сферу (тобто «особисте стало політичним»), тому наразі її вирішують на державному рівні.

Аби подолати проблему, необхідні спільні зусилля дослідників, політиків, громадських активістів.

Однією з найбільш поширених форм гендерного насильства вважається так зване домашнє насильство (domestic violence) або «насильство в сім'ї», якщо говорити мовою українського законодавства.

У 2001 році був прийнятий Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» – перший у колишніх радянських республіках спеціальний законодавчий акт, який спонукав до боротьби з побутовим насильством. Відповідно до цього закону, насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина й наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. Окрім того, у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» виділено 4 типи насильства в сім'ї – фізичне, психологічне, економічне, сексуальне.

Але цей Закон містив низку проблем, серед яких – брак реальних механізмів допомоги жертвам насильства. Тому важливим є інший документ – Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція) – це перший юридично обов’язковий інструмент з цього питання на європейському рівні, а також один із найбільш перспективних міжнародних договорів у цій галузі. Конвенція закріплює абсолютну неприпустимість насильства щодо жінок і домашнього насильства. Попри значні позитивні зрушення в державних політиці і практиці, різноманітні форми насильства щодо жінок продовжують залишатися поширеною проблемою на всіх рівнях суспільства в усіх державах-членах Ради Європи, у тому числі в Україні.

Україна підписала Стамбульську конвенцію 7 листопада 2011 року. Але досі є проблема з її ратифікацією. Зокрема, буквально тиждень тому, 17 листопада 2016 р., Верховна Рада України відправила на доопрацювання в профільний комітет законопроект №0119 «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» (Стамбульська конвенція). Одне з найбільш проблемних питань стосувалося поняття «гендер», значення якого, як виявилось, основні парламентарі країни не розуміють.

У 2017 р. був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

В Україні досить багато організацій працюють із проблемами попередження й боротьби з гендерним насильством. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда-Україна» з 1997 року працює в напрямку запобігання торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, ліквідації всіх форм дискримінації та насильства в суспільстві, сприяння дотриманню прав людини, гендерної рівності та захисту прав дітей.

Наприклад, громадська організація «Центр «Жіночі перспективи» – заснована в 1998 році у Львові. Працює над вирішенням проблем безробітних

жінок, жінок, що потерпають від насильства в сім'ї, торгівлі людьми, дискримінації, несприятливих життєвих обставин. З часу заснування організація допомагала жінкам дати собі раду на ринку праці, боротися з насильством та гендерною дискримінацією. З питанням домашнього насильства працює Міжнародний гуманітарний центр «Розрада» і його директорка В.Бондаровська.

Кіндратюк Ауріка, студентка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
Тополь О.В., д. філос. н., професор

РЕАБІЛІТАЦІЯ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Світ пронизаний насильством, яке є формою і наслідком конфліктів та одночасно саме породжує все нові й нові конфлікти. Злочинність, терор, етнічні та соціальні зіткнення, політичний тиск та побутові порушення загальнолюдських прав служать сталими показниками насильства, що стимулюються, у свою чергу, засобами культури і масової інформації, що не дає можливості сумніватись в довгостроковості цього феномена. Насильство давно стало правилом життя, а інститути суспільства, в тому числі і владні, не тільки не пригнічують насильство, а й, як це не парадоксально, часто самі до нього вдаються.

Так, психологи трактують насильство як безпричинну, імпульсивну, ірраціональну, непомірну агресію. Визначення подібного роду, безсумнівно, є неповними і спірними: вони часто різні, не охоплюють зміст поняття у всій його повноті. Вони швидше ідентифікують конкретний вид насильства, який необхідно зрозуміти і визнати як факт.

Правознавці і політологи розуміють насильство в основному як державну дію (що спирається на право і обмежена правом) і як дію, спрямовану на навмисне нанесення збитку.

Насильство розглядають у чотирьох площинах: правовій, моральній, суспільно-політичній та психологічній. У правовій площині більшість випадків насильства карається законом. Та все-таки проблема полягає в тому, що жертви насильства не завжди звертаються по допомогу до правоохоронних органів, та й аналіз ситуації, що склалася в світі показує, що юридичний контроль за проявами насильства в будь-якій формі та попереджувальні заходи є малоефективними.

У суспільно-політичній площині насильство набуває значних розмірів, про що свідчать війни, збройні конфлікти, акти непокори, а також бійки у громадських місцях.

У психологічній площині – це явища, що відбуваються у психіці людей, а також у їхніх стосунках. Головний зміст цього виду насильства – страждання жертви, її безсилля, внутрішній розлад, приниження.

Насильство має чотири спільних елементи:

- завжди являється наслідком продуманої дії, отже не є випадковим;
- пов'язується із порушенням певних прав особи чи групи осіб;
- присутній елемент послаблення здатності до захисту.

Насильство дуже часто присутнє в нашому житті і ми відіграємо в ньому певну роль. Залежно від ситуації ми є свідками, жертвами або ж кривдниками. Трагічність ситуації в тому, що свідки чи жертви насильницької діяльності переносять модель кривдницької поведінки у власне життя та продовжують чинити насильство. Власне створюється коло насильства: жертви стають кривдниками.

Жертви насильства – особи, які зазнають насильства як примус, що здійснює соціальний суб'єкт (індивід, група, соціум) для досягнення поставлених цілей.

Окреслення глибини проблеми насилля, його впливу на життя людини раніше було спрямоване здебільшого на фізичні аспекти. Розгляд цих проблем через призму психосоціальних наслідків спрямований на розвиток нових перспектив. Це доводить необхідність організації конструктивнішого підходу до системи підтримки жертв насилля, що включав би форми, методи та стратегії допомоги потерпілим від насилля.

Людина, яка була піддана насильству знаходиться у стані страху і збудження. Тому потребує підтримки і заспокоєння. Потрібно відгородити потерпілого від цікавих людей і глумливого ставлення. У випадку нетактовного втручання в особисту проблему соціальний працівник повинен допомогти змінити місце проживання, роботу, звернутися до міліції чи в суд.

Для надання необхідної допомоги створюється мережа спеціальних закладів. Головною метою їх діяльності являється надання спеціалізованої, комплексної допомоги (психологічної, соціально-медичної, юридичної, педагогічної та іншої), особам, що знаходяться в кризовому та небезпечному, для фізичного та душевного здоров'я стані, стали жертвою насилля.

Пріоритетними напрямками діяльності таких закладів вважаються: виявлення осіб, що були піддані насильницьким діям та мають гостру необхідність у допомозі та підтримці; створення банку даних осіб, що знаходяться в соціально-небезпечному положенні; соціальний патронаж цієї категорії; надання кваліфікованої консультативної допомоги; реалізація реабілітаційних заходів та супровід осіб під час реабілітаційного періоду.

Особи, що зіштовхнулись з проблемою насилля, мають можливість особисто звернутись до спеціалізованого закладу або ж можуть бути виявлені через банк даних закладу чи установи соціальної сфери.

Після звернення людини за допомогою вона вже є клієнтом установи соціального захисту та знаходиться на обліку. Перш ніж почати розробку індивідуального плану співпраці спеціаліст зобов'язаний провести первинну оцінку випадку, що включає в себе:

– встановлення природи (етіології) порушення, травми, що є у жертви;

- ідентифікація чинників ризику повторного насилля;
- визначення характеру необхідних змін;
- визначення необхідності втручання з боку інших спеціалізованих служб та закладів (правоохоронні органи, медичні заклади, суд та інші).

Після визначення основних аспектів випадку, відбувається вибір стратегії, узгодження плану дій із клієнтом.

Наступним етапом з вирішення даної проблеми є надання комплексної допомоги жертві. Ця допомога відрізняється своєю багатофункціональністю, вона має не увазі взаємодію спеціалістів кризового відділення різноманітного профілю: психологів, спеціалістів з соціальної роботи, психотерапевтів, юристів.

Спеціаліст з соціальної роботи надає екстрену і комплексну соціальну допомогу (термінова економічна допомога, сприяння в наданні юридичних, медичних послуг) особам, що перенесли насилля, здійснює соціальний патронаж.

Юрист, в ході консультації допомагає знайти вихід із ситуації що склалась, наприклад, правильно оформити заяву до суду, прокуратури, оскаржити протиправні дії кривдника.

Психолог здійснює психологічну допомогу (консультування, діагностика). Організовує та проводить психокорекційні та реабілітаційні заняття з жертвами насилля.

В процесі консультації вивчається суть існуючої проблеми, пропонуються різноманітні варіанти, що можуть бути використані для її вирішення. В її ході спеціалісти застосовують наступні методи роботи: спостереження, тестування, переконання, інформування, метод художніх аналогій. Отримані дані фіксуються в документації.

Специфічним видом консультативної діяльності є екстрена психосоціальна допомога – «телефон довіри».

Особливе значення при роботі з особами, що пережили насильницькі дії відводиться «групам взаємодопомоги». Комплектування таких груп

здійснюється на основі даних соціального патронажу та власного бажання постраждалих. Робота в «групі взаємодопомоги» дає можливість людині, відчувши співпереживання та взаємну підтримку, позбутись відчуття ізоляції, самотності та нерозуміння оточуючих, а також дозволяє отримати інформацію про шляхи вирішення проблеми.

Ефективним груповим методом роботи з такою категорією є психодрама. В психодрамі людина програє події, що дійсно відбувались з ними в минулому, вводячи в сюжет реальних осіб або видуманих персонажів. В ході програвання ситуації виникає емоційний зв'язок між учасниками, звільнення від накопичених негативних переживань, що сприяє формуванню нового бачення своєї життєвої ситуації. Ця техніка дозволяє особі, що постраждала від насилля, позбавитись комплексу жертви.

КРУГЛИЙ СТІЛ
ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Яремчук О.В., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Стаття 1 Конституції яка була прийнята 26 червня 1996 р., проголошує Україну демократичною, соціальною правовою державою. Ця конституційна норма виступає фундаментальним принципом, що завдає вектор суспільного розвитку.

Конституція України закріпила основні риси новоствореної держави, як суверенної, незалежної, демократичної, правової, й насамперед – соціальної. Україна, ставши на шлях незалежного розвитку, потребувала побудови стабільної високорозвиненої країни, в якій провідна роль належить процесу соціалізації держави. Однією з передумов стабільності суспільства є належне виконання державою своїх функцій. Функції держави відображають основні соціально важливі напрямки її діяльності на конкретному історичному етапі розвитку, тобто, являють собою сукупність дій держави, спрямованих на забезпечення потреб та інтересів суспільства.

В Основному Законі зафіксовані положення, що розкривають суть соціальної держави, до яких належать такі: 1) держава забезпечує захист прав

усіх суб'єктів права власності й господарювання, соціальну спрямованість економіки (ст. 13); 2) держава створює умови для повної реалізації громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та виду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб (ст. 43); 3) пенсії, інші види соціальних виплат і допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом (ст. 46) громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (ст. 47); 5) охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; наявна мережа таких закладів не може бути скорочена (ст. 49); 6) утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу.

В функціях держави знаходять свій вираз її завдання й цілі, тобто, це є певна робота, коло діяльності держави, за допомогою яких вона може повноцінно діяти як найважливіша складова частина політичної системи суспільства. Основними ознаками функцій є реалізація основних завдань держави по обслуговуванню суспільства і його членів в усіх сферах соціальних відносин; відображення і конкретизація соціальної сутності держави, зокрема, в функціях чітко проявляється відповідь на питання про те, чий інтереси виражає і забезпечує держава: окремих класів, соціальних груп чи всього суспільства; у різних історичних типах проявляються закономірності і особливості розвитку соціально-економічних і політичних умов суспільного життя; необхідність розглядання функції держави в якості напрямків і сторін її діяльності.

Особливе значення має соціальна функція держави, оскільки через її реалізацію стає можливим виконання основних завдань держави в соціальній сфері. Соціальна функція різноманітна по змісту і масштабна за обсягом діяльності. Головне її призначення – забезпечити суспільний добробут, створити рівні можливості для всіх громадян у його досягненні. В статті 1 Основного Закону нашої держави Україна визначається, як незалежна, демократична, самостійна, правова і соціальна держава, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

В. Андрущенко трактує соціальну функцію держави – як правової демократичної держави, що проголошує вищою цінністю соціальну справедливість. Основна мета соціальної функції – це забезпечення суспільного добробуту, тобто, гідного життя і розвитку кожної людини, створення рівних можливостей для усіх громадян в досягненні цього добробуту. Соціальна функція – це найголовніша функція демократичної держави, що передбачає створення рівних умов для розвитку і всебічної реалізації особистісного соціального потенціалу кожної людини, захист особи на рівні державних мінімальних стандартів і соціальних гарантій, створення середовища для повноцінного розвитку кожного громадянина країни, що зафіксовано в Конституції України.

Складовими елементами соціальної функції держави є державні програми охорони і зміцнення здоров'я населення, заходи для розвитку державної, муніципальної, приватної систем охорони здоров'я, заохочується діяльність, що сприяє зміцненню здоров'я людини, розвитку фізичної культури і спорту, екологічному і санітарно-епідеміологічному добробуту, гарантування мінімального розвитку оплати праці, забезпечення державної підтримки сімей, материнств, батьківства і дитинства, інвалідів і людей похилого віку, розвиток систем соціальних служб, встановлення державних пенсій, допомога та інші гарантії соціального захисту. У реалізації соціальної

функції важливе місце належить проведенню державної політики в галузі освіти, науки, культури, здоров'я громадян.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства пріоритетним завданням соціальної функції є забезпечення соціальної безпеки людини і суспільства. Для виконання соціальної функції необхідно її фінансове забезпечення, що передусім пов'язано з бюджетним забезпеченням соціальних потреб держави. На даний час низький рівень життя широких верств населення, залишається однією з найголовніших соціальних проблем розвитку суспільства. Необхідно зазначити, що виконання державою своєї соціальної функції займає пріоритетне місце і є одним з головних показників, що характеризують розвиток країн і народів. Пошук нових шляхів економічного розвитку привів до усвідомлення, що тільки через забезпечення належного рівня життя може здійснюватися інтеграція в світове співтовариство, тобто якісного виконання державою своєї соціальної функції. В межах соціальної функції необхідно створити умови для повноцінного розвитку кожного громадянина України, надати соціальні гарантії всім верстам населення, розглядати процес економічного зростання країни через механізм соціалізації державних відносин, створити умови для якісного виконання державою своєї соціальної функції. Тобто, соціальна функція є однією з головних функцій держави, яка відіграє значну роль у розвитку суспільства і націлена на захист інтересів громадян. Таким чином, можна відзначити, що подальший розвиток держави не можливий без якісного виконання соціальної функції.

Яремчук Т.В., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Термін «соціальний захист» вживається у Конституції України (ст. 46), національному законодавстві, науковій та публіцистичній літературі, зарубіжній юридичній практиці. У широкому розумінні соціальний захист становить зміст соціальної функції держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі. У такому разі йдеться про всі заходи держави, спрямовані на забезпечення її соціальної функції. У цьому аспекті елементи соціального захисту притаманні різним сферам суспільних відносин, у яких реалізуються соціальні права громадян, – сферам застосування праці, соціального страхування, соціальної допомоги, охорони здоров'я, освіти, житлової політики.

У вузькому сенсі розуміння соціального захисту становить власне соціально-захисну діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків. Зокрема в літературі система соціального захисту населення визнається системою більш високого порядку, що включає як складову систему соціального забезпечення, а державне соціальне забезпечення розглядається як гарантія соціального захисту населення.

У Конституції України соціальний захист розуміється саме як система заходів щодо захисту населення від соціальних ризиків. Саме такий зміст закладено у ст. 46, де встановлено «право громадян на соціальний захист, що

включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом».

В Україні закладено правові та інституційні основи нової системи соціального захисту. Ця система характеризується такими рисами.

По-перше, у Конституції України проголошено право громадян на соціальний захист і встановлено державні гарантії його здійснення.

По-друге, створено численне соціально-захисне законодавство (термін «законодавство» в такому разі застосовується нами в найширшому значенні – як закони та підзаконні нормативно-правові акти, договірні акти), яким передбачається юридичний механізм надання населенню соціальних грошових виплат і соціальних послуг саме у певних випадках, які за міжнародно-правовою практикою отримали назву «соціальних ризиків».

По-третє, хоча в цій системі поки що немає єдиного правового акта, котрий закріпив би загальні засади саме соціального захисту, все ж наявні системний характер таких актів і їх функціональне «згрупування», спрямоване на захист населення від негативних наслідків настання соціальних ризиків.

По-четверте, в інституційному плані національна система соціального захисту включає: 1) всі організаційно-фінансово-правові форми, через які безпосередньо здійснюються соціальні виплати і надаються соціальні послуги окремим громадянам у разі настання соціальних ризиків, це – соціальне страхування, фінансування за рахунок податків, державна соціальна допомога, недержавне соціальне забезпечення; 2) непрямі (опосередковані) (рос. косвенные) заходи соціального захисту, які набувають дедалі ширшого застосування.

Структурно соціальний захист в Україні складається з таких частин.

А. Державний соціальний захист.

І. Загальна система соціального захисту:

1) загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

2) державна соціальна допомога.

II. Спеціальний соціальний захист.

III. Додатковий соціальний захист.

Б. Недержавне соціальне забезпечення:

1) недержавне пенсійне забезпечення.

2) недержавні соціальні послуги.

У фінансовому аспекті система соціального захисту в Україні складається з трьох джерел: фондів соціального страхування, державного бюджету, недержавних джерел. Частина системи соціального захисту, яка фінансується з державного бюджету будь-якої держави, виявляється у так званому соціальному бюджеті.

Система соціального захисту – це інтегрована цілісність соціального страхування, соціальної допомоги та гарантій, що орієнтована на сталий людський розвиток.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у випадку хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Соціальна допомога – це одна з основних форм підтримки суспільством осіб, чиє матеріальне становище не відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або є нижчим межі забезпеченості, визначеної законодавством. Соціальна допомога буває державною, благодійною, грошовою або натуральною тощо. Державна соціальна допомога – це гарантований державою рівень матеріальної підтримки громадян, тобто грошова виплата.

Державні соціальні гарантії встановлюються з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень.

Державні соціальні стандарти – це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Державні соціальні гарантії – це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від

До числа основних державних соціальних гарантій включаються: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

Основні державні соціальні гарантії, які є основним джерелом існування, не можуть бути нижчими від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Данилюк І. М., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

В умовах сучасної економічної та демографічної кризи молодіжні проблеми потребують поглибленого аналізу й регулювання, розробки збалансованої, виваженої політики.

Державна молодіжна політика – це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України.

Саме на початку 90-х років ХХ ст. почалося формування законодавства України з питань молодіжної політики. Перший концептуально-правовий документ нової державної молодіжної політики в Україні було прийнято ВР України 15.12.1992 р. Це Декларація Верховної Ради України «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні». Другим нормативно-правовим актом незалежної України щодо державної молодіжної політики став прийнятий менш ніж через два місяці після Декларації Закон України від 5.02.1993 р. № 2998-ХІІ «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні».

Після прийняття цих двох основоположних актів увага законодавця до проблем молоді згасла. Основна діяльність щодо державної молодіжної політики зосередилася у виконавчій владі. За кілька років в органах влади були створені окремі підрозділи з реалізації державної молодіжної політики, які формували достатньо єдину та ефективну систему управління. Проте, весь цей час молодь продовжувала вважатися об'єктом управління.

3.12.1995 р. Указом Президента України № 1129/95 було створено Національну раду з питань молодіжної політики при Президентові України. Цей дорадчий постійнодіючий колегіальний орган повинен був координувати діяльність органів виконавчої влади України в процесі формування та реалізації державної молодіжної політики. 1.12.1998 року було прийнято закон «Про молодіжні та дитячі громадські організації». Цей закон був покликаний впорядкувати ситуацію з молодіжними організаціями, які так активно використовувалися для своєї діяльності партіями національно-

патріотичного спрямування, що тоді були в опозиції. Всього було прийнято більше 40 нормативно-правових актів.

Аналіз інтенсивності прийняття правових актів дозволяє визначити наступну періодизацію процесу становлення державної молодіжної політики України:

I період – 1992-1998 рр. (було прийнято чотири нормативно-правові акти): становлення нормативно-правової бази державної молодіжної політики молоді незалежної держави;

II період – 1998-2000 рр.(було прийнято сім актів): розвиток нормативно-правової бази – визначення організаційних форм та формування основних напрямків реалізації державної молодіжної політики;

III період – 2001-2002 рр. (прийнято сім актів): вдосконалення нормативно-правової бази та формування нових напрямків державної молодіжної політики;

IV період – 2003-2004 рр. (шість актів): трансформація нормативно-правової бази державної молодіжної політики – підвищення соціальної спрямованості цієї політики;

V період – 2005 р.-до наших днів: намагання переосмислення та якісної трансформації нормативно-правової бази державної молодіжної політики.

Разом із тим, впродовж еволюції цієї нормативно – правової бази молодь перестала сприйматися як пасивний об'єкт управління, а перетворилася на рівноправного партнера органів влади. До того ж, була сформована достатньо цілісна та потужна нормативно-правова база, яка передбачає регламентацію всіх основних напрямків реалізації державної молодіжної політики

Головними завданнями державної молодіжної політики є:

– вивчення становища молоді, створення необхідних умов для зміцнення правових та матеріальних гарантій щодо здійснення прав і свобод молодих громадян, діяльності молодіжних організацій для повноцінного соціального становлення та розвитку молоді;

- допомога молодим людям у реалізації й самореалізації їх творчих можливостей та ініціатив, широке залучення юнаків і дівчат до активної участі у національно-культурному відродженні українського народу, формуванні його свідомості, розвитку традицій та національно-етнічних особливостей;
- залучення молоді до активної участі в економічному розвитку України;
- надання державою кожній молодій людині соціальних послуг по навчанню, вихованню, духовному і фізичному розвитку, професійній підготовці;
- координація зусиль усіх організацій та соціальних інститутів, що працюють з молоддю.

Державна молодіжна політика формується та реалізується шляхом:

- прийняття законодавчих актів, рішень державних органів, спрямованих на реалізацію державної молодіжної політики;
- проведення у ВР України щорічних слухань про становище молоді та підготовки доповіді з цього питання Верховній Раді України, Президенту України;
- діяльності в органах державної влади та управління всіх рівнів структурних підрозділів, що займаються проблемами молоді;
- створення соціальних служб для молоді та підготовки соціальних працівників;
- розробки та реалізації державних цільових програм з питань молодіжної політики;
- виділення у державному та місцевих бюджетах цільових коштів на фінансування державної молодіжної політики, залучення матеріальних і фінансових ресурсів підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян, заінтересованих у роботі з молоддю;
- утворення спеціальних фондів.

Розвиток нормативно-правової бази державної молодіжної політики України сам по собі не привів до вирішення основних проблем української

молоді. Деякі правові акти містять певні суперечності, а достатньо велика їх кількість просто не виконується. Це свідчить про недостатність виключно регламентаційно-правового підходу до процесу організації реалізації державної молодіжної політики України та необхідність більш активного залучення інших механізмів державного управління до діяльності в цій сфері.

Дубас Т. М., магістрантка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Одним з основних елементів соціального захисту завжди виступало соціальне страхування. Соціальне страхування є ланкою, яка об'єднує страхові інститути та суспільство. З одного боку, соціальне страхування виступає мірою соціального захисту, яке спрямоване на підняття рівня соціальної захищеності населення завдяки страхуванню соціальних ризиків.

З іншого боку, страхування потребує підтримки зі сторони приватних інвесторів та держави і паралельно є складовою соціального захисту. А також, виступає самостійним інститутом, що має свій економічний, законодавчий та організаційний базис.

Серед типових характеристик, що вирізняє соціальне страхування від інших форм соціального захисту можна виділити:

– обов'язковість для страхувальників (згідно закону) вносити страхові внески працівникам та роботодавцям.

- іншими формами соціального захисту не передбачається внесення страхових внесків, і тому вони більш масові;
- обов'язкове право застрахованих осіб на одержання страхових виплат при настанні страхових випадків;
- за допомогою солідарної та накопичувальної системи досягається високий рівень соціальних виплат;
- досить «дешево» соціальне страхування для держави та населення, що призводить до його масовості та обов'язкової участі в ньому всіх працюючих.

З соціальної точки зору, соціальне страхування виступає формою соціального захисту, що дає можливість у настанні соціальних ризиків зберегти необхідні стандарти рівня та якості життя, і відповідно, соціальний статус родин працівників.

В даному випадку, ефективність соціального страхування полягає у створенні універсальної системи захисту усіх верств населення від різних видів несприятливих ситуацій.

Що стосується економічної точки зору, то соціальне страхування є частиною доходів суб'єктів підприємницької діяльності, призначених для соціального захисту населення у випадках, які передбачені чинним законодавством. Страхування, певним чином, впливає на відтворення робочої сили, зокрема забезпечує та створює умови для збереження працездатності активного населення через систему страхових виплат внаслідок хвороби, нещасного випадку на виробництві, що призвело до втрати працездатності, задля підвищення її продуктивності, досягнення вищого рівня заробітної плати.

Соціальне страхування впливає на соціальні виплати, в тому числі на пенсію, допомогу по безробіттю, а також на розмір страхових внесків.

Що стосується, правової точки зору – соціальне страхування визначається як зобов'язання публічного та приватного характеру, що виникає на підставі законодавчої бази або договору, через який застрахована

особа зобов'язана сплачувати страхові внески і має право на забезпечення за рахунок засобів страхового фонду, при настанні страхового випадку.

Основними функціями соціального страхування є:

- захисна (проявляється у підтримці сформованого матеріального рівня застрахованої особи, якщо звичайне джерело доходу стає для неї недоступним з різних причин, що були викликані страховими випадками);
- компенсаційна функція (реалізується шляхом відшкодування збитків, внаслідок втрати працівником здоров'я або працездатності, оплати послуг, пов'язаних з реабілітацією та лікуванням);
- попереджувальна та профілактична (передбачає проведення комплексу організаційно-технічних медичних заходів, що в змозі захистити працездатність та здоров'я людей);
- соціальна (проявляється у зменшенні розриву і рівнях матеріального забезпечення непрацюючих та працюючих громадян; сприяє вирівнюванню життєвого рівня різних соціальних груп населення)
- контролююча (реалізується через забезпечення інтересів роботодавців, працівників та держави щодо надходження доходів і витрачання коштів фонду соціального страхування).

Отже, у соціальному страхуванні поєднуються соціальні та економічні елементи захисту населення, які забезпечують з допомогою правових, фінансових та організаційних механізмів можливості компенсації втраченого заробітку або інших витрат, які пов'язані зі здоров'ям: лікування, реабілітація чи професійна перепідготовка.

Мирошніченко Ю.А., магістрантка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

СУЧАСНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Соціальна допомога в Україні на теперішній час переживає досить бурхливий розвиток. Це пов'язано з двома протилежними тенденціями, що сформувались і дістали досить великої потужності. Одна з них є інстинктивною реакцією соціального організму країни на катастрофічне зубожіння українського народу, а друга – детермінується потребами оновлення українського суспільства на засадах загальнолюдських цінностей, що вимагає принципово нових підходів до соціальної політики держави у контексті її загальноєвропейської орієнтації.

Соціальна допомога трактується як «цілеспрямована діяльність у суспільстві, спрямована на надання допомоги різним категоріям населення, та забезпечення належного соціального, культурного та матеріального рівня життя членів суспільства».

Соціальна допомога, як складний механізм розв'язання актуальних соціальних проблем, здійснювана в межах конкретного суспільства, не є штучною надбудовою, якщо вона претендує на допомогу. Вона намагається відповідати тому життєвому простору, в межах якого здійснює своє буття суб'єкт соціальної допомоги тепер-і-зараз, тим гуманістичним цінностям, що визначають світогляд людини, її готовність до співробітництва та надання допомоги.

Зараз є досить актуальним питання соціальної допомоги в Україні тому, що кількість нужденних збільшується, а економічні можливості держави зменшуються. Соціальний розвиток у ХХІ ст. супроводжується нагромадженням гострих проблем життєдіяльності людей і пошуками шляхів і можливостей їх розв'язання.

Як свідчить історичний досвід, потреба у комплексній соціальній допомозі особливо зростає в кризові періоди, коли погіршується доля мільйонів людей. Власне таке становище склалося у нашій країні в 90-х роках і, на жаль, продовжує залишатися понині.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблеми соціальної допомоги дозволяють виявити та скоригувати шляхи, напрямки та перспективи розвитку країни як соціальної держави.

Сучасний розвиток соціальної сфери держави вимагає докорінних змін в проведенні соціальної політики та соціальної стратегії. Світовий досвід свідчить, що такими змінами можуть бути створення іноваційних систем у сфері соціального розвитку в Україні через застосування сучасних соціальних технологій.

Соціальний розвиток передусім передбачає якісне поліпшення показників, що характеризують соціальну сферу, до яких можна віднести: мінімальні соціальні гарантії, які забезпечують нижчий рівень соціальних показників: мінімальний споживчий бюджет; мінімальна заробітна плата та пенсія; прожитковий мінімум; доходи населення, їх структура, що визначають рівень життя населення; витрати населення та їх структура, що визначають якість життя населення; рівень заробітної плати та темпи її зростання; рівень пенсій за віком та рівень їх зростання; доступність послуг освіти та охорони здоров'я; доступність закладів культури.

Отже, сучасна стратегія розвитку соціальної допомоги в Україні істотно змінює своє обличчя, поступово звільняючись від застарілих стереотипів і формалізованих підходів, адаптуючи найкращі зразки вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Котик М.З., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Соціальна допомога займає важливе місце в системі соціального забезпечення населення України. Практична цінність соціальної допомоги полягає в тому, що кожний громадянин України отримує право на матеріальне забезпечення на рівні не нижчому від прожитковий мінімум, у разі, якщо з незалежних від нього причин його середньомісячний дохід не відповідає встановленому законодавством рівню, і якщо такий громадянин в силу різних обставин не застрахований в системі загальнообов'язкового соціального страхування, або якщо тривалість його страхового стажу не дає йому право на отримання соціальних страхових виплат. Фінансування всіх видів соціальної допомоги здійснюється за рахунок Державного та місцевих бюджетів. Це є однією з основних особливостей даної форми соціального забезпечення. Поряд з цим існують й інші специфічні ознаки соціальної допомоги, які відрізняють її від інших форм соціального забезпечень населень України.

Системи соціальної допомоги завжди базувалися на дотриманні головного принципу – підтримувати тих, хто не в змозі подбати про себе самостійно. Принципи організації та функціонування цієї системи з роками зазнавали суттєвих змін в наслідок дії різних соціально-демографічних та політико-економічних чинників. В Україні тільки впродовж останніх двох десятиліть відбулися зміни, які відбилися на рівні життя населення: економічний занепад, який спостерігався у 90-і роки, спричинив різке збідніння більшої частини населення. З метою пом'якшення наслідків цього

процесу державною проводилася цілеспрямована політика щодо підтримки найбільш вразливих верств населення. На сьогодні в Україні система соціальної допомоги представлена широким спектром різноманітних видів та форм соціальної підтримки найбільш вразливих верств населення, на які щорічно витрачається велика частина державного бюджету. Логічно обумовленим наслідком впровадження такої соціальної політики виявилася її обтяжливість для держбюджету та назріла необхідність пошуку шляхів реформування усієї системи державної соціальної допомоги.

Дослідженню змін системи соціальної допомоги та її впливу присвячені праці таких науковців, як Лібанової Е.М., Макарової О.В., Черенько Л.М., Колота А.М., Новікової О.Ф., Овчарової Л.Н., Авдеєвої М.А., Боярчук Т.В., Дубич К.В., Сухицької Н.В. та інших. Проте система соціальної допомоги в Україні безупинно розвивається, створюються нові моделі допомоги, соціальні організації.

Соціальна допомога – це особлива форма соціального забезпечення населення України, яка має свої специфічні ознаки. Надання державою права своїм громадянам на соціальну допомогу є важливим напрямком її соціальної політики, як гарантованого захисту від бідності та нужденності кожного, хто з об'єктивних причин потребує матеріальної підтримки. Однак, на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку розмір соціальної допомоги в більшості випадків не забезпечує громадянам достатнього життєвого рівня, оскільки прожитковий мінімум, визначений відповідно до законодавства України, не враховує всіх нормальних життєвих потреб людини. Тому, для вдосконалень системи державних соціальних допомог, перш за все, необхідно переглянути методику розрахунку прожиткового мінімуму. Крім того, варто чітко визначити підстави та умови призначень різних видів соціальної допомоги, систематизувати законодавство в цій сфері та привести його у відповідність до міжнародних стандартів.

Система соціальної допомоги в Україні передбачає виплату низки соціальних допомог. Поміж них переважають страхові соціальні допомоги,

необхідною умовою призначення яких є сплата страхових внесків. У той же час, важливою складовою соціальної політики будь-якої держави є виплата нестрахових соціальних допомог, які виплачуються за рахунок бюджетних коштів на безеквівалентній основі. У структурі призначення і виплати соціальних допомог в Україні незмінно переважають страхові соціальні допомоги (понад 80%). На державні соціальні допомоги в Україні припадає близько 13–17% усіх виплат. Сучасний розвиток системи соціального захисту населення України потребує комплексного підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку країни. Соціальне обслуговування, соціальне спонсорство, стимулювання надання послуг за допомогою прямого бюджетного фінансування та залучення коштів недержавних структур сприятиме підвищенню соціальних стандартів у державі та покращенню матеріальних умов існування малозахисених верств населення.

Одним із ключових завдань реформування системи соціальних послуг вразливим верствам населення має стати поступовий перехід від субсидії виробникам до адресної підтримки споживачів у формі споживчих субсидій як натуральних (ваучери, талони), так і грошових (соціальні рахунки), що сприятиме зростанню ефективності, адресності допомоги, якості та цільовому використанню коштів, що спрямовуються на надання соціальних послуг. Необхідна також оптимізація сектора одержувачів послуг за рахунок розвитку механізмів їх самозабезпечення; розробка системи моніторингу діяльності державних і недержавних організацій у сфері соціальних послуг, а також підвищення прозорості фінансової системи міжсекторної взаємодії; забезпечення високої якості аудиту некомерційного сектора для запобігання фінансовим зловживанням, особливо коли використовуються різні джерела (зокрема, державні) фінансування соціальних послуг.

Переконані, що впровадження таких заходів сприятиме прискоренню модернізації соціального захисту населення і дасть змогу сформувати ефективну систему фінансування та організації соціального захисту

населення на державному та регіональному рівнях; зменшити функціональне навантаження на центральні органи виконавчої влади у сфері регулювання соціального захисту та контролю за наданням соціальних послуг.

Кірічек А. В., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО ПОКАЗНИКИ

Рівень життя – характеристика економічного добробуту населення, що вимірюється як реальний доход на душу населення та кількість населення за межею бідності. Часто також приймаються до уваги доступ до системи охорони здоров'я, економічна нерівність, рівень освіти, доступ до певних товарів, очікувана тривалість життя при народженні. Часто терміну протиставляється термін «якість життя», що також приймає до уваги різноманітні неекономічні показники. Життєвий рівень населення залежить, з одного боку, від способу виробництва, який характеризується відносинами власності, рівнем розвитку матеріальної бази суспільства, сфери послуг та суспільною продуктивністю праці, а з іншого – від способу життя, що визначається загальними проявами життєдіяльності людини, а саме величиною потреб у різних життєвих благах та можливістю їх задоволення, виходячи з пропозиції товарів та послуг на ринку та реальних доходів населення. Отже, на рівень життя населення впливає ряд економічних, соціальних, політичних, культурних, інноваційних, екологічних та інших факторів.

Відповідно до конвенцій Міжнародної організації праці (МОП) кожна людина має право на такий життєвий рівень (включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд, соціальне обслуговування), який необхідний для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, а також право на забезпечення у разі безробіття, інвалідності тощо.

Підвищення рівня життя сприяє поліпшенню якості життя, тобто умов існування людини. Якість життя характеризується насамперед рівнем споживання товарів і послуг, а також включає соціальні результати економічного і політичного розвитку, а саме: середня тривалість життя, рівень захворюваності, умови й охорона праці, соціальна захищеність населення, поліпшення соціального середовища, забезпечення прав людини.

Згідно з рекомендаціями МОП рівень життя відображають такі показники: обсяг фонду споживання на душу населення, реальні доходи, тривалість життя, освіта; обсяг споживання важливих продуктів у натуральному виразі, забезпеченість житлом, комунальними і соціальними послугами, транспортом і зв'язком; охорона здоров'я, соціальне забезпечення. Виходячи з міжнародних норм необхідно також враховувати: зайнятість і умови праці, чинні соціальні гарантії, демографічні, екологічні умови, домашнє майно тощо. Окрім цього, необхідно брати до уваги поширення негативних соціально-економічних явищ, таких як інфляція, безробіття, бідність, злочинність, дискримінація в різних її проявах.

Потреби людей різноманітні. Потреба – це необхідність в життєвих засобах, яка набуває специфічної форми відповідно до культурного рівня та особистих якостей індивіда. У зв'язку з цим і різний набір потреб кожної людини. Для визначення ступеня задоволення потреб фактичне споживання товарів і послуг співвідносять з мінімальними і раціональними стандартами їх споживання.

У світовій практиці для характеристики рівня життя використовується такий інтегральний показник, як індекс людського розвитку, котрий включає три індикатори: національний або валовий внутрішній продукт на душу

населення (ВВП), тривалість життя, рівень освіти населення. Ці величини співвідносяться з найвищими світовими рівнями цих показників.

Національний дохід або внутрішній валовий продукт (ВВП) обчислюється в так званих доларах паритету купівельної спроможності (ПКС), тривалість життя – у роках, рівень освіти – роками навчання і грамотність дорослого населення – у відсотках.

Індекс людського розвитку вирізняється простотою обчислення, універсальністю, статистичною доступністю, однак він не повністю охоплює умови життя, всі основні компоненти рівня життя. Тому для обчислення інтегрального індексу рівня життя необхідно визначити індекси таких його компонентів у розрахунку на душу населення: харчування (за його калорійністю і вмістом білків), фонду домашнього майна (в порівнянних цінах), житла (площа з урахуванням вигод), здоров'я й охорони здоров'я (за динамікою тривалості життя, рівнем смертності, витратами на охорону здоров'я), освіти і культури (за кількістю місць навчання і витратами на освіту і культуру), послуг населенню (у порівнянних цінах) тощо.

Добриніна А.Д., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

ПЕНСІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗАКОНОДАВЧА БАЗА

Сьогодні в світі немає жодної держави, яка б повністю вирішила всі пенсійні проблеми. Свідчення цьому – в останні десятиліття в більшості економічно розвинених держав спостерігаються процеси реформування національних пенсійних систем. Україна в цьому питанні не є винятком, а

очевидно накопичила таких проблем більше, ніж інші країни. Певна річ, пенсійна система може бути ефективною тільки за наявності у державі ефективної економіки.

В умовах реформування системи пенсійного забезпечення в Україні фінансування цієї системи є одним із найгостріших питань сучасної соціальної політики. Останнім часом поняття «пенсійне забезпечення» стало предметом не тільки наукових дискусій, а навіть політичних спекуляцій, розуміння його багатьма людьми як обов'язкової державної соціальної виплати, що в кінцевому рахунку породило утриманське ставлення до пенсії, зруйнувавши тим самим стимулюючий характер її заробляння протягом трудового періоду життя людини.

Внесені зміни до пенсійного законодавства не зробили пенсійну систему прозорою і справедливою, а навпаки – погіршили умови призначення пенсій значній кількості громадян, також запропоновані зміни не ліквідували суттєву нерівність прав громадян на пенсію за професійною ознакою. Так, зокрема, державні службовці, народні депутати, прокурори, судді, наукові працівники, журналісти та деякі інші категорії продовжують одержувати значно більші пенсії та отримують їх за іншими правилами, при цьому сплачуючи майже такі самі страхові внески, що й інші працівники.

Збереження для окремих категорій громадян спеціальних пенсійних програм, якими встановлені відмінні від загальних умови пенсійного забезпечення, породжують диспропорції у пенсійному забезпеченні. І, незважаючи на будь-які аргументи, висловлювані на захист цієї несправедливості, таке нехтування положенням ст. 24 Конституції України, яка гарантує рівність прав громадян, руйнує уявлення в суспільстві про справедливість. Чимало проблем нині залишається і в правовому регулюванні пенсій за вислугу років та за віком на пільгових умовах. Якщо залишити все, як є, то ті особи, які працюють у відповідних галузях, ніколи не матимуть гідної пенсії.

У сучасних умовах для України найбільш прийнятною є багаторівнева пенсійна система. Враховуючи це, в подальшому пенсійну реформу необхідно проводити комплексно, за трьома напрямками: реформування солідарної системи, створення обов'язкової накопичувальної системи та розвиток добровільної накопичувальної системи. Багаторівнева пенсійна система – це реальний шлях до підвищення рівня пенсійного забезпечення, шлях до зближення співвідношення між середніми розмірами пенсій і отримуваної під час роботи заробітної плати.

Реформування пенсійної системи в найближчій перспективі повинне бути націлене на підвищення її збалансованості й фінансової стабільності. Вирішувати на сучасному етапі проблему підвищення розмірів пенсій необхідно тільки в комплексі з підвищенням заробітної плати, тому що основним джерелом формування бюджету Пенсійного фонду є надходження з нарахувань на фонд заробітної плати. Будь-які інші рішення – це тільки тимчасові півзаходи. Саме тому створення нових робочих місць, зріст заробітної плати й легалізація її виплати є головною передумовою для підвищення розмірів пенсій.

Покропивна О.Л., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БІЙЦІВ АТО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Події на сході України в 2014 році розширили сферу дії системи соціального захисту. Виникла потреба здійснення соціального захисту

військовослужбовців та інших учасників антитерористичної операції, які захищають незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України. Учасників антитерористичної операції віднесено до категорії учасників бойових дій, що надає їм право користуватися гарантіями соціального захисту ветеранів війни. Створено Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції (Постанова КМУ від 11.08.14р. № 326), на яку покладено завдання соціального захисту ветеранів війни та учасників АТО. Державна політика в сфері соціального захисту бійців АТО заключається у наданні ряду соціальних послуг, зокрема послуги адаптації, реабілітації та грошову підтримку; допомога з житлом та працевлаштуванням, які надаються відповідно до встановленого законодавства.

Аналіз сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту учасників антитерористичної операції свідчить про наступне. По-перше, залишається актуальним питання підвищення рівня грошового забезпечення та створення ефективної системи матеріального заохочення та соціального захисту мобілізованих військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у проведенні АТО.

Важливо зазначити, що певні позитивні зрушення нині відбуваються, зокрема це стосується чітко встановлених розмірів допомоги. Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» інвалідам війни та учасникам АТО також щорічно виплачується разова грошова допомога.

Соціальний захист учасників АТО охоплює також питання, пов'язані з трудовою діяльністю. За працівниками, призваними на військову службу під час мобілізації, зберігаються (на особливий період, але не більше одного року) місце роботи, посада й компенсується середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, в яких вони працювали на час призову незалежно від підпорядкування та форми власності. Виплата компенсацій здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до

Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Найбільш актуальним питанням лишається адаптація та реабілітація учасників АТО. Керівництво держави вживає заходів щодо їхньої реабілітації. Прикладом того є постанова від 21 червня 2017 року № 432, якою Кабінет Міністрів України затвердив порядок організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції. Ще одне рішення уряду спрямоване на захист наших вояків – Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 475-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції на період до 2022 року». В цьому урядовому документі зазначається, що протягом його дії обов'язкову психологічну реабілітацію пройдуть понад 350 тис. учасників АТО. Близько 98% тих, хто отримав захворювання, поранення або каліцтво під час або внаслідок участі в АТО, отримають послуги з медичної та фізичної реабілітації.

За даними Мінсоцполітики, сьогодні 296 тис. 278 учасників бойових дій користуються пільгами та гарантіями держави. Загалом в Україні налічується майже 306 тисяч ветеранів АТО, частина з яких потребує психологічної, а дехто – і медичної реабілітації. За останніми урядовими даними, близько 5 тисяч учасників АТО отримали статус інвалідів. У 2017 році уряд виділив 22 млн 454 тис. грн. на санаторно-курортне лікування учасників бойових дій.

Наразі існує проблема психологічної реабілітації учасників бойових дій зони АТО, що є не менш важливо. Існує думка, що після повернення з зони бойових дій, людині важко адаптуватись до мирного способу життя, віднайти своє місце в суспільстві і жити далі.

27.12.2017 р. Кабінет Міністрів України затвердив порядок психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції. Згідно даного документу, передбачається надання низки послуг, зокрема

проведення психологічної діагностики, психологічної просвіти та інформування, психологічної підтримки, психотерапії тощо. Надання таких послуг покладено на структурні підрозділи з питань соціального захисту населення обласних, Київської міської держадміністрації, районних держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних рад.

Проте варто зазначити деякі ускладнення, оскільки з одного боку, в Україні немає традиції звернення до психоаналітиків, і військові тут не виняток. Адже ніхто не може надати психологічну допомогу примусово. З іншого, нашій державі бракує кваліфікованих військових психологів.

Не менш болюче питання, стосовно житла та надання земельної ділянки для даної категорії осіб.

Житлове питання загострюється з кожним днем. І Хоча в Україні існує Комплексна програма забезпечення житлом військовослужбовців, проте внаслідок хронічного недофінансування ефективність зазначеної програми як інструменту вирішення житлових проблем військовослужбовців є вкрай низькою.

Як бачимо, проблема соціального захисту бійців АТО в Україні стоїть дуже гостро, що негативно позначається на якісному складі війська, знижує мотивацію, породжує невдоволення тощо. Основними напрямками покращення роботи державного сектору надання соціальної підтримки, необхідно запровадити наступне: по-перше, розробити єдиний держ. реєстр АТО. Це забезпечить створення Єдиної Базы всіх дійсно потребуючих допомоги (адресність) та змогу відстежувати: куди, кому і з якою метою були надані кошти, послуги і т.д.

Наступним кроком має бути реформування системи грошового забезпечення та забезпечення житлом, зокрема пошук можливих організацій – донорів, створення соціальних проектів тощо; підвищення ефективності вже існуючої системи пільг та компенсацій для учасників АТО та членів їхніх сімей, а також удосконалення системи надання психологічної та

фізіологічної реабілітації та забезпечення санаторно-курортним лікуванням, за допомогою зарубіжних спеціалістів.

Панькович Ю.Ю., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі і захисті (ст. 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»).

Одним з важливих напрямків соціальної політики є соціальний захист інвалідів. Ставлення до громадян з обмеженими можливостями є характерною ознакою цивілізованості держави та її демократичності.

В основі принципу соціального захисту інвалідів лежить не соціальне забезпечення, як пасивна функція соціального захисту, а захищеність інвалідів через створення для них у суспільстві відповідних умов та рівних можливостей для реалізації життєвих потреб, здібностей та творчого потенціалу.

В Україні кожен 18-й громадянин – інвалід, тобто людина, яка потребує допомоги та підтримки від держави не лише в грошовому еквіваленті, а й особливого планування житла, облаштування під'їздів,

громадського транспорту, забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення, сприяння у здобутті освіти, професійних знань, працевлаштування, медичних і культурних послуг. Широкий спектр проблем людей з інвалідністю в Україні свідчить про необхідність посиленої і комплексної уваги з боку держави й суспільства. Сучасне життя формує відповідні вимоги до соціального захисту цієї категорії населення.

Практика показує, що значна частина положень соціально-економічної політики щодо інвалідів застаріла і не відповідає потребам сьогодення, а також не узгоджується із загальновизнаними високогуманними міжнародними нормами і стандартами. Правове поле хоча й містить багато позитивних кроків на шляху вирішення численних проблем інвалідів, але є переважно декларативним, не забезпеченим матеріальними ресурсами та механізмами управлінського впровадження. Отже, існуюча система соціального захисту інвалідів потребує суттєвих змін і доповнень, модернізації.

Досвід високорозвинутих країн засвідчив про неефективність пасивної державної політики у сфері соціального захисту громадян з особливими потребами, яка формується на основі компенсаційних витрат – пенсій, грошової допомоги, пільг, компенсацій тощо. Соціальна підтримка інвалідів у провідних країнах Європи за останні 30 років характеризується виділенням значних ресурсів на створення доступного для осіб з обмеженими можливостями середовища для існування, навчання, створення спеціальних і облаштування наявних робочих місць. На наш погляд, сучасна система соціального захисту інвалідів охоплює не лише державну соціальну допомогу та пенсійне забезпечення, систему пільг і компенсацій та соціально-побутове обслуговування, але й включає охорону здоров'я, освіту та зайнятість осіб з інвалідністю, а також соціальну і професійну реабілітацію та соціальну інтеграцію в суспільство. Тобто соціальний захист осіб з інвалідністю включає не лише матеріальні питання, а й весь спектр

проблем і потреб людського життя. Ця теза зумовлена тим, що в сучасному суспільстві будь-яка людина потребує розширеного соціального захисту, який полягає не тільки в фінансово-матеріальній підтримці, а й у створенні різнобічних умов для повноцінного функціонування і розвитку особи, максимальної реалізації її потреб та інтересів.

Також існують проблеми з освітою та працевлаштуванням інвалідів, над якими слід працювати і покращувати ситуацію.

Таким чином, політика соціального захисту інвалідів має включати нові концептуальні підходи, що охоплюють соціально-економічні, політико-правові, організаційно-управлінські, науково-методологічні, морально-етичні та інформаційні аспекти.

Аналіз актуальних проблем соціального захисту інвалідів в Україні засвідчує, що на нинішньому етапі недостатньо здійснено заходів щодо забезпечення повноцінного життя людей з обмеженими можливостями та фізичними вадами, не проведена модернізація існуючої системи соціального захисту інвалідів.

Богомаз Л.А., студентка

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ІНТЕРНАТНА ФОРМА 2017-2026

В Україні, як і в інших країнах світу, є діти, які живуть у несприятливих умовах і потребують особливої уваги. До такої категорії дітей належать і діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. На сьогоднішній день в Україні в умовах економічної кризи, політичної і

соціальної нестабільності, існує тенденція до збільшення кількості таких дітей.

Основними причинами сирітства дітей в нашій країні є відмова від дитини в пологовому будинку, смерть або невиліковна хвороба батьків дитини, а також позбавлення батьківських прав батьків дитини у зв'язку зі злісним невиконанням батьками своїх обов'язків, тобто соціальна дезорганізація сім'ї, фінансово-економічні труднощі, асоціальна поведінка батьків (пияцтво, наркоманія, злочинна поведінка). Науковці виділяють 2 основних види сирітства, повне – діти-сироти, батьки яких померли або загинули та соціальне – діти, позбавлені батьківського піклування, батьки яких живі але з певних причин не виконують своїх обов'язків по відношенню до власних дітей.

До проблем сирітства в Україні ми відносимо: проблеми соціального характеру, проблеми медичного та психологічного характеру. Причиною проблем соціального характеру є соціальний статус дитини, яка залишилася без піклування батьків в дитячому будинку чи інтернатному закладі – вона «нічия» дитина. Зневажливе ставлення до таких дітей зі звичайних сімей, нестача уваги з боку дорослих, низький індекс самостійності. Серед проблем медичного характеру варто зазначити про підвищений ризик захворювань дітей, позбавлених батьківської опіки. Проблеми психологічного характеру частіше визначаються ранньою депривацією неформального спілкування з дорослими (нестачею батьківської ласки, любові), що стає причиною замкнутості, емоційної прохолоди, агресивності, підвищеної уразливості вихованців дитячого будинку.

Однак, інтернатні форми влаштування дітей-сиріт не забезпечують повноцінного духовного та емоційного розвитку, соціалізації особистості, а при виході з дитячих будинків дитина стикається з повним спектром проблем, які були перераховані вище. Тому з 2017 року буде проведена масштабна реформа інтернатних закладів.

Із загальної кількості дитячих закладів найпоширенішими є спеціальні загальноосвітні школи-інтернати для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (263 заклади), спеціалізовані загальноосвітні школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати, колегіуми-інтернати (91 заклад), загальноосвітні школи-інтернати для дітей, які потребують соціальної допомоги (89 закладів). Найменшу групу закладів в Україні становлять дитячі будинки (38 закладів), будинки дитини (38 закладів) та притулки для дітей (8 закладів).

В кінці минулого року уповноважений Президента по правах дитини оголосив про проведення масштабної реформи інтернатних закладів, яка має на меті зменшити кількість дітей, які виховують ві інтернатах на 70%, та збільшити кількість дитячих будинків сімейного типу і патронажних сімей.

На думку Уповноваженого Президента України з прав дитини, інтернатна система невиправдано дорога і неефективна. «Реформа розрахована на 10 років і основне це те, що діти мають жити в сім'ї, а держава має підтримати дитину в сім'ї, а не в інтернатному закладі. Ми маємо переформатувати політику на підтримку сім'ї. Сьогодні 1,5% дитячого населення України живе в інтернатних закладах. Через 10 років кількість дітей в інтернатних закладах має скласти 0,5%, тобто на 70% кількість дітей має бути зменшена, протягом наступного року кожен регіон має розробити свій власний план реформування системи інституцій та розвитку соціальних послуг в громадах, направлений на підтримку сімей з дітьми з особливими потребами, неблагополучних сімей, розвиток інклюзивної освіти, реабілітаційних послуг тощо, щоб запобігти потраплянню дітей до інтернатів. Ті, що з різних причин все ж залишатимуться в інституціях, а не у сім'ях, мешкатимуть в умовах максимально наближених до сімейних – до 15 осіб в одному закладі».

Процес деінституціалізації розпочався з затвердженням Кабміном Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки.

Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки була схвалена урядом у серпні 2017 року і передбачає три етапи реалізації.

Перший етап (2017-2018 рр) передбачає аналіз існуючої мережі інтернатних закладів, а саме:

- розробити і ухвалити нормативно-правові акти, організувати методичне забезпечення, необхідне для впровадження реформи системи інституційного догляду та виховання дітей;
- проаналізувати існуючу мережу закладів інституційного догляду за дітьми, оцінити забезпечення прав дітей в кожному регіоні і затвердити регіональні плани реформування системи інституційного догляду та виховання дітей;
- сформувати і навчити регіональні команди по впровадженню стратегії;
- розробити навчальні програми для підготовки, перепідготовки фахівців, зокрема тих, які працюють з дітьми з інвалідністю;
- розробити критерії моніторингу процесу реформування системи інституційного догляду та виховання дітей;
- залучити інвестиції для впровадження реформи системи інституційного догляду та виховання дітей.

Другий етап (2019-2024 рр) – виконання регіональних планів реформування інтернатних закладів, припинення практики влаштування дітей віком до трьох років до інтернатів, зменшення кількості дітей, які виховуються в інтернатних закладах, шляхом їх влаштування до сімейних форм виховання, забезпечення доступності послуг для дітей та сімей з дітьми відповідно до їх потреб на рівні територіальної громади, скорочення мережі

загальноосвітніх інтернатних закладів для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування.

На третьому етапі (2025-26 рр) передбачається аналіз досягнення очікуваних результатів та визначення стратегічного напрямку подальшого розвитку системи забезпечення та захисту прав дітей.

В цілому, очевидно, що проблеми, пов'язані з положенням дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, вимагають для їх вирішення цілеспрямованих, скоординованих зусиль державних і громадських інститутів.

Середюк В.О., студент

ф-ту соціально-економічної освіти

та управління НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:

Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ВІЛ/СНІД ЗАХВОРЮВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Питання протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері охорони здоров'я і соціального розвитку та предметом міжнародних зобов'язань України у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, зокрема щодо досягнення цілей розвитку, проголошених у Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, та виконання Політичної декларації 2011 року Організації Об'єднаних Націй з активізації зусиль для викорінення ВІЛ-інфекції/СНІДу.

На сьогодні в Україні, епідемічна ситуація характеризується високим рівнем поширення ВІЛ-інфекції серед представників різних груп населення, насамперед осіб, які належать до групи підвищеного ризику щодо

інфікування ВІЛ, переважним ураженням осіб працездатного віку, нерівномірним поширенням та зміною основного шляху передачі ВІЛ з парентерального на статевий. Епідемія ВІЛ-інфекції є чинником негативного впливу на працездатне населення України та призводить до негативних соціально-економічних наслідків.

Для контролю та зниженню нових уражень на ВІЛ/СНІД, соціальна політика держави, на загальнодержавному рівні реалізує Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки», а також «Стандарт надання соціальних послуг з профілактики ВІЛ-інфекції серед осіб з високим ризиком інфікування».

Аналізуючи стандарти надання соціальних послуг з профілактики ВІЛ-інфекції серед осіб з високим ризиком інфікування, а також соціальну програму протидії ВІЛ/СНІДу на 2014-2018 роки, можна прийти до висновку, що соціальна політика держави зацікавлена протидіяти новим ураженням та розвитку ВІЛ/СНІДу в Україні. Стандарти на практиці більш менш реалізуються щодо людей, які живуть з ВІЛ/СНІД, а соціальна програма протидії ВІЛ/СНІДу на 2014-2018 рік в повну міру не дає ніякого результату.

В розрізі даної програми можливі три варіанти розв'язання проблеми.

Перший варіант передбачає комплексний підхід до протидії епідемії, який застосовувався в рамках виконання Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 роки.

Другий варіант передбачає реалізацію Стратегії ООН щодо подолання епідемії ВІЛ-інфекції у світі на 2011-2015 роки. Проте з огляду на складний соціально-економічний стан та проведення реформування системи охорони здоров'я у регіонах досягнення цілей зазначеної Стратегії до 2015 року в повному обсязі є неможливим.

Третій, оптимальний варіант передбачає створення системи безперервного надання якісних і доступних послуг з профілактики та

діагностики ВІЛ-інфекції, насамперед представникам груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ, послуг з лікування, догляду і підтримки людей, які живуть з ВІЛ, у рамках реформування системи охорони здоров'я.

Соціальна політика держави покликана протидіяти розвитку ВІЛ/СНІД серед населення України, але щоб це було дійсно ефективно їй потрібно під собою мати три кити опору, а саме: якісне фінансування; якісно продуману стратегію та програму дій; високий пріоритет щодо протидії ВІЛ/СНІД саме серед молоді та груп ризику.

Активність епідемічного процесу ВІЛ-інфекції продовжує підтримуватись за рахунок прихованого компоненту. Майже половина оціночної кількості людей, які живуть з ВІЛ (ЛЖВ) не знає про свій ВІЛ-позитивний статус.

Щорічно близько третини виявлених ВІЛ-позитивних осіб залишаються поза медичним обліком (26,7%-2017р.). і біля 20% ЛЖВ, які перебувають на обліку не звертаються за медичною допомогою.

Більше 50% осіб віком 15 років і старше (56,4% в 2017р.) виявляються вперше на 3 та 4 клінічних стадіях ВІЛ-інфекції.

В умовах розбудови системи громадського здоров'я пріоритетними кроками у боротьбі з епідемією ВІЛ-інфекції в країні залишаються забезпечення рівного доступу до консультування і тестування на ВІЛ загального населення та представників груп ризику щодо інфікування ВІЛ, вчасне охоплення ВІЛ-інфікованих осіб послугами догляду та підтримки, антиретровірусним лікуванням, попередження нових випадків інфікування ВІЛ. Розширення обсягів антиретровірусної терапії дозволяє ЛЖВ отримати шанс на якісне та продуктивне життя та розширює можливості попередження подальшої передачі ВІЛ.

Упереджене ставлення що до ЛЖВ, що призводить до стереотипів, а це в свою чергу призводить до стигматизації і подальшої дискримінації (порушення прав людини), також є однією з вагомих причин чому епідемія і

далі розвивається, адже соціальна політика держави протидіє стигмі та дискримінації, проте на практиці ця протидія не відповідає дійсності.

Соціальна політика стосовно профілактики та боротьбі щодо ВІЛ/СНІД захворювань діє лише на 50%, безкоштовно забезпечуючи людей, що живуть з ВІЛ антиретровірусними препаратами (АРТ); безкоштовно надаючи їм соціальні, медичні, психологічні, юридичні, інформаційні та соціально-економічні послуги, дотримуючись стандартів їх надання. Однак, соціальна політика в іншу міру, занадто опікується лише групами ризику не звертаючи увагу на молодь, що в свою чергу аж ніяк не сприяє зниженню нових уражень на ВІЛ серед цієї категорії українського населення, що в свою чергу сприяє занепаду сучасної молодіжної політики на якій тримається весь економічний та соціальний прогрес і розвиток держави загалом.

Саме недосконалість соціальної політики в реалізації програм з протидії та профілактики ВІЛ/СНІДу зумовлюють лише короткочасне уповільнення розвитку епідемії, але аж ніяк її викорененню та виконанню поставлених цілей.

Реальність результатів в боротьбі с епідемією мають лише громадські та інші неурядові організації або міжнародні фонди, коли як соціальна політика в цьому питанні опікується лише тими хто вже має статус ВІЛ/СНІД, але не тими хто може його отримати в майбутньому, що показує неефективність профілактичної роботи.

Звісно така негативна тенденція пояснюється державою війною на сході, окупацією АР Крим, економічними негараздами, довготривалими реформами та змінами, що з року в рік не уможлиблює ефективну боротьбу з епідемією ВІЛ/СНІД, а с плином часу кількість зламаних життів зростає, особливо серед молоді, адже вірус імунодефіциту людини досі є невиліковний.

Качалкіна О.М., магістрантка
ф-ту соціально-економічної освіти
та управління НПУ імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник:
Сушицька Н.В., к.ю.н., доцент

МЕТОДИКА І ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ДІТЬМИ

Незахищеною категорією у будь-якій країні є діти, члени сімей яких потребують допомоги від суспільства у вирішенні своїх проблем. Діти з таких сімей, як правило, перебувають у складному матеріальному, психологічному, емоційному стані. Не бажаючи примиритися з реальністю, діти йдуть із рідних домівок. У значної частини таких дітей фактично немає рідних сімей, оскільки батьки п'ють, бродяжать, перебувають у місцях позбавлення волі тощо. Діти вимушені проживати у чужих людей, у сім'ях родичів, в оточенні інших дітей, на вокзалах, у залишених будівлях тощо.

За останні 10-15 років кількість дітей, які більшу частину свого часу, в тому числі й нічного, перебувають на вулиці, набула великого масштабу. З'явилася нова категорія дітей, яких звично називають «дітьми вулиці». У державних закладах про них говорять як про безпритульних, соціальних сиріт, позбавлених батьківської опіки. В Україні спостерігається катастрофічне збільшення кількості дітей, позбавлених батьківського піклування. Із 80 тисяч дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки, лише близько 7% – біологічні сироти, тобто реально не мають батьків. Решта — діти, котрі стали сиротами при живих батьках. Частина таких дітей іде жити на «вулицю», і вулиця стає для них домівкою.

У своїх документах Рада Європи керується такими положеннями: «діти вулиці», або безпритульні діти – це діти або підлітки, молодші 18 років, які перебувають на вулиці більш-менш тривалий відрізок часу. Вони мігрують з

одного місця в інше, мають свої групи і свої контакти на вулиці. Їх офіційна адреса – адреса батьків чи адреса офіційної установи соціального захисту. Те, що їх відрізняє від інших, це те, що вони не мають контактів з підлітками, дорослими чи організаціями, які несуть відповідальність за них – батьками, школами, установами захисту дітей.

Саме тому постала необхідність надання соціальної допомоги цим дітям, що дозволить їм повернутися до рідної сім'ї, знайти інше постійне місце проживання, розпочати повноцінне самостійне життя. У 90-х роках для вирішення даної проблеми в Україні була створена система державних і недержавних притулків. Однак більшість них є закладами закритого типу, куди діти підліткового віку добровільно не звертаються. Крім того, там не передбачена вулична соціальна робота, яка б дозволила знайти контакт з «дітьми вулиці», зацікавити їх у зміні життєвої ситуації.

За визначенням ЮНІСЕФ, «діти вулиці – це неповнолітні, для яких вулиця (в широкому розумінні слова, що містить і незайняте житло, і незаселені землі і т.п.) стала постійним місцем перебування».

Безперечно, дане визначення не охоплює велику кількість варіантів існування дітей, які з різних причин опинилися на вулиці. Адже серед них є й такі, котрі мають домівку, батьків або близьких людей. У ряді країн паралельно функціонують два поняття: «діти, які працюють на вулиці» і «діти, які живуть на вулиці». Іноді зустрічається таке поняття, як «діти, котрі живуть на вулиці разом із своєю сім'єю».

Історично категорія безпритульності трактувалася науковцями з позицій двох підходів:

1. *Психологічного*, при якому увага концентрується на внутрішніх чинниках – якостях особистості та мотивації поведінки дитини. Нині при психологічному підході враховуються суб'єктивні відчуття дитини, коли вона відчуває себе самотньою, самотньою, незахищеною – таким дітям не вистачає емоційного зв'язку з батьками;

2. *Соціального*, коли характеризується не особистість безпритульного, а соціальні умови, в яких він перебував і перебуває. Тут визначальним чинником є невідповідність сім'ї прийнятним суспільним нормам. Крайність цього підходу є думка про те, що при оптимізації економіки країни та покращенні матеріального забезпечення конкретної сім'ї явище безпритульності повністю зникне. Сьогодні, коли потрібно говорити не лише про суть та причини безпритульності, але і про засоби і методи її подолання, можна і потрібно виділити додаткові аспекти категорії безпритульності.

Соціально-політичний аспект передбачає ставлення держави до безпритульності як суспільного явища; розробку, вдосконалення і реалізацію відповідного законодавства, контроль за його виконанням, фінансування.

Нормативно-правовий аспект полягає у створенні законодавчої бази для реалізації основних прав безпритульної дитини – права на сім'ю та гідне життя, проголошених Конвенцією ООН про права дитини.

Економічний аспект розглядає явища безпритульності як проблему нерозвиненої економіки держави, і відповідно, сім'ї. На економічний фактор, як один із визначальних у виникненні безпритульності, вказують всі дослідники цього явища.

Культурний аспект – у тлумаченні безпритульності як процесу і результату рівня розвитку суспільства і безпритульної дитини, збереженого у типах і формах організації її життя; створення загальної методології та концепції розуміння суспільних процесів, що призвели до безпритульності. Тут важливе місце займає виховання відповідної культури та цінностей у громадськості, залучення її до вирішення проблем.

За *соціокультурним* аспектом соціальність особистості суттєва характеристика особи, яка розкриває міру громадського в людині та характеризує ставлення особистості до соціальної дійсності. Вона виявляється у різноманітних взаємозв'язках і взаємодіях людей, є сукупністю універсальних зв'язків, якостей, властивостей особистості, що складає їх єдність.

Демографічний аспект віддзеркалює чисельність дитячого населення, народжуваність, смертність, стан охорони здоров'я тощо на стані проблеми безпритульності у конкретній країні в конкретний час.

Історичний аспект вивчає історичні чинники та причини виникнення та подолання дитячої безпритульності в часи великих катастроф. Для кожної історичної доби характерні свої особливості ставлення до жебрацтва, бродяжництва, сирітства.

Педагогічний аспект розглядає умови, шляхи, засоби і методи формування особистості дитини, що опинилася в асоціальному виховному середовищі. Головним чинником, що призводить до цього явища, визнаними всіма, хто займається цією проблемою, є негаразди в сім'ї, сімейному вихованні, які штовхають дітей до складного життя на вулиці.

Ящук Ю.О., студентка ф-ту соціально-економічної освіти та управління НПУ імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник: Сухицька Н.В., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

За два с половиною роки тривалості внутрішнього переміщення влада України непевно реалізує політику стабілізації ситуації в Україні, гарантування конституційних прав та забезпечення прав переміщених громадян. Громадськість відмічає ряд позитивних зрушень – прийняття законодавчої бази, що закріплює права і свободи ВПО, створення Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та ВПО як координуючого центрального органу виконавчої влади тощо. Більшість із здійснених або здійснюваних кроків не є достатньо ефективними, а деякі взагалі суперечать Конституції України та міжнародним правовим нормам.

Головними проблемами ВПО в Україні залишаються припинення або відмова у нарахуванні соціальних виплат, перевірки, незрозумілість процедур. За даними громадських організацій, які надають правову допомогу внутрішньо переміщеним особам, переселенці ще звертаються за юридичною допомогою із питань відновлення документів (паспорт, ПІН, документи про освіту, правовстановлюючих документів на майно), отримання довідки ВПО, отримання субсидій.

Серйозним викликом для ВПО є питання працевлаштування та пошук житла.

Дві основні проблеми, з якими стикалися приблизно 40% ВПО під час пошуку роботи, — це низькі заробітні плати та невідповідність вакансій їхній освіті та професії. ВПО зазначають, що роботодавці часто не хочуть їх наймати й таким чином їх дискримінують відносно місцевого населення.

У приблизно 90% випадків переселенці зі сходу України та Криму мешкають у приватному секторі (орендовані будинки або квартири), за які змушені сплачувати за власний рахунок, оскільки державна грошова допомога не може покрити усієї вартості оренди. Біля 4% ВПО все ще проживають у місцях компактного поселення (МКП), що є фактором сповільнення їх успішної інтеграції в приймаючу громаду.

Благодійний фонд «Восток SOS» надає правові консультації внутрішньо-переміщеним особам через «гарячі-лінії», особисті прийоми та онлайн-консультації. Оскільки вони постійно й безперервно співпрацюють з даною категорією осіб, можуть зібрати, проаналізувати та конкретизувати нагальні проблеми їхньої адаптації в соціумі, спеціалісти розробили низку рекомендацій щодо покращення соціального захисту ВПО:

1. Гармонізувати нормативно-правову базу та узгодити положення ЗУ «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» із нормами Постанов Кабінету Міністрів України, які регламентують реалізацію прав та свобод внутрішньо переміщених осіб.

2. Прийняти відповідні Закони та підзаконні нормативно-правові акти, які дозволять реалізувати права внутрішньо переміщених осіб, зокрема, на житло.

3. При складанні листів з рекомендаціями та роз'ясненнями суворо дотримуватися норм діючого законодавства та не допускати розширеного трактування положень нормативно-правових актів.

4. Скасувати Постанову КМУ від 04.03.2015 № 79, якою запровадженні перевірки місця проживання переселенців та проставлення відмітки про реєстрації проживання у довідках про взяття на облік.

5. Розробити Порядок нарахування та перерахунку призначеної щомісячної адресної допомоги, який би містив чіткі алгоритми, розрахунки (призначення, зменшення, збільшення) розміру щомісячної адресної допомоги

6. Періодично проводити оцінку та переглядати критерії уразливості груп переселенців, яким надається гуманітарна допомога.

На нашу думку, основним напрямком соціального забезпечення в роботі з внутрішньо переміщеними особами має бути їх працевлаштування, що сприятиме соціалізації та інтеграції осіб в соціум, а також сприянню їхньої фінансової незалежності, що зменшить навантаження на державний бюджет.

Богдан О.А., магістрантка фак-ту соціально-економічної освіти та управління НПУ ім. М.П. Драгоманова
Науковий керівник: Коновалова М.В., к.н. держ. упр.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Дослідженню проблем соціальної політики присвячено чимало праць зарубіжних і вітчизняних учених. Питання, пов'язані з вивченням ролі і місця

соціальної політики в побудові соціальної держави, давно привертають увагу філософів, соціологів, істориків, політологів, правознавців.

Соціальна політика – це не тільки питання соціального захисту й життєзабезпечення населення, турбота про здоров'я нації, допомога соціально вразливим верствам суспільства. Важливим завданням державної влади є служіння інтересам населення, досягнення його добробуту, тому соціальну політику можна вважати одним із видів регулювання держави, яку називають державою загального добробуту.

Соціальна політика включає економічні аспекти, вдосконалення системи освіти, використання нових технологій, запобігання соціальним конфліктам, зміцнення соціального партнерства, досягнення взаєморозуміння в суспільстві. Соціальна політика покликана вирішувати такі питання, як зайнятість, боротьба з безробіттям, соціальною маргіналізацією. У центрі соціального виміру стоїть головний фактор продуктивних сил – людина, її проблеми та потреби, перспективи її професійного й соціального розвитку.

Під соціальною політикою розуміють діяльність суб'єктів управління різного рівня, спрямовану на управління соціальним розвитком суспільства, забезпечення матеріальних і культурних потреб його членів і регулювання процесів соціальної диференціації.

Існує думка, що під соціальною політикою варто розуміти цілеспрямовану діяльність держави й інститутів громадянського суспільства з регулювання соціальної сфери та соціальних відносин заради вдосконалення умов життя населення, насамперед соціально незахищених груп.

Можна стверджувати, що різні дослідники мають різне твердження щодо поняття «соціальна політика», проте усі мають певне позитивне значення, і реальна соціальна політика, реалізована більшістю сучасних розвинених держав, містить елементи кожного з цих підходів.

Досить важливим, на нашу думку, є теоретико-методологічний підхід до поняття «соціальна держава». У сучасній науковій літературі соціальна

держава визначається як «правова демократична держава, що здійснює сильну соціальну політику й розвиває вітчизняну соціальну ринкову економіку, спрямовану на стабільне забезпечення високого життєвого рівня й зайнятості населення, реального здійснення прав і свобод громадян, створення своєчасних і доступних усім громадянам систем освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення й обслуговування, підтримки незаможних і малозаможних верств населення».

Метою соціальної держави є забезпечення гідного існування всіх громадян. Фактично для такої держави діє імператив: «держава існує для людини, для захисту її загально визнаних прав і свобод».

Існує широкий масив зарубіжної літератури стосовно аналізу функціонування різних моделей соціальної політики у провідних країнах світу. У зарубіжній соціальній практиці стали загально визнаними запропоновані в 1990 р. Г. Еспінг-Андерсеном три моделі соціальної держави, а відповідно і соціальної політики: ліберальна, або англосаксонська; скандинавська, або соціально-демократична; континентально-європейська (консервативна).

Перша модель, ліберальна, або англосаксонська, що набула широкого розвитку в Австралії, США, Канаді, Великобританії і Японії, передбачає державні обов'язки з соціального захисту для найбільш уразливих верств населення. Решта громадян мають забезпечувати себе самостійно. Усі фактори демократії – законодавство, власність, ринкова економіка - в ліберальних державах є механізмами координації індивідуальних інтересів.

Наступна модель – скандинавська, або соціал-демократична, класичним прикладом використання якої є Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія, а також Швейцарія та Нідерланди. Дана модель надає базисне забезпечення всім громадянам країни за рахунок державного і місцевих бюджетів, сформованих за рахунок податків. Вона націлена на недопущення бідності і забезпечення усім зайнятим громадянам гідного рівня життя.

Наступною є континентально-європейська (консервативна) модель. Вона впроваджена в країнах із соціально орієнтованою ринковою економікою, зокрема, Німеччині, Австрії, Італії, Франції, Голландії, характерна опора на правове регулювання системи соціального забезпечення. Дана модель заснована на об'єднанні зусиль у розв'язанні соціальних проблем, коли відповідальність окремого підприємця замінена системою їх обов'язкової колективної відповідальності під контролем держави.

Отже, соціальна політика є предметом численних наукових дискусій, причому обсяг поняття й зміст у різних дослідників значно відрізняються. Адже ця сфера є найбільш значимою для сучасного суспільства й найважливішою частиною діяльності сучасної держави. Соціальна політика найтіснішим чином пов'язана з типом і рівнем розвитку суспільства, панівною ментальністю населення, з тими цілями й завданнями, які ставить суспільство у своєму соціальному розвитку.